

ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐԹՈՒՐ ՂԱՄԲԱՐՅԱՆ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԱՆՕՏԱՐԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻՑ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ (ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ, ԱՌԱՍՊԵԼ, ԹԵ ԽԱԲԿԱՆՔ).....3

ԱՐՏԱԿ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

ՍԱՐԴՈՒ ՕՐԳԱՆԸ, ՀՅՈՒՄՎԱԾՔԸ ԵՎ ՍՈՍԱՏԻԿ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԵՎ ՍԱՄՆԱՎՈՐ ԻՐԱՎԱՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՕԲՅԵԿՏ.....14

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԳԵՎՈՐԳ ՆԱՐԻՆՅԱՆ

ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ 21

ՌՈՔԵՐՏ ՂԱԶԱՐՅԱՆ

ԴԱՏԱՐԱՆԸ՝ ՈՐՊԵՍ ԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՍՈՒԲՅԵԿՏ.....31

ԱՐՄԱՆ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՄՇՏԱԴԻՏԱՐԿՄԱՆ ՍՈՒԲՅԵԿՏԱՅԻՆ ԿԱԶՄԻ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄԸ.....37

ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԳԵՎՈՐԳ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԻ՝ ՈՐՊԵՍ ԿՈԼԵԳԻԱԼ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄՆԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԴԵՐԸ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ.....42

ԱՐԱՄ ՂԱՀՐԱՄԱՆՅԱՆ

ԼԻԶԻՆԳԱՏՈՒԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ.....52

ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

ՀՀ ՎՃՈՒԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ.....62

Արթուր ՂԱՄԱՐՅԱՆ
Հայ-ռուսական համալսարանի պետության և
իրավունքի տեսության ամբիոնի վարիչ,
իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԱՆՕՏԱՐԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻՑ ՏՐԱՃԱՐՈՒՄԸ (ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ, ԱՌԱՄՊԵԼ, ԹԵ ԽԱՔԿԱՆՔ)

Ընդհանուր դրույթներ: Հիմնական իրավունքներից հրաժարվելու տեսության համար մարդու իրավունքների անօտարելի լինելու հարցն ունի սկզբունքային նշանակություն, քանի որ իրավունքից հրաժարվելու թույլատրելիության կամ դրա սահմանների հարցը կախված նրանից, թե ինչպես է ընկալվում «անօտարելի իրավունք» հասկացությունը և ում է այն հասցեագրված:

Ֆեոդալական կարգերի դեմ պայքարի ժամանակաշրջանում առաջ քաշվեցին մարդասիրական նշանակության մի շարք գաղափարներ՝ սահմանադրականությունը, ժողովրդի ինքնիշխանությունը, իշխանությունների տարանջատումը, ինչպես նաև մարդու անօտարելի բնական իրավունքների տեսությունը: Մարդու իրավունքների անօտարելի լինելու կարգախոսով հեղափոխական բուրժուազիայի ներկայացուցիչները հանդես էին գալիս բացարձակ միապետերի, միջնադարյան եկեղեցու դեմ: Ինչպես նկատում ենք, այդ ժամանակաշրջանում մարդու բնական իրավունքները հռչակվեցին որպես անօտարելի իրավունք, որը հետագայում արտացոլվեց նաև պետական ու միջազգային մի շարք փաստաթղթերում: Այսպես՝ 10.12.1948 թ. ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում նշված է. «Մարդիկ ծնվում են ազատ, հավասար, իրենց արժանապատվությանը ու իրավունքներով, և մարդկության ընտանիքի բոլոր անդամներին հատուկ արժանապատվության և նրանց հավասար ու **անօտարելի իրավունքների** ճանաչումը ազատության, արդարության և համընդհանուր խաղաղության հիմքն

է» (ընդգծումը՝ Ա. Ղ.):
Իրավունքի տեսության մեջ նշվում է, որ ի տարբերություն պոզիտիվ իրավունքի, բնական իրավունքը հավերժական է, ինչպես որ հավերժական են՝ համաշխարհային կարգը, Աստվածը, բնությունը. մարդը ոչ միայն դրա ստեղծագործողը չէ, այլև չի կարող այն որևէ կերպ փոփոխել, առավել ևս՝ վերացնել, քանի որ բնական իրավունքի աղբյուրը՝ անչափելիորեն բարձր է մարդուց, հետևապես՝ բնական իրավունքի գոյությունը, գործառնությունը կախված չէ հանրային իշխանության ինստիտուտներից¹:

Եվրոպական առանձին պետությունների Մահմանադրություններում մարդու հիմնական իրավունքները նույնպես հռչակվում են որպես անօտարելի: Այսպես՝ Գերմանիայի հիմնական օրենքի 1-ին հոդվածի 1-ին պարբերության համաձայն՝ մարդկային արժանապատվությունն անձեռնմխելի է: Այն հարգելն ու պաշտպանելն ամբողջ պետական իշխանության պարտականությունն է: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ գերմանացի ժողովուրդն այդ պատճառով ճանաչում է մարդու անխախտելի և **անօտարելի իրավունքները**, որպես յուրաքանչյուր մարդկային համակեցության, աշխարհում խաղաղության և արդարության հիմք (ընդգծումը՝ Ա. Ղ.): ՌԳ Մահմանադրության 17-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ մարդու հիմնական իրավունքները և ազատություններն անօտարելի են և յուրաքանչյուրին պատկանում են ծննդյան ուժով:

Երբեմն հիմնական իրավունքների անօտարելիության պահանջը շփոթում

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ՂԱՄԱՐՅԱՆ
Իշխանություն

են իրավունակության անօտարելիության հետ: Նախապես նշենք, որ մեր կարծիքով սուբյեկտիվ իրավունքը և իրավունակությունը տարբեր կատեգորիաներ են, ուստի սույն աշխատանքում պարզապես փաստենք, որ մարդու իրավունակությունն անկասկած անօտարելի է, քանի որ այն մարդու ասկրեպտիվ կարգավիճակի տարրերից է: Եթե ելնենք այն հիմնարար գաղափարից, որ մարդը բարձրագույն իրավական արժեք է, ապա իրավունակությունը սկզբունքորեն անօտարելի է, քանի որ կազմում է իրավական անձի հիմքը: Ընդ որում՝ անձի իրավունակության անօտարելիության սկզբունքը տարածվում է հենց մարդու՝ որպես իրավունքի սկզբնական սուբյեկտների վրա: Իրավաբանական անձն իրենց լուծարման կամ վերակազմակերպման դեպքում ապացուցում են իրենց իրավունակության օտարելի լինելու հանգամանքը²:

Իրավունքը ենթակա չէ օրարման իրավաբանության թե՛ հանրային իշխանության կողմից: Մարդու իրավունքների անօտարելի լինելու պահանջը ո՞ւմ է հասցեագրված՝ հանրային իշխանությանը մարմիններին (այսուհետ՝ պետությանը, իրավունքի հասցեատիրոջը), թե իրավատիրոջը (իրավունքի կրողին): Եթե «անօտարելի իրավունք» հասկացությունը մեկնաբանենք այնպես, որ այն հասցեագրված է իրավատիրոջը, ուստի մարդը չի կարող ինքն իրենից օտարել իր իրավունքները, այսինքն՝ չի կարող հրաժարվել իր հիմնական իրավունքներից: Իսկ եթե «անօտարելի իրավունք» հասկացությունը մեկնաբանենք այնպես, որ պետությունը չի կարող մարդուց օտարել բնության ուժով նրան տրված իրավունքները, ապա պետությունը չի կարող սահմանափակել մարդու բնական իրավունքները (գրկել իրավունքից):

Իրավունքի պատմության և տեսության մեջ «անօտարելի իրավունք» հասկացությունը մեկնաբանվել է երկու իմաստով էլ: Օրինակ՝ Վերջինիայի իրավունքների մասին 1776 թ. հռչակագրում, որն

ընդունված է համարել մարդու իրավունքները պետականորեն բնորոշող առաջին փաստաթուղթը, նշված է. «Բոլոր մարդիկ, ըստ բնույթի, հավասարապես ազատ են և անկախ ու ժողոված են որոշակի բնածին իրավունքներով: Նրանք չեն կարող, որևէ համաձայնագիր կնքելով, իրենց կամ իրենց հաջորդ սերունդներին զրկել այդ իրավունքներից»³: Հռչակագրի ձևակերպումից բխում է, որ մարդը, որևէ համաձայնագիր կնքելով չի կարող ինքն իրեն զրկել բնական իրավունքներից, այսինքն՝ հրաժարվել դրանից: Այս փաստաթղթում մարդու իրավունքների անօտարելիության առաջին հասցեատերն իրավունքի կրողն է, ում արգելվում է հանրային իշխանության հետ համաձայնություն կնքելով, հրաժարվել իր իրավունքներից:

Ֆրանսիական հեղափոխության ժամանակաշրջանից սկսած «անօտարելի», «բնածին» մարդու իրավունքները հաստատում էին, որ իրավունքը գոյություն ունի մինչև և անկախ պոզիտիվ իրավունքով (օրենքով) սահմանելը: Այն, որ նրանք անկապտելի են նույն է, որ նրանք անօտարելի են, այսինքն՝ մարդուն ոչ որևէ երբևէ չի կարող զրկել այդ իրավունքներից, ինչպես նաև մարդը իրավունք չունի հրաժարվել դրանցից⁴:

Ինչպես նշվեց՝ ռուսական Սահմանադրության մեջ ուղղակիորեն ամրագրված է մարդու իրավունքների անօտարելի լինելու մասին դրույթը: Այս կապակցությամբ մարդու իրավունքների տեսության վերաբերյալ ռուսական դասագրքերից մեկում կարդում ենք. «Բնական իրավունքի հայեցակարգի հիմնական գաղափարն այն է, որ մարդու իրավունքները և ազատությունները նրան են պատկանում այն բանի ուժով, որ նա մարդ է, իր մարդկային բնույթի ուժով: Այդ իրավունքները նրա բնույթի էությունն են, դրա համար էլ անվանում են բնական: Մարդու բնական իրավունքները գոյություն ունեն օբյեկտիվորեն և կախված չեն կոնկրետ մարդու՝ այն կրողի կամքից և ցանկությունից: Մարդու բնական իրավունքները և ազա-

տություններն անօտարելի են և յուրաքանչյուրին պատկանում են ծնունդով: Մարդը քանի դեռ կենդանի է, նա անխզելիորեն կապված է իր իրավունքների և ազատությունների հետ, նրանք չեն կարող որևէ կերպ և որևէ մեկի կողմից օտարվել: Իհարկե, **իշխանությունը կարող է սահմանափակել մարդու այդ իրավունքները**, կոպիտ կերպով խախտել դրանք, սակայն **ի վիճակի չէ դրանք խլել մարդուց: Մարդը նույնպես չի կարող հրաժարվել իր անօտարելի իրավունքներից, չկորցնելով իր մարդկային էությունը:** Չի կարելի հրաժարվել իր բնական իրավունքներից՝ կյանքի իրավունքից, մտքի և խոսքի ազատությունից, դավանանքի ազատությունից և այլն: Մարդու բնական իրավունքները ինքնապահպանման և զարգացման յուրօրինակ նորմեր են»⁵ (Ընդգծումը՝ Ա.Ղ.): Այս աշխատությունում իրավունքների անօտարելիության պահանջը հասցեագրված է ինչպես պետությանը, այնպես էլ հիմնական իրավունքը կրողին (իրավատիրոջը), ով չի կարող հրաժարվել իր իրավունքներից:

Ռուսական մեկ այլ դասագրքում իրավունքների անօտարելիության պահանջն հասցեագրված է միայն իրավատիրոջը. «Ռուսաստանի հիմնական օրենքն այն է, որ պետությունը մարդկանց հիմնական իրավունքներ, այսինքն՝ սահմանադրական իրավունքներ և ազատություններ, չի նվիրում, չի տրամադրում: Դրանք մարդկանց պատկանում են ծննդյան պահից: **Մարդու անօտարելի** իրավունքները և ազատությունները չեն կարող ձեռք բերվել և չեն կարող փոխանցվել, այդ իսկ պատճառով դրանցից **հրաժարվելն անվավեր է**» (ընդգծումը՝ Ա. Ղ.)⁶: Մինչդեռ Բ. Էբզեկը կարծում է, որ մարդու իրավունքների անօտարելիությունն նշանակում է, որ պետությունը փոխկապակցված է դրանցով և չի կարող իր հայեցողությամբ վերացնել կամ սահմանափակել մարդու իրավունքները կամ ազատությունները⁷: Սահմանադրագետը մարդու իրավունքների անօտարելիության պահանջի հաս-

ցեատեր է համարում պետությանը, ով չի կարող իր հայեցողությամբ սահմանափակել մարդու իրավունքները:

Ինչպես նշվեց՝ Գերմանիայի հիմնական օրենքի 1-ին հոդվածի 2-րդ մասում նույնպես նշված է մարդու իրավունքների անօտարելի լինելու մասին դրույթ: Գերմանական սահմանադրական իրավունքում հիմնական օրենքի 1-ի հոդվածի 2-րդ մասի «անօտարելի» ձևակերպումը մեկնաբանվում է այնպես, որ մարդու իրավունքները սկզբունքորեն անօտարելի են, դրանք առանց սահմանափակման պարտադիր են ցանկացած պետական իշխանության (մարմինների) համար, ոչ ոք չի կարող հրաժարվել իրավունքից այն հիմքով (իմաստով), որ նա (անձը) գիշում է իրավունքը միակողմանի կամաարտահայտությամբ կամ պայմանագրով⁸: Մինչև նույն ժամանակ նշվում է, որ հիմնարար իրավունքի իրականացումից հրաժարվելը հնարավոր է եզակի դեպքերում, եթե անձն իրավունքից հրաժարվելու մասին տալիս է կամավոր և գիտակցված համաձայնություն (համաձայնության մեջ պետք է նշվի անձի մասին տվյալներ, տարիքը և հոգեկան վիճակը, ինչպես նաև հրաժարման նշանակությունը (պատճառը) և ծավալները): Այնուհետև իրավունքից հրաժարումը կոնկրետ դեպքի համար կլինի վերջնական և անըրջադարձ⁹: Ընդ որում՝ գերմանական Սահմանադրության մեկնաբանություններում «անօտարելի» հասկացության վերաբերյալ արտահայտվել է նաև այլ մոտեցում, մասնավորապես՝ նշվում է, որ «անօտարելի իրավունք» ձևակերպումը որևէ կապ չունի հիմնական իրավունքներից հրաժարվելու հարցի հետ¹⁰: Անօտարելիությունը նշանակում է, որ ոչ ոք չի կարող ի սկզբանե մարդու իրավունքների կարգից դուրս դրվել, և որ յուրաքանչյուր ոք, անկախ իր կարգավիճակից ու վարքից, սկզբունքորեն տարրական իրավունքների սուբյեկտ է ու պետք է մնա սուբյեկտ¹¹:

Մի փոքր շեղվենք բուն հարցից և մեջբերենք Ս. Կորոյլովի հոդվածը, որտեղ

հեղինակը նշում է, որ Գերմանիայի սահմանադրական դատարանը հիմք է ընդունում իրավունքից հրաժարվելու երկու տեսություն՝ «սուբյեկտիվ տեսությունը» և «օբյեկտիվ տեսությունը»: Իրավունքներից հրաժարվելու «սուբյեկտիվ տեսությունը» սկիզբ է առել 1919 թ. Վայմարյան Սահմանադրությունից, որը հիմնական իրավունքներից անհատական հրաժարումը դիտում էր դրա կիրառման ձևաչափով: Իրավունքներից հրաժարվելու «օբյեկտիվ տեսությունը», առավել համապատասխանում է 1949 թ. Գերմանիայի հիմնական օրենքի ոգուն: Այս տեսության համաձայն՝ հիմնական իրավունքները դիսպոզիտիվ չեն, որից իրավատերը կարող է իր հայեցողությամբ հրաժարվել: Գերմանիայի սահմանադրական դատարանի կարծիքով այս տեսություններից որևէ մեկը ունիվերսալ չէ, դրանցից յուրաքանչյուրն ունի առավելություններ և թերություններ, որոնք կարելի է պարզել կոնկրետ գործի վերլուծության շրջանակում: «Սուբյեկտիվ տեսությունը» կիրառելի չէ այնպիսի իրավունքների նկատմամբ ինչպիսիք են՝ մարդու արժանապատվության իրավունքը (Հիմնական օրենքի 1-ին հոդված), գործողությունների ընդհանուր ազատության իրավունքը (Հիմնական օրենքի 2-րդ հոդված), ընդհանուր հավասարության սկզբունքը (Հիմնական օրենքի 3-րդ հոդված): Այս դեպքում «օբյեկտիվ տեսության» անսասանությունը կասկածի տակ չի կարող դրվել: Միևնույն ժամանակ, «սուբյեկտիվ տեսությունը» առավել ճկուն է լուծում այնպիսի հարցեր ինչպիսիք են՝ մասնագիտություն ընտրելու ազատությունից անհատի հրաժարվելը: Սկզբունքորեն «սուբյեկտիվ տեսությունը» միանգամայն կիրառելի է որոշ «ազատության իրավունքներին» նկատմամբ (Freiheitsrechte), օրինակ՝ ժողովների ազատությունը, միավորումներ ստեղծելու ազատությունը և այլն: Իհարկե, գոյություն ունեն ոլորտներ, որտեղ բախվում են տարբեր հիմնական իրավունքներ, և այդտեղ ակնհայտ

չէ, թե որ տեսությունն է գերակայում: Օրինակ՝ մասնագիտական ինքնորոշման ազատությունը, այսինքն՝ մասնագիտություն ընտրելու իրավունքը, օրինակ՝ ավտովագորդ կամ մանրէաբան մասնագիտության ընտրությունը, միաժամանակ նշանակում է անհատի համաձայնությունը՝ կյանքի համար ստեղծել մասնագիտական ռիսկ, որը, առնվազն, ներառում է սահմանադրաիրավական իմաստով կյանքի իրավունքից հրաժարում: Ակնհայտ է, որ հիմնական իրավունքների և ազատությունների դոգմատիկական չի կարող մոտենալ այս հարցերին՝ առանց զարգացած դատական համակարգի: Այս հարցերում գործում է «*judex primus est*» կանոնը, (դատավորն առաջնային է, այսինքն՝ դատավորն ունի հարցը լուծելու առաջնային իրավունք) իսկ իրավագետները կարող են կատարել միայն «Միևնույն խավարում թռչող բուերի» գործառույթը¹²:

Ամփոփելով այս մեջբերումները, կարելի է եզրակացնել, որ իրավունքների անօտարելիության պահանջի հասցեատերերն են՝ ինչպես պետությունը, այնպես էլ իրավունքի կրողին:

Ո՞ր հիմնական իրավունքներն են անօտարելի: Եթե նույնիսկ ընդունենք, որ հիմնական իրավունքների անօտարելի լինելու մասին պահանջը սահմանափակում է մարդու՝ իր իրավունքներից հրաժարվելու ունակությունը, ապա պետք է նշել, որ հստակ չէ, թե անօտարելիության վերաբերյալ պահանջը ո՞ր իրավունքներին է վերաբերում՝ անօտարելի են սահմանադրությամբ ամրագրված բոլոր իրավունքները, թե՞ կոնկրետ իրավունքները:

Մարդու անօտարելի իրավունքների համակարգի մասին իրավունքի պատմության մեջ և արդի իրավունքում միասնական մոտեցում չկա: Այս հարցի վերաբերյալ համեմատական սահմանադրական իրավունքի դասագրքում նշվում է. «Մարդու անօտարելի իրավունքների թվին են սովորաբար դասվում կյանքի իրավունքը, ազատությունը, անվտանգու-

քյունը, սեփականությունը, ֆիզիկական և հոգևոր անձեռնմխելիությունը, մարդու արժանապատվությունը, մասնավոր և ընտանեկան կյանքի գաղտնիությունը և այլն: Վերջին ժամանակներում այս ցանկում ավելացվում են նաև «երրորդ» և «չորրորդ» սերնդի իրավունքները, օրինակ՝ մարդու շրջակա միջավայրի օգտագործման իրավունքը: Նրանցից ոմանք դիտարկվում են ոչ միայն որպես անհատական բնական իրավունքներ, այլև կոլեկտիվ բնական իրավունքներ: Համարվում է, որ պետական իշխանությունը իր ակտերով կամ գործողություններով այդ իրավունքները չի կարող շնորհել կամ օտարել: Դրանք «բնածին» իրավունքներ են¹³: «Կանանց նկատմամբ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին» կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասում կանանց աշխատանքի իրավունքը դիտվում է որպես անօտարելի իրավունք¹⁴:

Ս. Ավագյանը նշում է, որ հիմնական իրավունքների թվին պատկանում են ոչ միայն բնական իրավունքները, այլև հետագայում ծագած այլ իրավունքներ և ազատություններ, այդ թվում, այն իրավունքները, որոնք բնութագրում են մարդուն ոչ միայն որպես անհատ, այլև քաղաքացի: Հիմնական իրավունքների և ազատությունների ամբողջական ցանկը ձևավորվում է համաշխարհային հանրության կողմից և արտացոլվում են միջազգային փաստաթղթերում: Հետևապես՝ զուտ վերացական հարցից, թե որոնք են մարդու բնական կամ հիմնական իրավունքները և ազատությունները, պետք է անցում կատարել առավել կոնկրետի՝ դրանցից, որոնք են համաշխարհային հանրությունը ճանաչում որպես գլխավորը¹⁵:

«Մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների մասին» ֆրանսիական հռչակագրում՝ որպես անօտարելի սրբազան իրավունք է ներկայացվում նաև սեփականության իրավունքը: Սեփականության իրավունքի անօտարելի լինելու

մասին գաղափարն այնքան ազդեցիկ է, որ այն իր ներգործության ուժը պահպանել է նաև 21-րդ դարում: Ավելին՝ ՀՀ Սահմանադրական դատարանը 25.02.2014 թ. ՍԴՈ-1140 որոշման մեջ օգտագործում է «Սեփականատիրոջ **անօտարելի իրավունքը**՝ տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու և կտակելու իրեն պատկանող գույքը» ձևակերպումը (ընդգծումը՝ Ա. Ղ.): Համեմատական սահմանադրական իրավունքի ռուս մասնագետներն այս կապակցությամբ արդարացիորեն նշում են, որ սեփականության իրավունքի «բնական» բնույթի մասին սահմանադրաիրավական առասպելն այնքան գայթակղիչ էր, որ սեփականության իրավունքի «բնական» լինելու գաղափարը հերքող որևէ պատմական և պատմաիրավական հետազոտություն չկարողացավ այն դարձնել միայն անցյալի արժանիքը¹⁶:

Ամփոփելով վերը նշվածը՝ կարելի է եզրակացնել, որ սահմանադրական իրավունքի գիտության մեջ և պրակտիկայում բացակայում է «անօտարելի» իրավունքների հստակ համակարգ:

Հայկական իրականություն: ՀՀ Սահմանադրության 1995 թ. և 2005 թ. խմբագրություններում բացակայել է մարդու իրավունքների անօտարելիության մասին որևէ դրույթ կամ ձևակերպում: 2015 թ. խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ նախադասության համաձայն՝ **մարդու անօտարելի** արժանապատվությունն իր իրավունքների և ազատությունների անքակտելի հիմքն է (ընդգծումը՝ Ա. Ղ.): ՀՀ Սահմանադրության տեքստում անօտարելի է դիտվել միայն մարդու արժանապատվությունը: Դրանով ՀՀ Սահմանադրությունը ելնում է այն կանխադրույթից, որ արժանապատվությունը մարդուն ներհատուկ է հենց նրա գոյության փաստով: Մարդը հիմնական իրավունքների կրող է իր արժանապատվության ուժով: Արժանապատվությունը մարդու իրավունքների և ազատությունների անքակտելի հիմքն է: Քանի որ մարդու արժանապատվու-

բյուրը բոլոր հիմնական իրավունքների և ազատությունների աղբյուրն է, դրանց անբակտելի հիմքը, ապա «հիմնական իրավունքները պետք է մեկնաբանվեն և կիրառվեն՝ ելնելով արժանապատվության սկզբունքից և այն իրականացնելու նպատակով»¹⁷:

Թեև սահմանադրական տեքստում չի օգտագործվում «անօտարելի իրավունք» ձևակերպումը, սակայն ՀՀ իրավական մի շարք ակտերում առկա է նման ձևակերպում: Մասնավորապես՝ ՀՀ Սահմանադրական դատարանը և ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով միջազգային իրավական փաստաթղթերը, իրավական դիրքորոշումներում հաճախ գործածում են «անօտարելի իրավունք» հասկացությունը: ՀՀ Սահմանադրական դատարանի և ՀՀ վճռաբեկ դատարանի պրակտիկայում որպես անօտարելի իրավունք (արժեք) են դիտարկվում՝ կյանքի իրավունքը, անձի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունքը, դատական պաշտպանության իրավունքը, խոշտանգման բացարձակ արգելքից բխող իրավունքները: Այսպես՝ ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 13.11.1998 թ. ՍԳՈ-138 որոշման մեջ նշվում է. «Ելնելով միջազգային իրավունքի նորմերից և սկզբունքներից, առաջնային համարելով **մարդու անօտարելի իրավունքները** և հաշվի առնելով, որ ՀՀ Սահմանադրության 38-րդ հոդվածի երկրորդ մասը, առանց բացառության, ամրագրում է յուրաքանչյուր մարդու՝ Սահմանադրությամբ և օրենքներով ամրագրված իրավունքների և ազատությունների դատական պաշտպանության իրավունքը, ՀՀ Սահմանադրությունն այդ իրավունքի սահմանափակման հնարավորություն է նախատեսել միայն Սահմանադրության 45-րդ հոդվածի հիմքերով» (ընդգծումը՝ Ա. Ղ.):

ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 15.07.2003 թ. ՍԳՈ-437 որոշման մեջ նշվում է. «ՀՀ Սահմանադրությամբ երաշխավորվող իրավունքների համակարգում

նշված է նաև կյանքի իրավունքի պաշտպանությունը: Սահմանադրությունը, այս իրավունքը դիտելով որպես բացարձակ և **անօտարելի**, իր 45-րդ հոդվածում նշում է, որ ոչ մի դեպքում կյանքի իրավունքը չի կարող սահմանափակվել» (ընդգծումը՝ Ա. Ղ.):

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 31.10.2008 թ. թիվ ԱՎԴ/0022/06/08 գործով նշել է, որ անձի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունքը մարդու այլ հիմնական իրավունքների հետ մեկտեղ ՀՀ Սահմանադրությամբ ճանաչվում է **անօտարելի և բարձրագույն արժեք** (ՀՀ սահմանադրության 3-րդ հոդված): ՀՀ վճռաբեկ դատարանը 11.05. 2011 թ. թիվ ԵԿԴ/0281/01/10 գործով նշել է, որ խոշտանգման արգելքի բացարձակ բնույթը ենթադրում է նաև, որ ենթադրյալ խոշտանգման փաստով պատշաճ քննության իրականացումը, որպես մարդու հիմնարար իրավունք, **անօտարելի հանրային-իրավական արժեք է**, և անձը չի կարող իր կամարտահայտությամբ դրանից հրաժարվել (ընդգծումը՝ Ա. Ղ.):

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը 05.12.2012 թ. թիվ ԵԿԴ/0066/11/12 գործով նշել է, որ իրավունքների պաշտպանության միջոցների շարքում դատական պաշտպանությունն առանձնահատուկ տեղ է գրավում, քանի որ իրականացվում է իշխանությունների տարանջատման համակարգում ինքնուրույն և անկախ կարգավիճակ ունեցող մարմնի կողմից: Դատական պաշտպանության իրավունքն **անձի անօտարելի իրավունքներից մեկն է** և միաժամանակ այլ իրավունքների ու ազատությունների ապահովման միջոց ու երաշխիք է (ընդգծումը՝ Ա. Ղ.):

Առանձին հայ իրավաբաններ նշում են, որ բացակայում կամ առնվազն բավարար չեն տեսակետները, որոնք հնարավորություն կտան հասկանալու, թե որն է պատճառը, որ մարդու իրավունքները որակվում են որպես անօտարելի, եթե հատկապես հաշվի առնենք, որ գոյություն ունեն նաև մարդու իրավունքների

իրավաչափ սահմանափակման սահմանադրական և օրենսդրական այլ մեխանիզմներ¹⁸:

Անճնակյան Անկարտուններ: Ինչպես նկատում են ենք «անօտարելի իրավունք» ձևակերպումը բնական իրավունքի տեսության հասկացություններից է, որը Եվրոպական լուսավորականության մեծ մտածողները առաջադրեցին որպես բացարձակ պետական իշխանության սահմանափակման միջոց: Տվյալ ժամանակահատվածում, նկատի ունենալով նաև ճորտատիրական կարգերում ձևավորված մարդու խոցելի վիճակը և նրա կախվածությունը պետական և եկեղեցիական իշխանությունից, մի շարք փաստաթղթերում (օրինակ՝ «Վերջինիայի իրավունքների մասին» 1776 թ. հռչակագրում) նշվեց, որ մարդը չի կարող համաձայնագիր կնքելով հրաժարվել իր կամ հաջորդ սերունդների բնական իրավունքներից: Հետադարձ հայացքով հարցը դիտարկելիս, կարելի է նշել, որ տվյալ պատմական ժամանակահատվածում ճորտատիրական հոգեբանություն ունեցող մարդու համար իրավունքից հրաժարվելու արգելքը լիովին արդարացված էր, քանի որ նման հրաժարումը «apriori» չէր կարող համարվել կամավոր և գիտակցված: Իսկ իրավունքից հարկադրաբար կամ չգիտակցված հրաժարումը իրավունքից հրաժարում չէ: Փոքր-ինչ այլ առիթով Լ. Դյուգլենը նշում էր, որ հեղափոխական դարաշրջանում սահմանադրության և իրավունքների հռչակագրի հիմնադիրների և այլ հրապարակախոսների սխալն այն էր, որ նրանք անհատապաշտական (ինդիվիդուալիստական) դոկտրինը դիտում էին և դիտում են որպես անձեռնմխելի և վերջնական դոգմա, որը ճշմարիտ է բոլոր ժամանակների և երկրների համար, մինչդեռ դրանք փոփոխվող պատմական գաղափարներ և ինստիտուտներ են¹⁹:

Ժամանակակից քաղաքակիրթ հասարակությունում «անօտարելի իրավունք» ձևակերպումը կորցրել է իր արժեքայնությունը, քանի որ՝

Առաջին՝ նոր սերնդի սահմանադրություններում պետություններին տրվել է մարդու իրավունքները սահմանափակելու հնարավորություն: Օրինակ՝ 2015 թ. խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրության մեջ մարդու իրավունքներն ամրագրող հոդվածներն իրավական տեխնիկայի տեսանկյունից ձևակերպված են այնպես, որ հոդվածների առաջին մասում ամրագրված է մարդու կոնկրետ իրավունքը, իսկ նույն հոդվածի հաջորդ մասում ամրագրված է այդ իրավունքը սահմանափակելու մասին դրույթը: Այլ կերպ ասած՝ պետությունը, մարդու իրավունքները սահմանափակելով, կոնկրետ դեպքում կարող է օտարել այդ հիմնական իրավունքների բացարձակ մեծամասնությունը (բացառությամբ՝ առանձին իրավունքների, օրինակ՝ խոշտանգումների արգելքը)²⁰:

Երկրորդ՝ ժամանակակից քաղաքակիրթ հասարակությունում ապրող գիտակից մարդը, ով օժտված է ինքնավարության բարձր աստիճանով, հնարավորություն ունի որոշելու ինչպես տնօրինել իր իրավունքները, այդ թվում՝ օգտվել դրանցից, թե ոչ: Այլ կերպ ասած՝ իր կյանքի և ճակատագրի նկատմամբ ինքնիշխանությամբ օժտված մարդը կարող է հրաժարվել իր իրավունքներից (բացառությամբ այն դեպքերի, երբ նման հրաժարումը արգելված է կամ հակասում է այլ սուբյեկտների իրավունքներին կամ հանրային շահերին):

Մեր ընդդիմախոսները կարող են նշել, որ հիմնական իրավունքների անօտարելիության մասին պահանջը վերաբերում է ոչ թե կոնկրետ իրավահարաբերությունների շրջանակում կոնկրետ սուբյեկտի կողմից իր իրավունքից հրաժարվելու կամ պետության կողմից այդ իրավունքը սահմանափակելու արգելքին, այլև հասարակության (ժողովրդի) կողմից իրենց՝ որևէ հիմնական իրավունքը պոզիտիվ իրավունքում ամրագրելուց հրաժարվելու անբույլատրելիությանը (այլ կերպ ասած՝ բնական իրավունքի պետական

ճանաչումից հրաժարվելու անթույլատրելիությանը): Այսպես՝ բնական իրավունքների անօտարելիությունը նշանակում է, որ հասարակությունը չի կարող՝ 1) համաձայնություն տալ այն մասին, որ հրաժարվում է մարդու այս կամ այն իրավունքը պոզիտիվ իրավունքում ամրագրելու հնարավորությունից (պահանջից), կամ 2) համաձայնություն տալ պետությանը, օրենսդրական փոփոխություններով կատարելով, վերացնելու պոզիտիվ իրավունքում արդեն իսկ ամրագրված մարդու հիմնական իրավունքը: Օրինակ՝ բազմազգ պետությունում բնակվող ազգային փոքրամասնությունը, իրավունքների անօտարելիության ուժով, չի կարող համաձայնություն տալ այն մասին, որ հրաժարվում է ինքնորոշման իրավունքի պետական ճանաչումից կամ համաձայն է, որ պետությունը վերացնի պետականորեն ճանաչված (ամրագրված) իրավունքը:

Կարծում ենք՝ նույնիսկ «անօտարելի իրավունք» հասկացության մասն մեկնաբանության դեպքում, միևնույն է, այս հասկացությունն արդի պայմաններում չունի էական գործնական նշանակություն: Եթե, օրինակ, որևէ ազգային փոքրամասնություն, որպես կոլեկտիվ իրավունքի կրող²¹, էլնելով որոշակի օգտապաշտական (ուտիլիտարիստական) նկատառումներից, միասնական, հստակ և գիտակից որոշում է կայացնում այս կամ այն իրավունքից հրաժարվելու մասին (իրավունքի պետական ճանաչումից հրաժարվել), ապա իրավունքից մասն հրաժարումը թույլատրելի է: Ավելին, սահմանադրական պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ սահմանադրական փոփոխությունների համատեքստում հասարակությունը, կողմ քվեարկելով փոփոխված սահմանադրության նախագծին, հրաժարվում է սահմանադրության մեջ ամրագրված հիմնական իրավունքից: Օրինակ՝ 2015 թ. ՀՀ սահմանադրական հանրաքվեի ժամանակ հայ ժողովուրդը կողմ քվեարկե-

լով կիսանախագահական կառավարման ձևից պառլամենտական կառավարման ձևին անցում կատարելու մասին սահմանադրության նախագծին, ըստ էության, հրաժարվեց հանրապետության նախագահին ուղղակի կարգով ընտրելու իրավունքից: Համեմատության համար նշենք, որ Ճնապոնիայի Սահմանադրության 15-րդ հոդվածում հանրային պետական ծառայողներին ընտրելու իրավունքը դիտվում է որպես ժողովրդի անօտարելի իրավունք:

Այս կապակցությամբ տեղին է մեջբերել Գ. Գաջիևի հետևյալ միտքը. «Կանտի աշխատանքներում կարելի է գտնել իրավունքների անօտարելիության մասին սահմանադրական խոսքերի սկզբնական իրավաբանական իմաստը: Պարզվում է, որ իրավունքների անօտարելիությունը, դա նաև այն է, որ մարդն իրավունք չունի նույնիսկ դույզն-ինչ չափով պետությանը զիջել իր բնական իրավունքները: Կանտի խոսքերը, որ «յուրաքանչյուր մարդ ունի անօտարելի իրավունքներ, որոնցից չի կարող հրաժարվել, եթե նույնիսկ նա ցանկանա», շատ արդիական են: Չի կարելի զիջել ընտրական իրավունքը, ինչպես նաև չի կարելի զիջել, այսպես կոչված, «մասնակցության իրավունքների» խմբին պատկանող որևէ այլ իրավունք (ՌԴ քաղաքացիները իրավունք ունեն մասնակցելու պետական կառավարմանը, ինչպես անմիջականորեն, այնպես էլ իրենց ներկայացուցիչների միջոցով (ՌԴ Սահմանադրության 32-րդ հոդվածի 1-ին մաս)»²²: Եթե ընտրելու իրավունքն անօտարելի է, ապա ինչպե՞ս հայ ժողովուրդը որոշակի իմաստով հրաժարվեց այդ իրավունքից:

Ինչ վերաբերում է պոզիտիվ իրավունքում ամրագրված սուբյեկտիվ իրավունքից կոնկրետ անձի կողմից ընդհանրապես հրաժարվելուն (այս իրավիճակ չպետք է շփոթել իրավունքի պետական ճանաչումից հրաժարվելու՝ վերը նկարագրվածի հետ), ապա, կարծում ենք, որ մարդը սուբյեկտիվ իրավունքից կարող

է հրաժարվել ոչ թե ընդհանրապես, այլ կոնկրետ իրավահարաբերության շրջանակում: Անթույլատրելի է ընդհանրապես հրաժարվել, օրինակ՝ սեփականության իրավունքից կամ դատական պաշտպանության իրավունքից²³:

Մի քանի խոսք «անօտարելի իրավունք» ձևակերպումից հրաժարվելու վտանգների մասին: Կանխավ փարատենք այն մտավախությունը, որ օրենսդրության մեջ «անօտարելի իրավունք» ձևակերպումից հրաժարվելու դեպքում հանրային իշխանությունը հնարավորություն կունենում մարդուն դարձնելու իրավագուրկ, իսկ մարդը (հասարակությունը), ինքն իրեն ստրկացնելու նպատակով, հնարավորություն կունենան անսահմանափակ ծավալով հրաժարվել իր իրավունքներից: Բանն այն է, որ նման վտանգների մասին կարելի է խոսել միայն հակաիրավական պետական ռեժիմների դեպքում, որտեղ նույնիսկ իրավունքների անօտարելի լինելու մասին պահանջը ավտորիտար իշխանությանը զսպող օղակ չէ, մինչդեռ քաղաքակիրթ

հանրային իշխանությունը կաշկանդված է մարդու իրավունքների սահմանափակման իրավական ընթացակարգերով և չունի բացարձակ հայեցողություն: Մարդու կողմից իր իրավունքներից հրաժարվելը նույնպես ունի իրավաչափության պայմաններ, որոնցից դուրս իրավունքից հրաժարումն անթույլատրելի է:

Այսպիսով, եթե մի կողմից պետությունը կարող է օտարել մարդու իրավունքները՝ սահմանափակելով դրանք, մյուս կողմից՝ մարդը կարող է իրենից օտարել իր իրավունքները՝ հրաժարվելով դրանցից, ապա նման պայմաններում կարող ենք ասել, որ «անօտարելի իրավունք» ձևակերպումը վերածվել է իրավական առասպելի, ավելին՝ խաբկանքի: Կարծում ենք, որ «անօտարելի իրավունք» ձևակերպումը պետք է գործածել որպես իրավունքի պատմության և իրավական գաղափարախոսության հասկացության ապարատի մաս, բաց ոչ պոզիտիվ իրավունքում ամրագրված պաշտոնական նորմատիվ պահանջ:

¹ Михайлов А. М., Актуальные вопросы теории правовой идеологии и методологии юриспруденции, М., Юрлитинформ, 2016, с. 130.
² Архипов С. И., Субъект права: теоретическое исследование, СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004, с. 37.
³ Общая теория прав человека. Отв. ред. Е.А. Лукашева, М., Норма, 1996. <http://lawdiss.org.ua/books/a1927.doc.html> (01.10.2017).
⁴ Кацапова И. А., Философия права П.И. Новгородцева, М., ИФ РАН, 2005, с. 64-65.
⁵ Конституционные права и свободы человека и гражданина в Российской Федерации. Учебник. Под ред. О.И. Тиунова, М., Изд. НОРМА, 2005, с. 3.
⁶ Конюхово И. А., Конституционное право Российской Федерации. *Общая* часть. Курс лекций, М.: Изд. Городец, 2006, с. 592.
⁷ Эбзеев Б. С., Личность и государство в России: взаимная ответственность и конституционные обязанности, М., Норма, 2007, с. 121.
⁸ Hillgruber JÖR 54 (2006), 57 (72 f.)
⁹ Hillgruber JÖR 54 (2006), 57 (73); aA – Widerruflichkeit erforderlich – v.MKS/Starck GG Art. 1 Rn. 135.
¹⁰ Օրինակ՝ Höfling, in: Sachs, GG Art. 1 Rn. 79; Kunig, in: v. Münch/Kunig, Art. 1 Rn. 43; Dreier, in: Dreier I, Art. 1 II Rn. 21; Herdegen, in: Maunz/Dürig, Art. 1 Abs. 2 Rn. 23.
¹¹ Höfling, in: Sachs, GG Art. 1 Rn. 78.
¹² Королев С. В., Действие основных прав по горизонтали и отказ от основных прав. Труды Института государства и права РАН. № 6/2008 М.: 2008. <http://www.igpran.ru/trudy/vypuski/2008/2008-6/78-87.pdf> (01.10.2017).
¹³ Сравнительное конституционное право. 2-е изд. Отв. ред. Чиркин В. Е. М.: Международные отношения, 2002, с. 133.
¹⁴ ՀՀ-ում ուժի մեջ մտնելու ամսաթիվը՝ 13.10.1993 թ.:
¹⁵ Авакьян С. А., Конституционное право России. В 2 т., Т. I, М.: Юристъ, 2005, с. 503.
¹⁶ Конституционное (государственное) право зарубежных стран, Отв. ред. Страшун Б. А. Тома 1-2, Часть общая, 3-е изд. М., БЕК, 2000, с. 101-102.

¹⁷ Հայաստանի Հանրապետության 2015 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրությունը, Եր., Տիգրան Մեծ, 2016, էջ 26:

¹⁸ Մուրադյան Մ. Հ., Մարդու իրավունքների տեսության հիմնահարցեր, Եր., 2016, Մաս 1, էջ 87:

¹⁹ Дюги Л., Конституционное право, Общая теория государства, Перевод А. Ященко, В. Краснокутского и Б. Сыромятникова, М., 1908, с. 676.

²⁰ «Գաֆգենն ընդդեմ Գերմանիայի գործով» (Մեծ պալատի 01.06.2010 թ. որոշում) Եվրոպական դատարանի դատավոր Կալաջինն իր տարբերվող կարծիքում նշել է, որ այս որոշումը, հակառակ արդար դատաբանության, ճանապարհ է բացում մեղադրյալի նկատմամբ հարկադրանք կիրառելու և

դրա արդյունքներն օգտագործելու համար: Аветисян Г., Дело Гефгена: открытый путь к переосмыслению нарушений ст. 3. European Human Rights Advocacy Centre. 3(3), 2008, P. 9.

²¹ Կոլեկտիվ իրավունքից հրաժարվելու դեպքում պետք է ստուգել նաև կոլեկտիվը ներկայացնող սուբյեկտի պատշաճ լինելը:

²² Гаджиев Г. А., Онтология права: (критическое исследование юридического концепта действительности): монография М., Норма: ИНФРА-М, 2016, с. 51.

²³ Գամբարյան Ա., Ավոյան Ք., Սուբյեկտիվ իրավունքից հրաժարումը և իրավաչափության պայմանները, «Օրինականություն», 2016, քիվ 91, էջեր 23-34:

RESUME - РЕЗЮМЕ

INALIENABILITY OF FUNDAMENTAL RIGHTS AND RENOUNCEMENT OF RIGHT (REALITY, MYTH OR FICTION)

Artur Ghambaryan

Head of the Chair of Theory and History of State and Law

Russian-Armenian University

Doctor of Law, Professor

The article deals with the essence of the demand of inalienability of human rights, the scope of the indivisible, inalienable human rights, to whom they are addressed – to the state or the rights holder and whether the person may waive his human rights. The author also considers the respective issues in Armenian legal system.

Keywords: *fundamental rights, inalienable right, renunciation of the right*

НЕОТЧУЖДАЕМОСТЬ ОСНОВНЫХ ПРАВ И ОТКАЗ ОТ ПРАВА (РЕАЛЬНОСТЬ, МИФ ИЛИ ФИКЦИЯ)

Артур Гамбарян

Заведующий кафедрой теории и истории государства и права

Российско-Армянского университета

Доктор юридических наук, профессор

В статье исследованы актуальные проблемы армянской правовой реальности, в частности, права, считающиеся неотъемлемыми, рассматривается необходимость принятия принципа неотчуждаемости прав, конкретизируется, к кому относятся неотчуждаемые права – к государству или правообладателю, а также изучается вопрос, может ли человек отказаться от своих прав.

Ключевые слова: *основные права, неотъемлемое право, отказ от права*

Բանալի բառեր - *հիմնական իրավունք, անօտարելի իրավունք, իրավունքից հրաժարում*

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

Արտակ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

Ռուս-Հայկական (Սլավոնական) համալսարանի

պետության և իրավունքի տեսության ու պարտության ամբիոնի հայցորդ

ՄԱՐԴՈՒՆ ԵՎ ՎԱՐՄԱՆ, ՀՅՈՒՍՎԱԾՔԸ ԵՎ ՍՈՍՄԱԿԿ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԵՎ ՄԱՍՆԱՎՈՐ ԻՐԱՎԱՏԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՕՐՅԵԿԿ

Հանրային և մասնավոր իրավունքի նորմերով կարգավորվող հարաբերություններ

Իրավահարաբերության օբյեկտի վերաբերյալ մոտեցումները կարելի է դասակարգել երկու խմբի՝ մոնիստական (միայն սուբյեկտի գործողությունը) և պլուրալիստական (բազում օբյեկտներ)՝:

Իրավահարաբերության օբյեկտն այն է, ինչին ուղղված է իրավահարաբերության սուբյեկտների իրավունքները և պարտականությունները, ինչի առիթով մյուս մտնում են իրավաբանական կապի մեջ²:

Ընդգծելով, որ իրավունքի տեսությունն ընդունում է իրավահարաբերության օբյեկտի երկակի մոտեցում, մշեմք, որ բոլոր իրավաբանական հարաբերությունները բաժանվում են մասնավորի և հանրայինի³:

Նորմերի համակցությունը, որն ուղղված է համընդհանուր շահերի ապահովմանը, անվանվում է հանրային իրավունք: Նորմերի համակցությունը, որն ուղղված է մասնավոր անձանց շահերի ու հարաբերությունների ապահովմանը, անվանվում է մասնավոր իրավունք⁴:

Մասնավոր իրավունքը կոչված է կարգավորելու մասնավոր անձանց հետ կապված հարաբերությունները, որի կողմերն օժտված չեն իշխանական լիազորություններով և հանդես են գալիս որպես իրավահավասար սեփականատերեր: Հանրային իրավունքում իրավական հարաբերությունները հիմնված են կողմերի ստորադասության վրա և կարգավորվում են հրամայական մեթոդով⁵:

Հասարակական հարաբերությունը,

որը կարգավորվում է մասնավոր իրավունքի նորմերով (քաղաքացիական իրավունք, ընտանեկան իրավունք, աշխատանքային իրավունք), արտահայտում է իրավահարաբերության կոնկրետ սուբյեկտի՝ ֆիզիկական անձի, իրավաբանական անձի մասնավոր շահերը, իսկ հարաբերության կողմերը գործում են ոչ թե սուբորդինացիոն, այլ կոորդինացիոն մեթոդի հիման վրա, կոչվում է մասնավոր իրավահարաբերություն:

Հասարակական հարաբերությունը, որը կարգավորվում է հանրային իրավունքի նորմերով (քրեական իրավունք, սահմանադրական իրավունք, զինվորական իրավունք, վարչական իրավունք, մոնիցիյակ իրավունք, ֆինանսական իրավունք, քրեական դատավարության իրավունք, քաղաքացիական դատավարության իրավունք), արտահայտում է հանրային, հասարակական շահերը, իսկ հարաբերության կողմերը գործում են ոչ թե կոորդինացիոն, այլ սուբորդինացիոն մեթոդի հիման վրա, կոչվում է հանրային իրավահարաբերություն:

Մարդու օրգանը, հյուսվածքը և սննամարիկ ծառայությունները՝ որպես մասնավոր իրավահարաբերության օբյեկտ

Երբ բննարկում ենք մարդու օրգանի⁶, հյուսվածքի⁷ կամ մարդու կողմից մատուցվող սննամարիկ ծառայության՝ որպես իրավահարաբերության օբյեկտի մասին, անհրաժեշտ է հասկանալ այն հարաբերությունների շրջանակը, որոնք ծավալվում են մարդու օրգանի, հյուսվածքի կամ մարդու կողմից մատուցվող սննամարիկ ծառայության, այն է՝ կենսաբանական օբյեկտի շուրջ, և այն պահից, երբ անհրաժեշտություն է առաջանում այդ հա-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

րաբերությունը կարգավորել իրավունքի նորմերով, այդ հարաբերությունները վերածվում են իրավահարաբերության:

Երբ խոսում ենք մարդու կենսաբանական օբյեկտի մասին, անհրաժեշտ է նշել, որ այն պետք է դիտարկել նեղ և լայն իմաստով: Նեղ իմաստով այն ներառում է մարդու օրգանը, հյուսվածքը, բջիջը⁸, մաշկը, մազերը, ֆիզիկական գոյության համար անհրաժեշտ կենսաբանական տարրերը, իսկ լայն իմաստով՝ նաև սոմատիկ բնույթի ծառայությունները⁹:

Այժմ ուսումնասիրենք մասնավոր իրավահարաբերության օրինակները:

Ենթադրենք՝ իգական սեռի ներկայացուցիչը մատուցում է սուրոգատության ծառայություն: Սույն դեպքում փոխնակ մոր հետ կնքվում է պայմանագիր, որով կարգավորվում են կողմերի իրավունքներն ու պարտականությունները, այսինքն՝ կողմերի միջև առաջանում են մասնավոր հարաբերություններ, որոնք կարգավորվում են քաղաքացիական իրավունքի նորմերով:

Մարդու կողմից մատուցվող ծառայությունը կարող է համարվել իրավահարաբերության օբյեկտ, ավելին՝ իրավաբանական գրականության մեջ որևէ խնդրահարույց հարց չունենք **ծառայության՝ իրավահարաբերության օբյեկտ** լինելու վերաբերյալ: Այսինքն՝ կարող ենք փաստել, որ մարդու կողմից մատուցվող սոմատիկ ծառայությունը կարող է համարվել իրավահարաբերության օբյեկտ, պարզապես, ի տարբերություն ծառայության այլ տեսակների, մարդու սոմատիկ ծառայության դեպքում մարդու մարմինը դիտարկվում է առաջնային օբյեկտ այդ ծառայության մատուցման ժամանակ, այսինքն՝ առանց մարդու մարմնի՝ այդ ծառայությունը հնարավոր չէ մատուցել: Օրինակ՝ դժվար է պատկերացնել սուրոգատության ծառայություն, երբ փոխնակ մայրը, կինը չի օգտագործում իր մարմինը (արգանդը):

Արյան փոխներարկման ժամանակ՝ դոնոր-հիվանդ հարաբերությունների

չրջանակում, գործ ունենք մասնավոր իրավահարաբերության հետ, որտեղ իրավահարաբերության սուբյեկտները դոնորը և հիվանդն են, իրավահարաբերության օբյեկտը՝ արյունը (կամ արյունը և օգնություն մատուցելու ծառայությունը):

Ամփոփելով վերը նշվածը՝ կարող ենք փաստել, որ մարդու օրգանը, հյուսվածքը, բջիջը, ֆիզիկական գոյության համար անհրաժեշտ կենսաբանական տարրերը, մարդու կողմից մատուցվող սոմատիկ ծառայությունը՝ որպես կենսաբանական օբյեկտ, ունեն հստակ կարգավորման անհրաժեշտություն՝ պայմանավորված վերջիններիս կարևորությամբ, արժեքայնությամբ՝ ոչ տնտեսական տեսանկյունից¹⁰, քանզի այդ օբյեկտները հանդես են գալիս մասնավոր իրավահարաբերության օբյեկտներ:

Մարդու օրգանը, հյուսվածքը և սմաթիկ ծառայությունները որպես հանրային իրավահարաբերության օբյեկտ

Որոշ երկրներում, այդ թվում՝ ՀՀ-ում, սեռական ծառայությունների վճարովի մատուցումը¹¹ համարվում է վարչական իրավախախտում, հետևաբար՝ անձը, ով մատուցում է մեան ծառայություն, և վարչական վարույթ է հարուցվում վերջինիս նկատմամբ, ապա այդ պահից սեռական ծառայություն մատուցողը դառնում է վարչական վարույթի մասնակից, կողմերի միջև ծավալվում է վարչական իրավունքի նորմերով կարգավորվող հարաբերություն, այն է՝ հանրային իրավահարաբերություն:

Այսօր աշխարհի շատ երկրներում արգելված է օրգանների առք ու վաճառքը, ավելին՝ դրա համար նախատեսված է քրեական պատասխանատվություն, հետևաբար այն իրավիճակներում, երբ մարդը վաճառել է իր երիկամը, իսկ մյուսը գնել է, ապա այստեղ գործ ունենք քրեական իրավունքի նորմերով կարգավորվող հարաբերության հետ, այն է՝ հանրային իրավահարաբերության հետ, քանզի այն դիտարկվում է հակաիրավական, հակաօրինական արարք, հանցա-

գործություն:

Մեկ այլ իրավիճակ, երբ երիկամը (նվիրատվության համատեքստում փոխպատվաստում իրականացնելիս) կամ ձվաբջիջը (սուրոգատության համատեքստում սեռաբջիջ տրամադրելիս) «հափշտակել» են: Հարց է առաջանում, թե երիկամը կամ ձվաբջիջը հափշտակած անձը պետք է ենթարկվի պատասխանատվության, եթե այո, ապա ինչ բնույթի:

Եթե հարցը դիտարկենք գողության համատեքստում, ապա ստացվում է, որ երիկամը գույք է: Այսօր աշխարհի գրեթե բոլոր երկրներում այս հարցը կարգավորված չէ, թե մարդու կենսաբանական օբյեկտի հափշտակությունը արդյո՞ք համարվում է «գողություն» քրեաիրավական իմաստով:

Կարծում ենք՝ դասական եղանակով այն չի կարող համարվել գողություն, քանզի գողություն է ուրիշի գույքի գաղտնի հափշտակությունը: Այստեղ մենք չունենք գույք, քանզի երիկամը գույք չէ: Եթե այն դիտարկենք գույք, ապա, ի թիվս այլ պահանջների, պետք է որոշենք վերջինիս տնտեսական արժեքը, միևնույն ժամանակում է մարդկային մարմինը, այո թվում՝ օրգանը, հյուսվածքը, բջիջը, չլարձնել եկամտի աղբյուր: Ավելի՛ն՝ Օլիտոյի կոնվենցիայի¹² 21-րդ հոդվածի համաձայն՝ մարդկային մարմինը և դրա մասերը չպետք է լինեն ֆինանսական առավելություն ստանալու միջոց:

Այսօր որոշ տեսաբաններ և պրակտիկ աշխատողներ նշում են, որ ավելի հաճախ այդ արարքը կոդիտարկելին մարդու՝ հիվանդի առողջությանը պատճառված միջին ծանրության կամ ծանր վնասի համատեքստում՝ մոռանալով այն, որ այս դեպքում էականը դիտավորությունն է:

Բավականին հետաքրքրական է մարդու մարմնի, մարդու ֆիզիկական անձեռնմխելիության, օրգանի, հյուսվածքի հարցի դիտարկումը դատավարական, հատկապես՝ քրեական դատավարության իրավունքի տեսանկյունից:

Այսօր՝ դատավարական իրավունքի շրջանակում բարդություն է ներկայացնում այն իրավիճակը, երբ տուժողը կամ կասկածյալը, մեղադրյալ, համաձայնություն չի տալիս, որպես իրենից արյան, մեզի նմուշներ վերցնեն կամ որևէ կերպ խախտվի իր մարմնի ամբողջականությունը: Հարցն ավելի է բարդանում, երբ այդ նույն տուժողը անհավաստ է, և հաղորդում է տվել այն մասին, որ X անձն իրեն բռնաբարել է, սակայն իրաժարվում է դատաբժշկական փորձաքննությունից: Ստացվում է ապացույցների ձեռքբերման խնդիր ունենք, ավելի՛ն՝ ապացույցների թույլատրելիության հարցեր էլ են առաջանում:

Օրինակ՝ Թիրադո Օրթիզը և Լոզանո Մարթինն ընդդեմ Իսպանիայի գործով¹³ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը նշել է ակոհոլի աստիճանը ստուգելու համար հարկադրական շնչառության մուշ վերցնելը, նույնիսկ եթե առնչվում է անձնական կյանքի անձեռնմխելիությանը, սակայն այլոց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությանը և հնարավոր քրեորեն հետապնդելի արարքների կանխարգելման միջոց է, ապա դրա կիրառումն արդարացված միջամտություն է:

Ջալոհին ընդդեմ Գերմանիայի գործով¹⁴ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը նշել է, որ ապացույց ձեռք բերելու նպատակով անձի ֆիզիկական ամբողջականությանը ցանկացած միջամտության դեպքի իրավաչափությունը պարզելու համար անհրաժեշտ է ուսումնասիրել, թե որքանով էր բժշկական միջամտությունն անհրաժեշտ՝ ապացույց ձեռք բերելու համար, կասկածյալի առողջության սպառնացող վտանգը, բժշկական միջամտության իրականացման եղանակը, դրանով պայմանավորված ֆիզիկական ցավը, հոգեբանական տառապանքը, բժշկական վերահսկողության մատչելիությունը, կասկածյալի առողջության հնարավոր հետևանքները և այլն:

Այսինքն՝ դատավարական իրավուն-

քի նորմերով կարգավորվող հարաբերության շրջանակում, երբ հարցն առնչվում է մարդու օրգանին, հյուսվածքին, կենսաբանական նմուշներին, մարդու ֆիզիկական անձեռնմխելիությանը, ապա վերջիններիս կապակցությամբ պետության ներգործությունը թույլատրելի է, եթե, իհարկե, այդ ներգործությամբ իրականացվող արդյունքին չէր կարելի հասնել այլ տարբերակով, որը չէր խախտի անձի մասնավորությունը, կիրառված միջոցները, մեթոդները վնասակար չեն, քան դրանց չկիրառումը, ներգործությունն էական էր, քանզի դրա չիրականացումը կխախտեր հանրային շահը:

Մասնավոր և համըստիս իրավահարաբերության համարեքսպում իրավունքի օբյեկտի վերաբերյալ գուգահեռներ իրավագետներ Կորկունովի և Տրուբեցկոյի մտորումների լույսի ներքո

Իրավունքի օբյեկտների համատեքստում Կորկունովը նշում է, որ մարդու մարմնին վերաբերող հարցը պետք է դիտարկել բաժանելի և անբաժան մարմնի մասերի շրջանակում: Մարդուց առանձնացված մասնիկը, օրինակ, կտրված մազերը, ատամնաշարից հեռացված ատամը և այլն, պետք է դասել այլ իրերի շրջանակում, քանզի այն կարող է այլևս պատկանել այլ անձի, իսկ չառանձնացված մասնիկը չի կարող այլ անձի ենթակայության տակ անցնել: Չի կարելի սեփականության իրավունք ձեռք բերել դեռևս չկտրված մազերի նկատմամբ: Չի կարելի ձեռք բերել այլ անձի մարմնին օգտագործելու իրավունք, օրինակ, հասարակական վայրում գաճաճի դեմքի ցուցադրումը՝ գումարի դիմաց: Կարելի է մարդու գործողության իրավունք ձեռք բերել՝ համաձայնության գալով մարդու հետ վերջինիս մարմինը կամ դրա մասն օգտագործելու համար: Հետագայում, եթե անձը իրաժարվի, վնասի փոխհատուցման պահանջ կարելի է ներկայացնել¹⁵:

Իրավագետ Կորկունովի՝ մարդու մարմնի՝ որպես օբյեկտի ուսումնասի-

րում, բավականին հետաքրքրական է, քանզի հեղինակն ուսումնասիրությունն իրականացնում է առանձնացված և չառանձնացված տարրերի շրջանակում, այսինքն՝ հարցը տեղավորում է սեփականության իրավունքի նորմերով կարգավորվող հարաբերության ոլորտ: Որպես առանձնացված դիտարկում է այն օրգանը, հյուսվածքը, որն անջատվել, առանձնացվել է մարդուց, օրինակ, փոխպատվաստման դեպքում դոնորից վերցված ձախ երիկամը, որոշակի քանակությամբ արյունը և այլն, իսկ չառանձնացվածի դեպքում՝ այդ նույն երիկամը կամ դեմքը, որը չի առանձնացվել, օրինակ, կրկեսային ներկայացումների ժամանակ միմոսի դեմքը և այլն:

Կորկունովի այն տեսակետը, թե առանձնացվածի դեպքում կարելի է ձեռք բերել սեփականության իրավունք (այսինքն՝ մասնավոր իրավունքի նորմերով կարգավորվող հարաբերության շրջանակում կիրառելի են օգտագործման, տնօրինման, տիրապետման իրավագործությունները), իսկ չառանձնացվածի դեպքում՝ գործողության իրավունք (այսինքն՝ մասնավոր իրավունքի նորմերով կարգավորվող հարաբերության շրջանակում կիրառելի են միայն օգտագործման և տիրապետման իրավագործությունները), կարծում ենք, հստակեցման կարիք ունի, քանզի գործողության իրավունք ասելով հեղինակը չի հստակեցնում, թե խոսքը որ գործողության մասին է, ավելի՛ն՝ կարելի է պարզապես ենթադրել, որ խոսքը օգտագործման և տիրապետման մասին է:

Մարմնի այն մասը, օրգանը, հյուսվածքը, որն առանձնացվում է, վերջինիս նկատմամբ ձեռք բերողը կարող է սեփականության իրավունք ունենալ, այսինքն՝ վերջինս հանդիսանում է մասնավոր՝ քաղաքացիական իրավունքի նորմերով կարգավորվող հարաբերության օբյեկտ, իսկ չառանձնացվածի դեպքում՝ միայն տիրապետման և օգտագործման իրավունք, ընդ որում՝ վերջինս ևս հանդիսանում է մասնավոր՝ քաղաքացիական

իրավունքի նորմերով կարգավորվող հարաբերության օբյեկտ: Օրինակ՝ երիկամի փոխպատվաստման ժամանակ, երբ գործ ունենք առողջապահական ոլորտի իրավահարաբերության հետ, երիկամն առանձնացվում է դոնորից, հետո առանձնացված երիկամը փոխպատվաստվում է հիվանդին: Այսինքն՝ հիվանդը, ձեռք բերող ունենում է երիկամի նկատմամբ սեփականության իրավունք:

Այժմ դիտարկենք այն իրավիճակը, երբ ձեռք է բերվում ոչ թե սեփականության իրավունք, այլ տիրապետման և օգտագործման իրավագործություններ, օրինակ, երբ իգական սեռի ներկայացուցիչը սեռական ծառայություն է մատուցում իր մարմինն օգտագործելով: Սույն դեպքում կնոջ մարմինը չի կարող հանդիսանալ ծառայությունից օգտվողի՝ պատվիրատուի սեփականությունը, այլ կատարող՝ ծառայություն մատուցող կինը, հատուցելի կամ անհատույց հիմքով իր մարմինը տրամադրում է մեկ այլ անձի ժամանակով տիրապետման և օգտագործմանը:

Հետևաբար, կարող ենք փաստել մարդու մարմինը, օրգանը, հյուսվածքը կարող է հանդիսանալ սեփականության իրավունքի օբյեկտ, եթե այն բաժանելի է, առկա է կամովին հրաժարում, իսկ եթե այն բաժանելի չէ, բայց իրավահարաբերության օբյեկտ է, ապա դրա նկատմամբ կիրառելի են տիրապետման և օգտագործման իրավագործությունները:

Իրավագետ Տրուբեցկոյը, խոսելով իրավունքի օբյեկտների մասին, նշել է, որ մարդը ևս կարող է հանդիսանալ իրավունքի օբյեկտ: Օրինակ՝ ամուսնալքնառնական հարաբերություններում կինն ամուսնու իրավունքի օբյեկտն է, իսկ ամուսինը կնոջ իրավունքի օբյեկտն է: Այս դեպքում իրավունքի օբյեկտը ոչ թե կնոջ կամ ամուսնու գործողությունն է, այլ հենց ինքը՝ կինը կամ ամուսինը: Այս իրավիճակում մի մարդու գերակայությունը մյուսի նկատմամբ փոխադարձ է և չի սահմանափակում անձնական ազատությունը: Այստեղ մի մարդը միաժամանակ

հանդիսանում է և՛ իրավունքի սուբյեկտ, և՛ իրավունքի օբյեկտ: Եթե ամուսինը կնոջ նկատմամբ ունի բացարձակ իրավունք, ապա կին էլ ամուսնու նկատմամբ այն ունի, դրա համար աշխարհում հիմնականում ընդունված է միամուսնության (մոնոգամիայի) ինստիտուտը: Կինը, իր ամուսնուց բացի, այլ ամուսին չպետք է ունենա, ամուսինն էլ, իր հերթին, իր կնոջից բացի, այլ կին չպետք է ունենա: Եթե ամուսինը կնոջ նկատմամբ բացարձակ իրավունք ունի, ապա դրանով կնոջ իրավունքները չեն ռոտնահարվում, ազատություն չի սահմանափակվում, քանզի նույնն էլ կինն իրավունք ունի իր ամուսնու հանդեպ¹⁶:

Կարծում ենք՝ իրավագետ Տրուբեցկոյի՝ մարդու՝ որպես իրավունքի օբյեկտի վերաբերյալ դիրքորոշումը ծայրահեղական է, քանզի ստացվում է, որ որոշակի իրավահարաբերության շրջանակում իրավունքը սուբյեկտը և իրավունքի օբյեկտը նույնանում են: Նմանատիպ դիրքորոշումը նախ՝ արմատականորեն փոխում է իրավունքի օբյեկտի վերաբերյալ պատկերացումները, հետևաբար՝ ողջ իրավական կարգավորմանը էությունը, ապա՝ անորոշ իրավիճակ ստեղծում իրավունքի սուբյեկտ-իրավունքի օբյեկտ շղթայում: Փաստորեն, ըստ Տրուբեցկոյի, եթե մի մարդու գերակայությունը մյուսի նկատմամբ փոխադարձ է և չի սահմանափակում անձնական ազատությունը, ապա միմյանց նկատմամբ այդ մարդիկ իրավունքի օբյեկտ են, իսկ երրորդ անձի համար՝ իրավունքի սուբյեկտ: Համակարծիք չլինելով հեղինակի հետ՝ գտնում ենք՝ յուրաքանչյուր անգամ, երբ առկա է որոշակի իրավահարաբերություն, երբ կողմերն ունեն իրավունքներ և պարտականություններ, ապա միևնույն ժամանակ գործ ունենք սահմանափակումների հետ, այսինքն՝ մարդը կաշկանդված է վարքագծի մոդելի ընտրության հարցում՝ հաշվի առնելով այն, որ ինքն ունի որոշակի պարտականություն այլ անձի, հասարակության, պետության հանդեպ:

Ամփոփելով վերոշարադրյալը՝ նշենք, որ մարդու կենսաբանական օբյեկտները՝ որպես իրավական հարաբերության օբյեկտ դիտարկելը բխում է ոչ միայն այդ օբյեկտի էությունից (համապատասխանում է օբյեկտի հիմնական չափանիշներին՝ միևնույն ժամանակ ունենալով իր առանձնահատկությունները), այլ նաև այդ օբյեկտների՝ հասարակական շրջանառության մեջ գտնվելու փաստից (օրինակ՝ արյան փոխներարկում կենդանի դոնորից, երիկամի փոխպատվաստում, դիակից հյուսվածքներ վերցնել և փոխպատվաստել հիվանդին)՝ պայմանավորված վերջիններիս օգտակարությամբ,

հասարակության մեջ ունեցած նշանակությամբ, մարդու կյանքի պահպանման կամ առողջության վերականգնման կարևոր գործառնություն: Ուստի անհրաժեշտ է հստակեցնենք այդ օբյեկտների շուրջ ծավալվող հանրային և մասնավոր իրավահարաբերությունների շրջանակը, գիտատեսական վերլուծության ենթարկենք հանրային և մասնավոր իրավահարաբերությունների օբյեկտները, հաշվի առնելով մարդու կենսաբանական օբյեկտների շուրջ ծավալվող իրավահարաբերությունների ոչ հստակ կարգավորումը՝ համալիր մոտեցում ցուցաբերենք երևույթի ուսումնասիրմանը:

1 Տե՛ս Դամբարյան Ա., Մուրադյան Մ., գիտ. խմբ., Պետության և իրավունքի տեսություն, ուսումնական ձեռնարկ, Երևան, 2016, էջ 353:
2 Տե՛ս Վաղարշյան Ա., Պետության և իրավունքի տեսություն-2, դասախոսություններ, Երևան, 2011, էջ 263:
3 Տե՛ս Трубецкой Е. Н., Энциклопедия права, СПб., Издательство «Лань», 1998, стр. 192.
4 Տե՛ս Վաղարշյան Ա., Պետության և իրավունքի տեսություն-2, դասախոսություններ, Երևան, 2011, էջ 206:
5 Տե՛ս Դամբարյան Ա., Մուրադյան Մ., գիտ. խմբ., Պետության և իրավունքի տեսություն, ուսումնական ձեռնարկ, Երևան, 2016, էջ 316:
6 Օրգան՝ տարբեր հյուսվածքներից բաղկացած (որոնցից մեկը գլխավորն է՝ առաջատարը) և որոշակի ձև ունեցող մարմնի մաս, որը տարբերվում է իր հստակ կառուցվածքով, օրգանիզմում զբաղեցրած որոշակի տեղով և կենսագործունեությամբ:
7 Հյուսվածք՝ ծագման, կառուցվածքի և ֆունկցիաների միասնությամբ միավորված, կազմավորված բջիջների և արտաբջջային նյութի ընդհանրություն:
8 Բջիջ (լատ.՝ cellula՝ խորշիկ, փոքր սենյակ, բջիջ, հունարեն՝ ցիտոս՝ անոթ, բջիջ), բոլոր հայտնի դանի օրգանիզմների կառուցվածքային, ֆունկցիոնալ և ժառանգական տարական միավորը: Բջիջը, որպես օրգանիզմի կառուցվածքի տարրական միավոր, օժտված է կենդանի նյութին բնորոշ հատկություններով, որոնք պահպանում ու փոխանցվում են հաջորդ սերունդներին:
9 Սոմատիկ ասելով՝ անհրաժեշտ է հասկանալ այն ծառայությունը կամ ծառայությունների ամբողջությունը, երբ մարդը, օգտագործելով իր մարմինը, օրգանը, հյուսվածքը, մատուցում է որոշակի ծառայություն՝ անկախ հատուցելի

կան անհատույց լինելուց: Այսինքն՝ սոմատիկ ծառայությունների դեպքում որպես առաջնային օբյեկտ դիտարկվում է մարդու մարմինը:
10 Այսօր Իրանի Իսլամական Հանրապետությունն այն եզակի պետություններից է, որը թույլատրում է մարդկային օրգանի առք ու վաճառք երկրի ներսում՝ փոխպատվաստման նպատակներից ելնելով:
11 Հաճախ այս երևույթին անվանում են պոռնություն:
12 **Քիոլոգիայի և բժշկության ոլորտում մարդկային էակի արժանապատվության և մարդու իրավունքների պաշտպանության կոնվենցիա** (Մարդու իրավունքների և կենսաբժշկության կոնվենցիա), ընդ որում՝ հաճախ անվանվում է **Օվիդոյի կոնվենցիա**, որն ընդունվել է 1997 թվականին, ուժի մեջ է մտել 1999 թվականին: Սույն միջազգային պայմանագիրը Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասը չէ, քանզի Հայաստանի Հանրապետությունը չի միացել այդ պայմանագրին: Մինևույն ժամանակ անհրաժեշտ է նշել, որ սույն փաստաթղթով որոշ հարաբերություններ իրեց արտացոլումն են գտել 1995 թվականին ընդունված Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 2015 թվականի փոփոխություններում (օրինակ՝ հոդված 25, ֆիզիկական և հոգեկան անձեռնմխելիության իրավունք):
13 Տե՛ս ECtHR judgement, Case of Tirado Ortiz and Lozano Martin v. Spain, application 43486/98.
14 Տե՛ս ECtHR judgement, Case of Jalloh v. Germany, 11.07.2006.
15 Տե՛ս Коркунов Н. М., Лекции по общей теории права, Москва, 2010, стр. 222-223.
16 Տե՛ս Трубецкой Е. Н., Лекции по энциклопедии права, Москва, 1917, стр. 199-200:

RESUME - РЕЗЮМЕ

HUMAN ORGAN, TISSUE AND SOMATIC SERVICES AS OBJECT OF PRIVATE AND PUBLIC LEGAL RELATIONSHIPS

Artak Gevorgyan

*PhD student, Russian-Armenian (Slavonic) University,
Chair of Theory and History of State and Law*

In the given research paper, the characteristics of relationships regulated by public and private law, the peculiarities of human organ, tissue, somatic services provided by person have been studied in the context of private and public legal relationships. The points of views of lawyers Korkunov and Trubetskoy on the object of law, the object of legal relationships has been discussed emphasizing the peculiarities of the object regulated by somatic rights of person.

Keywords: public and private legal relationship, biological object, Korkunov's and Trubetskoy's points of view

ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ ОРГАН, ТКАНЬ И СОМАТИЧЕСКИЕ УСЛУГИ КАК ОБЪЕКТ ЧАСТНОГО И ПУБЛИЧНОГО ПРАВООТНОШЕНИЙ

Артак Геворгян

*Российско-Армянский (Славянский) университет,
Кафедра теории и история государства и права*

В данной научной статье изучаются характеристика отношений регулируемых норм частных и публичных прав, особенности человеческих органов, тканей и соматические услуги в контексте публичных и частных правоотношений. В статье были рассмотрены точки зрения юристов Коркунова и Трубецкого на объект права, объект правоотношения, подчеркиваются особенности объекта, регулируемого соматическими правами человека.

Ключевые слова: публичное и частное правоотношения, биологический объект, взгляды Коркунова и Трубецкого

Բանալի բառեր - հանրային և մասնավոր իրավահարաբերություն, կենսաբանական օբյեկտ, Կորկունովի և Տրուբեցկոյի տեսակետներ

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՏՄԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԵՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

« ալյատանի Հանրապետությանը արդարադատությունն իրականացնում են միայն դատարանները՝ Մահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան: Արդարադատության իրականացմանը որևէ միջամտությունն արգելվում է» (ՀՀ Մահմանադրության¹ 162-րդ հոդ.): Հենց այս հանգամանքով է պայմանավորված դատարանի՝ որպես պետական մարմնի գործունեության առանձնահատուկ եղանակը, այն է՝ դատարանի գործունեության արդյունքները դատական ակտերում ձևակերպելը, ինչն էլ իր հերթին ենթադրում է դատավարության ինքնուրույն, համապարփակ, մասնագիտացված ուսումնասիրման անհրաժեշտություն:

Դատական ակտերի միջոցով կենսագործվում են դատական իշխանության մպատակները՝ ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց, դատավարության այլ սուբյեկտների իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի իրագործման ապահովումը: Դատական ակտերի ընդհանուր բնութագիրը տալու համար առաջին հերթին պետք է խոսել դրանց դերի և նշանակության մասին: Վերջիններիս պայմանավորված են դատական իշխանության գործառույթներով: Ըստ որում՝ այդ հարցերը քննարկելիս մի շարք գիտնականներ առանձնացնում են ոչ թե դատական իշխանության գործառույթները, այլ դրանց ձևերը²: Մեր կարծիքով, այդօրինակ մոտեցումը հակասում է «ձև» և «գործառույթ» համընդհանուր հասկացությունների իմաստներին: Չերծ մնալով բացատրական բառարաններում տրվող սահմանումներից՝ պետք է նշել, որ հիշյալ հասկացությունները իրավաբանական

կատեգորիաներ են, որոնցից յուրաքանչյուրն առանձին իմաստ և բովանդակություն ունի:

Ելնելով ծավալային սահմանափակումներից՝ ներկայացնենք դատական իշխանության հիմնական գործառույթները: Դրանք դատական մարմինների գործունեության գլխավոր ուղղությունն են, այն գործունեության շրջանակը, այն պարտականությունները, որոնց կատարումը պետությունը սահմանում է իշխանության տվյալ ճյուղի, տվյալ ոլորտի պատասխանատու մարմինների համար: Իրավացի է Վ. Ա. Յաբլոկովը, ըստ որի դատական իշխանության ձևի և գործառույթների նույնացումը բարդացնում է դատարանների գործունեության էության և դրա դրսևորման ձևերի ճիշտ ընկալումը արդի պետությունում³:

Կարող ենք փաստել, որ դատական իշխանության իրականացման միասնական ձևն արդարադատությունն է, իսկ դրա իրականացման մեթոդը՝ դատարանակազմությունը և տարբեր իրավունքի ճյուղերի դատավարությունները⁴: Ի. Բ. Սիխայրովսկայան՝ որպես դատական իշխանության հիմնական գործառույթ, համարում է արդարադատությունը, որն էլ, համապատասխանաբար, մարմնավորվում է դատական ակտերում⁵: Ընդ որում՝ հեղինակը՝ որպես դատական իշխանության ածանցյալ գործառույթներ մատնանշում է տեղեկատվական-վերլուծական, նյութատեխնիկական և կադրային ապահովման գործառույթները⁶:

Արդարադատության իրականացման համատեքստում դատական ակտերի դերակատարությունը հսկայական է, քանի որ այդ երկու հասկացությունները պայ-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

մանավորված են մեկը մյուսով: Համապատասխանաբար, դատական ակտերի դերակատարությունը մեծ է իրավունքի բոլոր սուբյեկտների կյանքում և կենսագործունեությունում: Ներկայացնելով մեր կարծիքը դատական ակտերի մասին՝ փաստենք, որ դրանց միջոցով վերացվում է իրավական անորոշությունը, օրենքի բացերը, իրավական մեկնաբանության և վերլուծության են ենթարկվում իրավական նորմերը, ձևավորվում է իրավակիրառ պրակտիկա՝ յուրաքանչյուր անգամ հիմնված առանձին ինքնուրույն գործի հանգամանքների վրա: Վերջինս հնարավորություն է տալիս ապահովելու իրավական նորմերի բազմակողմանի կիրառություն, յուրաքանչյուր առանձին դեպքում վեճի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստերի հետ համադրելի, խնդրո առարկայի նկատմամբ կիրառելի իրավական նորմերի վերլուծություն՝ այն ծառայեցնելով արդարադատության բուն էությունից բխող եզրահանգումներին, վեճի արդարացի լուծմանը, ճշմարտության հաստատմանը, դատական ակտում օրենքի տառը օրենքի ոգու՝ բարոյական պահանջների հետ համադրմանը:

Դատական ակտերի միջոցով դատական իշխանությունը ոչ միայն նպաստում և աջակցում է քաղաքացիական շրջանառության կանոնավոր զարգացմանը, այլև իրականացնում է կանխարգելիչ, միաժամանակ՝ դաստիարակչական ազդեցություն:

Ժամանակակից հասարակությունում դատական իշխանությունը կոչված է ոչ միայն լուծելու իրավունքի սուբյեկտների միջև վեճերը, այլև հսկողություն իրականացնելու իշխանության օրենսդրական և գործադիր ճյուղերի միջև զսպումների և հակակշիռների կառուցակարգերի (մեխանիզմների) կիրառման վրա: Այս գործառույթը, որը դատական իշխանության կողմից համեմատաբար նոր է իրականացվում, պայմանավորում է դատական ակտերի նոր որակն այն դեպքում, երբ դրանց գործողությունը տարածվում է

անորոշ թվով անձանց շրջանակի վրա: Այսպես, ՀՀ Սահմանադրության 4-րդ հոդվածի համաձայն պետական իշխանությունն իրականացվում է Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան՝ օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանությունների բաժանման ու հավասարակշռման հիման վրա: Հետևաբար՝ դատական իշխանության գերխնդիրը դատական պաշտպանության օբյեկտիվ իրավունքի տրամադրումն է՝ յուրաքանչյուր սուբյեկտի համար ապահովելով նաև դատական պաշտպանության սուբյեկտիվ իրավունքից օգտվելու լիարժեք հնարավորություն:

ՀՀ դատական օրենսգրքի⁷ 7-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ և 3-րդ մասերի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազատությունների դատական պաշտպանության իրավունք: Ոչ ոք չի կարող զրկվել հավասարության պայմաններում և արդարության բոլոր պահանջների պահպանմամբ իրավասու, անկախ և անկողմնակալ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում իր գործի հրապարակային քննության իրավունքից: Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի դատական պաշտպանության իրավունքն իրականացնելու ինչպես իր ներկայացուցչի կամ պաշտպանի միջոցով, այնպես էլ անձամբ:

Նույն օրենսգրքի 8-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարաններն արդարադատությունն իրականացնում են Սահմանադրությանը, Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրերին և օրենքներին համապատասխան: Միաժամանակ, ՀՀ դատական օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ արդարադատություն և օրենքով նախատեսված այլ լիազորություններ իրականացնելիս դատավորն անկախ է: Նշվածներից բխում է, որ դատարանների գործառույթը միայն արդարադատության իրականացումը չէ, և ՀՀ օրենսդիրն ուղղակիորեն ամրագրել է այդ դիրքորոշումը:

Դատական ակտերի դերակատարության մասին համակողմանի տեսակետներ կայացնելու համար մալի՝ հարկ ենք համարում հղում կատարել ՀՀ դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերին, համաձայն որոնց յուրաքանչյուր ոք իր գործի քննության ժամանակ որպես իրավական փաստարկ իրավունք ունի մատնանշելու նույնանման փաստական հանգամանքներով մեկ այլ գործով Հայաստանի Հանրապետության դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի հիմնավորումները (այդ թվում՝ օրենքի մեկնաբանությունները): Մինչդեռ, որոշակի փաստական հանգամանքներ ունեցող գործով վճարելի դատարանի կամ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական ակտի հիմնավորումները (այդ թվում՝ օրենքի մեկնաբանությունները) պարտադիր են դատարանի համար նույնանման փաստական հանգամանքներով գործի քննության ժամանակ, բացառությամբ այն դեպքի, երբ վերջինս ծանրակշիռ փաստարկների մատնանշմամբ հիմնավորում է, որ դրանք կիրառելի չեն տվյալ փաստական հանգամանքների նկատմամբ:

Քանի որ, ըստ դատական օրենսգրքի նշված հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է, որ բոլոր դեպքերում եվրոպական դատարանի դատական ակտերի հիմնավորումները, այդ թվում՝ օրենքի մեկնաբանությունները պարտադիր են դատարանի համար և ՀՀ դատական պրակտիկան այդ ակտերն այդպես էլ ընդունում է, հոդվածագիրը հակված է նշված բացառությունն օրենսգրքից հանելու: Այն ուղղակի հետապնդում է ՀՀ-ին և որոշ դեպքերում ունի պատասխանատվությունից ազատելու նպատակ: Հենց այդ նպատակով է ՀՀ ԱԺ-ում քննարկման դրված նոր դատական օրենսգրքի մախսագծի 13-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է, որ նշված բացառությունները կարող են կիրառվել միայն Վճարելի դատարանի որոշումների նկատմամբ:

Նշված իրավական կարգավորումը

վկայում է Հայաստանի Հանրապետությունում դատական ակտերի մախսադեպային բնույթի մասին, ինչն էլ հիմնավորվում է հետևյալ գործոններով. ա) դատական ակտերն ունեն ոչ միայն անհատական, այլև ոչ անհատականացված բնույթ (այդ թվում՝ բարձրագույն դատական իշխանության մարմինների ակտերը, անորոշ թվով անձանց իրավունքների պաշտպանության գործերով որոշումները, նորմատիվ-իրավական ակտերը մասամբ կամ լրիվ անվավեր ճանաչելու վերաբերյալ գործերով կայացված որոշումներով), բ) այն դատական ակտերը, որոնք մախսատեսված են բազմակի կիրառման համար:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի⁸ 13-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանը քաղաքացիական գործերով կայացնում է վճիռներ, որոշումներ և արձակում վճարման կարգադրություններ (այսուհետ՝ դատական ակտեր): Նույն իրավական ակտի 14-րդ հոդվածի համաձայն օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտը պարտադիր է բոլոր պետական մարմինների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, դրանց պաշտոնատար անձանց, իրավաբանական անձանց և քաղաքացիների համար ու ենթակա է կատարման Հայաստանի Հանրապետության ամբողջ տարածքում: Այսինքն՝ տվյալ իրավական նորմի բովանդակությունից պարզ է դառնում, որ դատական ակտը պարտադիր է ոչ միայն տվյալ դատական գործով դատավարության մասնակիցների, այլ նաև անորոշ թվով անձանց, մարմինների, կազմակերպությունների համար:

Դատական ակտերը, ըստ էության, ունեն ինչպես ուղղակի կիրառություն, այնպես էլ անուղղակի ներգործության գործառույթ՝ կանխորոշելով այլ դատական գործերի ելքը: Ինչպես նշվեց վերևում, դա, իհարկե, տեղի է ունենում այն դեպքում, երբ դատական գործերով փաստական հանգամանքները նույնական են: Դատական ակտերի դերակատարու-

քյունը մեծ է նաև վարչարարությունում, երբ պետական մարմնի կողմից պարտադիր կատարման ենթակա դատական ակտեր կայացվելու դեպքում պետական մարմինը պարտավոր է հետագայում ևս պահպանել այդ դատական ակտերի պահանջները:

Հատուկ ուշադրության է արժանի այն հարցը, թե որ ոլորտներում է արդարադատություն իրականացվում Հայաստանի Հանրապետությունում: Ի տարբերություն ՌԴ Սահմանադրության, որի 118-րդ հոդվածի համաձայն ՌԴ դատական իշխանությունը Ռուսաստանում իրականացվում է քաղաքացիական, քրեական, վարչական և սահմանադրական արդարադատության միջոցով, ՀՀ Սահմանադրությունն այդօրինակ հստակ և սպառնիչ կարգավորում չի նախատեսում: ՀՀ Սահմանադրության 163-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի համաձայն Հայաստանի Հանրապետությունում գործում են Սահմանադրական դատարանը, Վճռաբեկ դատարանը, Վերաքննիչ դատարանները, Առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանները, ինչպես նաև Վարչական դատարանը: Օրենքով նախատեսված դեպքերում կարող են ստեղծվել մասնագիտացված դատարաններ: Մինչդեռ արտակարգ դատարանների ստեղծումն արգելվում է: Նշված ձևակերպումները հիմք են տալիս ասելու, որ ՀՀ Սահմանադրությամբ հստակ և սպառնիչ չեն սահմանվում արդարադատության իրականացման ձևերը, տեսակները և եղանակները:

Դրա հետ միաժամանակ, քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում իրականացվում է ոչ միայն քաղաքացիական, ընտանեկան, հողային և մի շարք այլ ճյուղերի ու ենթաճյուղերի ոլորտներում ծագած վեճերի կարգավորում, այլև դրանց հետ կապված ընթացիկ հարցերի լուծում:

Քաղաքացիական դատավարությունում վեճերի կարգավորման ոլորտում դատական ակտերի դերի և նշանակու-

թյան, դատական ակտերի համապարփակ իրավական բնութագիրը որոշարկելու անհրաժեշտությունն էլ հենց թելադրում է տվյալ խորագրով համալիր իրավական հետազոտության իրականացման անհրաժեշտությունը՝ նվիրված ինչպես տեսական, այնպես էլ գիտագործնական հարցերի վերհանմանը, դատական պրակտիկայի կատարելագործմանը, դատական գործունեության արդյունավետության բարձրացմանը:

Դատական ակտերի իրավական բնութագիրն ամփոփելիս, առաջին հերթին, հիշատակման արժանի են դրա առանձնահատուկ հատկանիշները: Վերջիններս կարելի է տարանջատել երկու խմբի՝ դատական ակտերի՝ որպես դատավարական ակտեր-փաստաթղթերի առանձնահատուկ կողմեր, և դատական ակտերի՝ որպես իրավաբանական փաստերի առանձնահատուկ կողմեր:

Իր հերթին կարող ենք առանձնացնել դատական ակտերի՝ որպես դատավարական ակտեր-փաստաթղթերին բնորոշ՝ ա) ընդունման գործընթացի մանրամասն կարգավորում, բ) ձևի և բովանդակության մանրամասն կարգավորվածություն, գ) բողոքարկման, վերանայման և վերացման հատուկ կարգ, դ) օրինական ուժ ստանալու, ե) հատուկ կատարման կարգ ունենալու և, զ) անդրսահմանային գործողություն ձեռք բերելու հատկանիշները:

Դատական ակտերը՝ որպես իրավաբանական փաստեր, հանդիսանում են գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող փաստական կազմի մի մասը, որոնց հետ կապված են նյութական և դատավարական իրավահարաբերությունների ծագումը, փոփոխումը և դադարումը:

Սույն աշխատանքի շրջանակներում մեր կողմից նաև փորձ է արվում ապացուցել դատական ակտերի նախադեպային-իրավակիրառ բնույթը: Նման բնույթը բնորոշ է այն դատական ակտերին, որոնք ընդունվում են ինչպես արդարադատության շրջանակներում, այնպես էլ՝

դատական կառավարման գործառույթների շրջանակներում:

Դատավարական իրավունքում իրականացվել են բազմաթիվ հետազոտություններ, որոնք նվիրված են եղել առանձին տեսակի դատական ակտերին: Մասնավորապես՝ դատական վճիռների և որոշումների տեսական հարցերին նվիրվել են Ն. Բ. Չեյդերի, Մ. Ա. Գուրվիչի, Կ. Ա. Լեբեդի, Դ. Մ. Չեչոտի աշխատությունները: Դատական այլ ակտերն ուսումնասիրվել են Ի. Վ. Ուտիկինայի, Վ. Ի. Ռեշետնյակի, Ի. Ի. Խերնիշի, Ջ. Կ. Աբդուլինայի, Լ. Ի Վասիլենկոյի, Գ. Վ. Վորոնկովայի, Ս. Լ. Չերվյակովայի, Յու. Ն. Կուլյոբի, Յու. Ա. Խրոկոպոյասի աշխատություններում: Ընդհանուր իրավասության դատարանի ակտերի վերլուծությունը կատարվել է Ա. Ֆ. Իզվարինայի կողմից: Մյուս գիտնականներն ուշադրություն են դարձրել դատական ակտերին ներկայացվող այլ առանձին պահանջներին: Ն. Ի. Տկաչովը և Վ. Ն. Շեգովը հետազոտել են դատական որոշումների օրինականությունը և հիմնավորվածությունը քաղաքացիական վարույթում, Ե. Ա. Խախլեն ուշադրությունը բեռնում է դատական որոշումների հիմնավորվածության վրա:

Հատուկ ուշադրության է արժանացել դատական որոշման օրինական ուժի հարցը (Մ. Գ. Ավդյուկով, Ե. Վ. Կլիմով, Ա. Ա. Կնյազև, Ն. Ի. Մալեննիկով, Դ. Ի. Պոլումորովինով, Վ. Պ. Սկոբելև, Ն. Ա. Չեչինա): Իրավական ուսումնասիրություններ են անցկացվել նաև օրինական ուժ ստացած դատական ակտերի առանձին հատկանիշների վերաբերյալ, այն է՝ դրանց նախադատելի բնույթի (Ա. Մ. Բեգրուկով), դրանց կատարման հարցերի (Ի Ա. Նևսկի) վերաբերյալ: Այս աշխատությունների մեծ մասը գրվել են խորհրդային ժամանակաշրջանում, նախքան ՀՀ քաղաքացիական դատավարության ներկայիս օրենսգրքի, ինչպես նաև այլ դատավարական բնույթի իրավական ակտերի ընդունումը, արդի դատական քարտեզի ստանդարտների իրականացումը:

Հեղինակն իր խնդիրն է համարում վերը նշված (նաև չնշված) ուսումնասիրությունների և ՀՀ գործող օրենսդրության, այդ թվում՝ ՀՀ ԱԺ-ում առաջին ընթերցմամբ ընդունված ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի ուսումնասիրման հիման վրա հետագա գիտական հոդվածներում վերլուծության ենթարկել դատական ակտերի ընդհանուր բնութագիրը, տեսակները, դրանց օրինականությունը, հիմնավորվածությունը, այլ խոսքով՝ դրանց ձևերին ու բովանդակությանը ներկայացնող պահանջները:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի համաձայն 13-րդ հոդվածի համաձայն դատարանը քաղաքացիական գործերով կայացնում է վճիռներ, որոշումներ և արձակում վճարման կարգադրություններ:

Դատարանի գործողությունները ձևակերպվում են դատավարական փաստաթղթերի՝ ակտերի ձևով, որոնք ընդհանուր առմամբ ընդունված է կոչել «որոշումներ»⁹: Դատարանի որոշում ասելով հասկանում ենք դատավորի կողմից գրավոր կարգով ձևակերպված քաղաքացիական-դատավարական ակտ, որում ամփոփված են դատավորի՝ նյութաիրավական և դատավարական հարցերի լուծմանն ուղղված դատողություններն ու եզրակացությունները:

Դատական մյուս ակտը, որում դրսևորվում է դատական իշխանության մարմնի եզրակացություններն ու դատողությունները և որոնք առավել ընդհանրական են արտահայտում դրանք, դատական վճիռներն են, որոնց միջոցով ըստ էության լուծվում են կողմերի միջև ծագած նյութաիրավական վեճերը: Հետևաբար՝ վճիռն Առաջին ատյանի դատարանի այն ակտն է, որով ըստ էության լուծվում է գործը, հաստատվում է վիճելի իրավունքի առկայությունը կամ բացակայությունը, ինչի հետևանքը կոնկրետ իրավահարաբերության անվիճելի և հարկադիր կատարման ենթակա դառնալն է:

Վճարման կարգադրություններն ար-

ձակվում են որոշակի դրամական պահանջներով: Պահանջը համարվում է որոշակի, եթե այն սահմանված է կողմերի համաձայնությամբ կամ կարող է ճշգրիտ որոշվել օրենքի կամ պայմանագրի հիման վրա:

Բացի դրանից, հիշյալ աշխատություններում հիմնական շեշտադրումը կատարվում է դատական ակտերի առանձին տեսակների վրա, կամ քաղաքացիական դատավարությունում դատական ակտերի ընդհանուր իրավական բնութագրի վրա, սակայն ՀՀ դատավարական նորմերի իրավական վերլուծության վրա հիմնված աշխատությունները խիստ սակավաթիվ են, չեն արտացոլում քննարկվող հարցի համալիր իրավական բնութագիրը, ինչպես նաև չեն անդրադառնում միմյանց փոխկապված կիրառական, գործնական, տեսական, գիտական, օրենսդրական և պրակտիկ վերլուծական հարցերին: Միջանկյալ դատական ակտերի ուսումնասիրմանը նվիրված որևէ ամբողջական աշխատություն ևս բացակայում է:

Դատական ակտերը կայացվում են դատավարության տարբեր փուլերում՝ սկզբնավորելով դատական գործի հարուցումը և գնահատական տալով դատարան ներկայացված և իրավունքի պաշտպանությանն ուղղված դատական փաստաթղթերին: Ըստ որում՝ քաղաքացիական դատավարության համատեքստում հատկապես մեծ նշանակություն ունեն միջանկյալ դատական ակտերը: Դրանց շարքում մասնավորապես հայցադիմումը վարույթ ընդունելու, հայցադիմումը վերադարձնելու, հայցադիմումի ընդունումը մերժելու մասին դատական ակտերն են, որոնք սկզբնավորում կամ պայմանավորում են մարդու և քաղաքացու կարևորագույն իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանությունը:

Դատական պրակտիկայում հաճախ հանդիպող այն իրականությունը, երբ նորմատիվ իրավական ակտերի պա-

հանջներին համապատասխանող հայցադիմումը կամ դիմումը վարույթ չի ընդունվում, իսկ պատճառաբանական մասից զուրկ, իրավական որոշակիություն չունեցող և փաստագուրկ, ապացույցների վրա որևէ կերպ չհիմնված հայցադիմումները վարույթ են ընդունվում, մարդու իրավունքների և ազատությունների խախտման առավել հաճախ դեպքերից է: Ընդ որում՝ բոլոր այն հետագա քայլերը, որոնք դատավարության կողմերը և դատավարության մյուս մասնակիցները պետք է ձեռնարկեն անհիմն և ոչ իրավաչափ դատական փաստաթղթի հիման վրա հարուցված դատական գործի շըրջանակներում ոչ իրավաչափ պահանջից խուսափելու համար, և այն սահմանափակումները կամ բարդությունները, որոնց հետ իրավունքի սուբյեկտներն առնչվում են ամբողջ գործի քննության ընթացքում, մինչ այժմ տեղ գտնելով հայկական իրականությունում, ցույց են տալիս քաղաքացիական դատավարությունում միջանկյալ ակտերի կարևորագույն դերակատարությունը: Այլ կերպ ասած՝ դատական գործերի հարուցման փուլում կայացվող միջանկյալ ակտերը մի դեպքում կարող են գերծ պահել անհիմն և դատարան ներկայացվող ոչ իրավաչափ դատական փաստաթղթերի (հայցերի, դիմումների, միջնորդությունների) վրա հիմնված պահանջներից, մյուս դեպքում՝ ապահովել խախտված իրավունքների և ազատությունների վերականգնմանն ուղղված արդյունավետ դատական պաշտպանության միջոցից ժամանակին և ամբողջ ծավալով օգտվելը: Անթույլատրելի են մասնավորապես այն դեպքերը, երբ հայցադիմումը կամ դիմումը վերահարձակվում է հայցվորին՝ ձևական նկատառումներից ելնելով: Խոսքը վերաբերում է օրինակ՝ վրիպակներ պարունակող դատական փաստաթղթերին, երբ դատական փաստաթղթի տեքստից ակնհայտ է դառնում, որ իրականում հայցադիմումի կամ դիմումի տեքստում տեխնիկական սխալ (վրիպակ) է տեղ գտել:

Հաճախ են հանդիպում նաև դեպքեր, երբ իրավունքի սուբյեկտը գրկվում է իր խախտված իրավունքների դատական պաշտպանության և դատական եղանակով վերականգնման հնարավորությունից, երբ օրինակ՝ հայցային վարույթում մերժվում է հայցադիմումին կամ դիմումին (հատուկ վարույթի գործերով) կից որևէ միջնորդություն, ինչի հետևանքով հայցադիմումը կամ դիմումը վարույթ չի ընդունվում կամ մերժվում է: Առավել հաճախ հանդիպող նման իրավիճակը պետական տուրքի վճարումը տարածամեկտեղում կամ հետաձգելու դեպքերին է վերաբերում: Վերադարձված հայցադիմումը կրկին ներկայացվելու դեպքում դատական ատյանը կարող է վարույթ չընդունել հայցադիմումը կամ դիմումը: Դրա համար հաճախ պատճառ է դառնում այն հանգամանքը, որ, ըստ դատարանի գնահատականի՝ դատական ակտին կցված չեն լինում անհրաժեշտ և բավարար ապացույցներ, որոնք կհիմնավորեին միջնորդությունը: Դատարան դիմող սուբյեկտը հաճախ իրավաբանական գիտելիքներ չի ունենում, որպեսզի այդ դատավարական խնդրի իրավական լուծումն իր համար պարզ լինի: Ցավով պետք է նշել, որ առ այսօր մեզանում չի հրապարակվում այն փաստաթղթերի ցանկը, որոնք կարող են ներկայացվել պետական տուրքի վճարումից ազատվելու, դրա վճարումը տարածամեկտեղում և/կամ հետաձգելու կամ այլ արտոնությունից օգտվելու վերաբերյալ միջնորդությունը հիմնավորելու նպատակով: Եթե մի կողմ դնենք աբսուրդի հասնող այն հնարավոր հակափաստարկը, որը կարող է արվել նշվածի վերաբերյալ առ այն, թե այդ դեպքում պիտի բոլոր միջնորդությունների ներկայացման համար փաստաթղթերի ցանկ սահմանենք ու հասանելի դարձնենք դատարաններում, տվյալ դեպքում փաստորեն խոսքը գնում է այն մասին, որ հայցվորը պարզապես գրկվում է դատական պաշտպանության հնարավորությունից, իսկ միջանկյալ դա-

տական ակտերով ոչ միայն կարող է անհիմն մերժվել նրան իր իրավունքից օգտվելը, այլև չի բացատրվում, թե ինչու է դա կատարվում: Օրինակ, «միջնորդությանը կից չեն ներկայացվել այն հիմնավորող ապացույցները» արտահայտությունը ոչ միայն բավարար պատճառաբանական մաս չի հանդիսանում դատական ակտի կայացման համար, այլև դատարան դիմած անձին հետաքրքրող խնդրի իրավական կարգավորում չի ապահովում, այսինքն՝ անձին պարզ չի դառնում, թե ինչ է իրենից պահանջում դատարանը, որպեսզի հնարավորություն ունենա լիարժեք օգտվելու դատական պաշտպանության իրավունքից:

Քաղաքացիական դատավարության ընթացքում ընդունվող միջանկյալ դատական ակտեր են կայացվում ամբողջ գործի քննության ընթացքում, ըստ որում՝ դրանք կարող են լինել նաև առանձին ակտի տեսքով չձևակերպվող ակտեր: Գործող քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը դրանց կայացման համար որպես պայման սահմանել է այն դեպքը, երբ կայացվող որոշումը բողոքարկման ենթակա չէ, սակայն պետք է փաստել, որ դատական պրակտիկայում դրանք լայն կիրառություն են ստացել որպես «արձանագրային որոշումներ» և կիրառվում են բազմաթիվ դեպքերում, հիմնականում՝ գործին մասնակցող անձանց կամ դատավարության մասնակիցների դիմումների և միջնորդությունների կապակցությամբ:

Միջանկյալ դատական ակտերը երբեմն նաև կարող են կանխորոշել գործի քննության հետագա ընթացքը: Այսպես, գործը դատաքննության նախապատրաստված համարելու դեպքում դատաքննությունը նշանակելիս դատական ակտը պետք է պարունակի նաև այն բոլոր հարցերի վերաբերյալ դատարանի եզրահանգումները, որոնք նա կատարել է նախնական քննության արդյունքում, այդ թվում՝ հետագոտման ենթակա ապացույցների շրջանակը, ապացուցման բե-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ռի բաշխումը, փաստերը, որոնք կողմերը վկայակոչել են և պիտի ապացուցեն գործի քննության ընթացքում, կիրառելի իրավական նորմերը, հնարավոր երրորդ անձանց առկայության կամ բացակայության մասին որևէ նշում, եթե նախնական քննության ընթացքում հնարավոր է դարձել բացահայտել այդօրինակ այնպիսի անձանց առկայություն, ում իրավունքների և պարտականությունների վրա կարող է անդրադառնալ ներկայացված հայցապահանջը, դիմումը, քննվող վեճը, ինչպես նաև վեճն ըստ էության լուծելու համար էական նշանակություն ունեցող մյուս կարևոր հանգամանքները: Գործը նախապատրաստված լինելու և դատաքննություն նշանակելու հարցում մասնակցող չափազանց կարևոր է և, մեր կարծիքով, այն պետք է թույլատրել բողոքարկելու մասնավոր կարգով:

Նմանապես կարևոր նշանակություն ունեն մաս որոշակի հարցի վերաբերյալ փորձաքննություն նշանակելու վերաբերյալ որոշումները: Ըստ որում՝ դրանցում հաճախ սպառնիչ և բազմակողմանի չեն շարադրվում առաջադրվող հարցերը: Առավել մտահոգվելու տեղիք է տալիս այն, որ առ այսօր դատական պրակտիկայում բացակայում են միջանկյալ դատական ակտերը, որոնք փորձաքննության կատարման համար ժամկետ են սահմանում, ինչպես նաև համապատասխան ժամկետում դատական ակտը չկատարելու իրավական հետևանքները: Փորձագիտական հաստատությունների կողմից վաղուց ի վեր կիրառվող այն «մեթոդը», երբ ամիսներ շարունակ ձգձգվող փորձաքննության ընթացքը ձևական նկատառումներով կասեցնելու նպատակով դատական ատյանից լրացուցիչ նյութեր են պահանջվում և դրանով իսկ փորձաքննության կատարումը չի ապահովվում, առավել հաճախ հանդիպող խախտումներից մեկն է: Սակայն, հանդիպում են նաև դեպքեր, երբ փորձաքննությունը պարզապես չի կատարվում տարբեր (անհիմն) պատճառաբանություններով: Եվ

այդ այն դեպքում, երբ փորձագիտական հաստատությունները չեն շտապում այդ մասին ի սկզբանե տեղեկացնել, այլ դատարանին հայտնում են միայն ամիսներ հետո: Ընդ որում՝ հենց այդ ձգձգումներն էլ կարող են իրականում փորձաքննության իրականացման պատշաճ հանդիսանալ, երբ փորձաքննության առարկա նյութի հատկանիշների կորստի հետևանքով այլևս հնարավոր չէ միանշանակ կամ անգամ ավանդական պատասխան տրամադրել: Փաստացիորեն ստացվում է, որ փորձագիտական հաստատությունները չեն կատարում դատական ակտերի պահանջները, թեև դատական ակտերը նրանց կողմից ենթակա են պարտադիր կատարման, ընդ որում՝ ամբողջ ծավալով, բացառությամբ երբ հիմնավորվում է լրիվ կամ մասնակի կատարման անհնարինությունը: Անտեսվում է այն հանգամանքը, երբ միջանկյալ դատական ակտի պահանջը հնարավոր չէ կատարել, սակայն դատական ատյանն այդ մասին սկզբնապես չի տեղեկացվում, որը հիմք է դառնում գործի քննության ժամկետների արհեստական ձգձգման:

Դատական պրակտիկայում տեղ գտնող այս իրավիճակը դեռևս համապատասխան տեսական, գիտական և օրենսդրական ճիշտ և համակողմանի կարգավորում չի ստացել, ուստի մեր հետագա հողվածներում կփորձենք պարզաբանել արդարադատության համատեքստում առավել քիչ ուսումնասիրված և միաժամանակ՝ առավել մեծ ուշադրության արժանի, դատական պաշտպանության համար էական նշանակություն ունեցող իրավական խնդիրների և հարցերի վերաբերյալ ինչպես գիտատեսական, այնպես էլ՝ պրակտիկ մոտեցումները, տալ դրանց իրավահամեմատական վերլուծությունը: Կարծում ենք, որ միջանկյալ դատական ակտերը պայմանավորում են վեճն ըստ էության լուծող դատական ակտերի բովանդակության որոշակի մասը, և առավել մեծ ուշադրության կարիք ունեն այդ համատեքստում: Ոչ պակաս կար-

կոր է նաև միջանկյալ ու այլ դատական ակտերի փոխհարաբերությունների վերհանումը քաղաքացիական դատավարությունում:

Իրավական մանրամասն ուսումնասիրության կարիք ունի նաև այն հարցը, թե քաղաքացիական դատավարությունում կայացվող դատական ակտերի բոլոր տարատեսակներն ի՞նչ ընդհանրություններ և ի՞նչ տարբերություններ ունեն

հնարավորություն տալով առանձնացնել այն յուրովի դերն ու նշանակությունը, որ դատական ակտերի յուրաքանչյուր տարատեսակ ունի քաղաքացիական դատավարությունում, վերլուծել արդարադատության իրականացման համատեքստում դատական ակտերի իրավակարգավորիչ, իրավակիրառ և իրավաստեղծ բնույթին վերաբերող հարցերը:

¹ Տե՛ս Հայաստանի Սահմանադրության 2015 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրությունը: Երևան, 2016:
Այսուհետ ՀՀ Սահմանադրություն:

² Տե՛ս, օրինակ, Քևեյսկիյ Վ. Ա., Չեպուրնովա Ն. Մ., Судебная власть в Российской Федерации: конституционные основы организации и деятельности. М., 1998 г., էջ 96; Судебная власть/ Под ред. И. Л. Петрухина, М., 2003 г., էջեր 84-85; Носырева Е.И. О функциях суда первой инстанции при рассмотрении гражданских дел // Российское правовое государство: Итоги формирования и перспективы развития: В 5 ч. Ч. 2. Гражданское, гражданское процессуальное и арбитражное процессуальное право: Матлы Всероссийской науч.-практ. конференции. Воронеж, 2003 г. / Под ред. Ю.Н. Старилова. Воронеж, 2004 г., էջ 135 և այլն:

³ Տե՛ս Яблоков В. А., Реализация судебной власти на досудебных стадиях уголовного процесса

России. Дис. ... канд. юрид. наук. Самара, 2001 г., էջ 30:

⁴ Տե՛ս Лазарева В. А., Судебная защита в уголовном процессе РФ: проблемы теории и практики. Автореф. дис.... докт. юрид. наук. М., 2000г., էջ 16:

⁵ Տե՛ս Судебная власть / Под ред. И. Л. Петрухина, М., 2003 г., էջ 24 (պարագրաֆի հեղինակ՝ Ի. Բ. Միլսայրովսկայա):

⁶ Տե՛ս նույն տեղում:

⁷ Ընդունվել է 21.02.2007 թ., ուժի մեջ է մտել 18.05.2007 թ. (ՀՀՊՏ 2007/20 (544), 18.04.07, հոդ. 489):

⁸ Ընդունվել է՝ 17.06.1998 թ.-ին, ուժի մեջ է մտել 01.01.1999 թ.-ին (ՀՀՊՏ 1998/20 (53), 09.09.98):

⁹ Տե՛ս Պետրոսյան Ռ. Գ., Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարություն/: Չորրորդ հրատ., -Եր., Ոսկան Երևանցի, 2012, էջ 452:

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

RESUME - РЕЗЮМЕ

THE CONCEPT AND SIGNIFICANCE OF JUDICIAL ACTS

Gevorg Narinyan

*Judge of General Jurisdiction Court of First Instance
of the RA Aragatsotn Marz*

This article refers to the concept and significance of judicial acts, judgments, instructions. At first the author made an attempt to present the peculiarities of the court as an organ of the judiciary, which is expressed in the formulation of judicial acts. The general formulations of judicial acts and the characteristic of some mistakes in judicial practice are given.

Keywords: *judiciary, court, judicial acts, provisional decisions, form, functions, justice, judicial proceedings*

ПОНЯТИЕ И ЗНАЧЕНИЕ СУДЕБНОГО АКТА

Геворг Наринян

*Судья Суда общей юрисдикции первой инстанции
Арагацотнского марза РА*

Данная статья посвящена изучению понятий и значений судебных актов, судебных решений, постановлений и приказов. В статье предпринята попытка представить функции суда как органа судебной власти, деятельность которого выражается в формулировании судебных актов. Нами рассмотрены общие формулировки судебных актов и их характерные ошибки в судебной практике.

Ключевые слова: *судебная власть, суд, судебные акты, временные решения, форма, функции, правосудие, судебное разбирательство*

Բանալի բառեր - Դատական իշխանություն, դատարան, դատական ակտեր, միջանկյալ որոշումներ, ձև, գործառույթ, արդարադատություն, դատաբնություն

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Ռոբերտ ԴԱԶԱՐՅԱՆ

*ՀՀ դատական դեպարտամենտի դատական կարգադրիչների ծառայության պետ, արդարադատության գեներալպետ,
ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի հայցորդ*

ԴԱՏԱՐԱՆԸ՝ ՈՐՊԵՍ ԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՍՈՒԲՅԵԿՏ

Ցանկացած իրավահարաբերություն ձևավորվում է որոշակի սուբյեկտների մասնակցությամբ: Բացառություն չեն նաև կատարողական իրավահարաբերությունները, որոնց սուբյեկտներին անդրադարձ են կատարվել ինչպես տեսական գրականության մեջ, այնպես էլ առանձին նորմատիվ իրավական ակտերում:

Գրականության մեջ ընդունված է կատարողական վարույթի սուբյեկտներին բաժանել երկու խմբի: Առաջին խմբի մեջ մտնում են հանրային իշխանական լիազորություններով օժտված մարմինները՝ դատական ակտերի հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայությունը, դատարանները, ոստիկանությունը և այլ մարմիններ: Երկրորդ խումբ սուբյեկտների կազմում ընդգրկված են նրանք, ովքեր կատարողական վարույթի ընթացքում օժտված չեն հանրային իշխանական լիազորություններով: Մասնավորապես՝ այդպիսիք են կատարողական վարույթի կողմերը (պահանջատեր և պարտապան), բանկերը, ընթերակաները, կատարողական վարույթին օժանդակող այլ անձինք (փորձագետ, թարգմանիչ և այլն)¹: Մեկ այլ բաժանման համաձայն՝ կատարողական վարույթի սուբյեկտները կազմված են չորսն խմբերից: Առաջին խմբի մեջ մտնում են հարկադիր կատարման մարմինները՝ մեր դեպքում դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայությունը, երկրորդ խմբի մեջ մտնում են դատարանները, երրորդ խումբը կազմված է կատարողական վարույթի կողմերից, իսկ չորրորդ խումբը ներառում է ընթերականներին, բանկերին, վարկային

կազմակերպություններին, թարգմանիչներին և մնացած բոլոր սուբյեկտներին, որոնք օժանդակում են կատարողական վարույթի պատշաճ իրականացմանը²:

Գատարանները կատարողական վարույթի հատուկ սուբյեկտ են, քանի որ վերջիններս՝ որպես այդպիսին, կատարողական վարույթում չունեն այնպիսի իշխանական լիազորություններ (կատարողական վարույթի հարուցում կամ դադարեցում, հարկադիր կատարման միջոցի ընտրություն և այլն), ինչպես դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայությունը, սակայն վերջիններիս ընձեռված են այնպիսի լիազորություններ, որոնք էականորեն տարբերվում են կատարողական վարույթի մյուս սուբյեկտներին ընձեռված լիազորություններից³:

Կատարողական վարույթը կարգավորող օրենսդրությամբ մի շարք լիազորություններ են դրված դատարանների վրա, որոնցով ապահովվում է կատարողական վարույթի պատշաճ իրականացումը: Մասնավորապես՝ «Գատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն դատարանին են պատկանում հետևյալ լիազորությունները՝

- Կատարողական թերթ տված դատարանը պահանջատիրոջ կամ պարտապանի դիմումով իրավունք ունի հետաձգելու կամ տարաժամկետելու դատական ակտի կատարումը, փոփոխելու դրա կատարման եղանակն ու կարգը,
- Քաղաքացի-պահանջատիրոջ կողմից կատարողական թերթը կատարման ներկայացնելու ժամկետը հարգելի ճանաչված պատ-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ճառներով բաց թողնելու դեպքում դատարանը կարող է այն վերականգնել,

- Իրականացնել վճռի կատարման շրջադարձ,
- Եվ այլ լիազորություններ:

Որպես կատարողական վարույթի վերահսկողության լավագույն ձև՝ տեսության մեջ մատնանշվում է դատարանի լիազորությունը հարկադիր կատարողի որոշումների բողոքարկման քննության լիազորությունը⁴: Այս կապակցությամբ, օրինակ՝ «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի⁵ 28-րդ հոդվածի չորրորդ մասը սահմանում է, որ հարկադիր կատարողի կայացրած որոշումը կարող է բողոքարկվել հարկադիր կատարման ծառայության մարզային ստորաբաժանման գտնվելու վայրի Առաջին ատյանի դատարան կամ վերադատության կարգով որոշումն ստանալու օրվանից տասնօրյա ժամկետում: Կատարողական վարույթի նկատմամբ դատարանի վերահսկողությունը բնութագրվում է որպես դատական իշխանության առանձին ֆունկցիա, որն ուղղված է դատական ակտերի կատարումը, ինչպես նաև անձանց իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանությունը կատարողական վարույթում ապահովելուն⁶:

Դատական վերահսկողությունը կատարողական վարույթի նկատմամբ, որպես այդպիսին արդարադատություն իրականացնելուց զատ դատարանին ընձեռվող լրացուցիչ լիազորություն է, որն ուղղված է իրավախախտումները կանխելուն, կատարողական իրավահարաբերություններում օրինականություն ապահովելուն, ինչպես նաև առկա իրավախախտումներին պատշաճ գնահատական տալուն⁷:

ՀՀ Սահմանադրության 61-րդ հոդվածով և սահմանվում է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունք: ՀՀ

Սահմանադրությունը երաշխավորում է յուրաքանչյուրի իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը: Իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ պաշտպանությունը երաշխավորող սահմանադրական նման դրույթը բխում է մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային հանրահայտ փաստաթղթերի պահանջներից, ինչպիսիք են՝ Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը, Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիան և այլն:

Իրավունքների պաշտպանության միջոցների շարքում դատական պաշտպանությունն առանձնահատուկ տեղ է գրավում, քանի որ իրականացվում է իշխանության տարանջատման համակարգում ինքնուրույն և անկախ կարգավիճակ ունեցող մարմնի կողմից: Դատական պաշտպանության իրավունքը բնութագրվում է որպես անձի հիմնական անօտարելի իրավունքներից մեկը և միաժամանակ որպես այլ իրավունքների ու ազատությունների ապահովման միջոց և երաշխիք: Դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոցներից է դատական ակտերի հարկադիր կատարումը, առանց որի դատական ամբողջ գործունեությունը կարող էր հավասարվել ոչնչի: Կատարման փուլում «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի պահանջների պահպանումն էական երաշխիք է կատարողական վարույթի մասնակիցների իրավունքների պաշտպանության, կատարման ընթացքում օրինականության ապահովման համար: Հենց դրա համար էլ դատական ակտերի կատարման հետ կապված հարկադիր կատարողի ցանկացած գործողություն կարող է բողոքարկվել դատարան⁸:

Կատարողական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողությունը բաժանվում է հետևյալ չափանիշներով⁹.

1. Ըստ վերահսկողություն իրականացնող սուբյեկտների: ՀՀ պարագայում

տվյալ սուբյեկտները հանդիսանում են ընդհանուր իրավասության դատարաններն ու վարչական դատարանն են: Մ. Ա. Կլեպիկովան առաջարկում է տարանջատել այն հարցերի շրջանակը, որոնք ենթակա են դատարանին և այն հարցերի շրջանակը, որոնք ենթակա են կատարողական մարմիններին այն սկզբունքից ելնելով, որ անվիճելի հարցերը ենթակա են դատական ակտերի հարկադիր կատարման մարմիններին, իսկ վիճելի հարցերը ենթակա են դատարաններին: Ավելին՝ վիճելի հարցերով ևս դատական ակտերի հարկադիր կատարման մարմինները պետք է որոշում կայացնելու իրավասություն ունենան որոշ դեպքերում, բնականաբար, եթե պարտատերն այդ կապակցությամբ առարկություններ չունի¹⁰: Դատարանում համապատասխան հայցերի շրջանակում ի թիվս այլոց քննարկվում են նաև հետևյալ գործերը.

- Կատարողական վարույթի մասնակից չհանդիսացող այն անձանց պահանջներով գործերը, որոնք կապված են բռնագանձման ենթակա գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի վիճարկման կամ ճանաչման հետ,
- Կատարողական գործողությունների արդյունքում պատճառված վնասների հատուցման հետ կապված գործեր,
- Դատական ակտը դիտավորությամբ չկատարելու հետ կապված պատասխանատվության գործերը, որոնք սահմանվում են ՀՀ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի¹¹ 206⁹-րդ հոդվածով: Մասնավորապես, ՀՀ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 223-րդ հոդվածով սահմանվում է, որ վարչական դատարանի քննությանն են ենթակա օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռը, վճիռը կամ դատական այլ ակտը (բացառությամբ՝ գումարի բռնագանձման

պահանջի և քաղաքացիաիրավական պայմանագրերից բխող պարտավորությունների) այդ ակտերում սահմանված ժամկետներում, իսկ ժամկետներ սահմանված չլինելու դեպքում այդ ակտերն ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ մեկամսյա ժամկետում, քաղաքացիների կողմից դիտավորությամբ չկատարելու գործերով վարչական պատասխանատվության հարցերը,

- Դատական ակտերի հարկադիր կատարողի որոշումների, գործողությունների վիճարկման հետ կապված գործեր,
- Ինչպես նաև այլ գործեր:

2. Դատական վերահսկողությունն իրականացվում է նաև ըստ առանձին ձևերի: Գրականության մեջ ընդունված է կատարողական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության ձևերը բաժանել տարբեր եղանակներով: Օրինակ՝ Ջ. Ջ. Սատարովան այն բաժանում է ուղղակի, անուղակի և երկրորդական ձևերի, որտեղ ուղակի վերահսկողությունն իրականացվում է կատարողական վարույթի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության կապակցությամբ կատարողական մարմինների գործողությունների վիճարկմամբ: Անուղակի վերահսկողությունն իրականացվում է կատարողական վարույթին մասնակից չհանդիսացող անձանց մասով առանձին հայցային վարույթներում, նրանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությամբ և դատական ակտերը չկատարելու համար պատասխանատվության ենթարկելով: Իսկ երկրորդական վերահսկողության ձև է վերաքննիչ կամ վճռաբեկ դատարանի կողմից կատարողական վարույթի վերևում նշված վերահսկողության ընթացքում կայացված ակտերի վերանայումն է¹²:

3. Կատարողական վարույթի նկատմամբ վերահսկողությունը դատարանի կողմից ըստ ժամանակի: Այս չա-

փանիշով կատարողական վարույթի նկատմամբ վերահսկողությունն իրականացվում է մինչև բուն կատարողական վարույթի սկսվելը, դրա ընթացում և դրա ավարտից հետո: Այսպես՝ մինչև վարույթի սկսվելը, օրինակ՝ վերահսկողության ձև կարող է հանդիսանալ դատարանի կողմից օտարերկրյա դատարանի դատական ակտի ճանաչումը¹³: Իսկ, օրինակ՝ կատարողական վարույթի ընթացքում, ի թիվս այլոց, վերահսկողությունը կարող է դրսևորվել կատարողական թերթի կատարման ժամկետի, կարգի փոփոխմամբ: Կատարողական վարույթից հետո վերահսկողությունը դրսևորվում է դատական ակտերի հարկադիր կատարման մարմինների որոշումների վիճարկմամբ, որոնց արդյունքում ըստ էության խախտվել են անձանց իրավունքները:

4. Կատարողական վարույթի նկատմամբ դատարանի կողմից վերահսկողությունն իրականացվում է նաև ելնելով առարկայից: Որպես այդպիսին դատարանը վերահսկում է ինչպես իր դատական ակտերի կատարումը, այնպես էլ դատական ակտերի հարկադիր կատարողի կողմից կայացվող ակտերը, գործողությունները կամ անգործությունը: Առաջինի դրսևորումը կարող է լինել այն, երբ, օրինակ՝ կատարողական վարույթի ընթացքում դատարան են դիմում հարկադիր կատարման ենթակա դատական ակտի պարզաբանման կապակցությամբ, իսկ դատական ակտերի հարկադիր կատարող կողմից կայացվող ակտերի, գործողությունների կամ անգործության վերահսկողությունը, ինչպես արդեն նշել ենք վերևում կատարվում է դրանք դատարանում վիճարկելու միջոցով: Առավել ընդհանրական ներկայացնելու դեպքում կարող ենք ասել, որ կախված առարկայից դատարանը վերահսկում է.

- Դատական ակտերի հարկադիր կատարողի որոշումները, գործու-

ղություններ (անգործություն),

- Դատական ակտը կատարելու պարտականություն ունեցող անձանց որոշումները, գործողությունները,
- Արբիտրաժային դատարանների որոշումները, որոնք ենթակա են հարկադիր կատարման,
- Օտարերկրյա դատարանների կողմից կայացրած դատական ակտերը, որոնք ենթակա են հարկադիր կատարման,
- Սեփական ակտերը, որոնք ենթակա են պարզաբանման:

5. Վերահսկողությունը տարանջատվում է նաև կախված նրանից, թե ինչ դատավարության միջոցով է այն կատարվում: Այսպես՝ օրինակ դատարանի կողմից վերահսկողությունը կարող է իրականացվել վարչական դատավարության, քաղաքացիական դատավարության միջոցով:

Այսպիսով՝ կատարված ուսումնասիրության արդյունքում կարող ենք եզրահանգել, որ թեև դատարանը կատարողական վարույթի գլխավոր սուբյեկտն է, սակայն վերջինս օժտված է առանձնահատուկ լիազորություններով, որոնք հանդիսանում են անձանց իրավունքների և օրինական շահերի հիմնական երաշխիքներից: Ավելին՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ երբ հարկադիր կատարման ենթակա են դատական ակտերը, դատարանի լիազորությունները ընդլայնվում են՝ թույլատրելով նրան պարզաբանել իր կողմից կայացված դատական ակտերի էությունը: Այս առումով ստեղծվում է հավասարակշռման հետաքրքիր մեխանիզմ, ըստ որի որքան խիստ է օրենսդիրը սահմանում դատական ակտի եզրափակիչ մասի նկատմամբ պահանջները, այնքան դատարանի լիազորությունները սահմանափակվում են կատարողական վարույթի ընթացքում:

- ¹ Տե՛ս Воронов Е. Н., Исполнительное производство (заключительная стадия гражданского процесса): учеб. пособие. Курск, 2014, էջ 21:
- ² Տե՛ս Гладышев С. И., Исполнительное производство в английском и российском праве. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, М., 2001, 30-35 էջեր:
- ³ Տե՛ս Кузнецов Е. Н., Исполнительное производство Франции. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Екатеринбург, 2004, էջ 69:
- ⁴ Տե՛ս Воронов Е. Н., Исполнительное производство (заключительная стадия гражданского процесса): учеб. пособие, Курск, 2014, էջ 29:
- ⁵ Ընդունվել է 1998թ. մայիսի 5-ին: Տե՛ս ՀՀՊՏ 1998.06.15/12(45):
- ⁶ Տե՛ս Ярошенко Л. В., Понятие судебного контроля в исполнительном производстве. Российское правосудие. 2014. № 9. 65-67 էջեր:
- ⁷ Տե՛ս Ярошенко Л. В., Судебный контроль за исполнительным производством в гражданском процессе. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва, 2016, էջ 40:
- ⁸ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ / ընդհանուր խմբագրությանը՝ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի, -Եր.: «Իրավունք», 2010 207-215 էջեր:
- ⁹ Տե՛ս Ярошенко Л. В., Судебный контроль за исполнительным производством в гражданском процессе. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва, 2016, 43-49 էջեր:
- ¹⁰ Տե՛ս Клепикова М. А., Проблемы правового положения органов принудительного исполнения в исполнительном производстве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук, Екатеринбург, 2001, էջ 10:
- ¹¹ Ընդունվել է 1985թ. դեկտեմբերի 6-ին: Տե՛ս ՀՍՍՀԳՍՍ 1985/23:
- ¹² Տե՛ս Саттарова З. З., Участие суда в исполнительном производстве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук, էջ 19, ինչպես նաև Химичева О. В., Концептуальные основы процессуального контроля и надзора на досудебных стадиях уголовного судопроизводства, М., 2004, էջ 204:
- ¹³ Տե՛ս Миронова К. А., О мерах предварительного судебного контроля в исполнительном производстве //Исполнительное право, 2012, № 3, 13-19 էջեր:

RESUME - РЕЗЮМЕ

COURT AS A SUBJECT OF THE LAW ENFORCEMENT

Robert Ghazaryan

Applicant at the RA Public Administration Academy, Head of the Service of Landdrosts of the RA Judicial Department, Colonel of Justice

Within the given article, the author discusses the subjects of the law enforcement. In particular, the legal status of the court as a subject of the law enforcement is being discussed. The article reveals the role and importance of the court in the enforcement procedure.

Keywords: law enforcement, law enforcement of the judicial acts, a subject of the law enforcement, debtor, plaintiff, service providing law enforcement of judicial acts, court

СУД КАК СУБЪЕКТ ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО ПРОИЗВОДСТВА

Роберт Казарян

Начальник Службы судебных приставов Судебного департамента РА, полковник юстиции, соискатель Государственной академии управления РА

Предметом изучения данной статьи являются субъекты исполнительного производства. Нами был рассмотрен правовой статус суда как субъекта исполнительного производства, раскрыта роль и значение суда в исполнительном производстве.

Ключевые слова: исполнительное производство, принудительное исполнение судебных актов, субъект исполнительного производства, должник, истец, обеспечивающие принудительное исполнение судебных актов службы, суд

Բանալի բառեր - կատարողական վարույթ, դատական ակտերի հարկադիր կատարում, կատարողական վարույթի սուբյեկտներ, պարտապան, պահանջատեր, դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծախսորդյուն, դատարան

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
ԻՐԱՎԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԱՏԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՄՇԱԳԻՏԱՐԿՄԱՆ ՍՈՒՔՅԵԿՏԱՅԻՆ ԿԱԶՄԻ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄԸ

Տարիներ շարունակ իրավունքում տեղի ունեցող զարգացումները ստանում են մշտադիտարկման ինստիտուտի արմատավորմանը: Այդ ընթացքում տեսականորեն հաջողվել է գրանցել համապատասխան արդյունքներ մեթոդաբանական հիմքերի կիրառման և իրավունքի զարգացման ուղղությամբ: Այդ մոտեցումները իրավաբանական գիտության մեջ ստիպում է զարգանալ նոր ուղղությունների, որոնք կոչված կլինեն ապահովելու պրակտիկ իրավական մըշտադիտարկման կայացման, զարգացման և կազմակերպման նոր գիտելիքներով, առաջարկություններով¹: Արձանագրված արդյունքները առաջ են քաշում նոր համակարգի ձևավորման անհրաժեշտությանը, որն ապահովված կլինի բավարար հայեցակարգային-մեթոդաբանական հիմքերով: Մահմանադրական մշտադիտարկման գործուն միջոցները (սահմանադրական ախտորոշումը և սահմանադրականության մակարդակի գնահատում), հայեցակարգային մակարդակով քննարկվել են գիտաժողովներում և գիտական ժողովածուներում, մինչդեռ սույն աշխատության մեջ անդրադարձ է կատարվում սահմանադրական մշտադիտարկման սուբյեկտային կազմի դասակարգմանը²:

Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանադրական մշտադիտարկման հնարավոր սուբյեկտային կազմը որոշելիս հարկ է տարանջատել այն երկու հիմնական խմբերի՝ սահմանադրական սուբյեկտների և նախաձեռնող սուբյեկտների: Առաջին խմբին կարելի է վերագրել Հանրապետության նախագահին, Ազգային ժողովին, Կառավարությանը, տեղական ինքնակառավարման մարմիններին, իրավապահ մարմիններին, Մարդու

իրավունքների պաշտպանին: Երկրորդ խմբին կարելի է վերագրել քաղաքացիական հասարակությանը, փորձագիտական խորհուրդներին, կրթական հաստատություններին, հասարակական միավորումներին, քաղաքական կուսակցություններին: Հարկ է նկատել, որ մի դեպքում մենք գործ ունենք այն սուբյեկտների հետ, որոնք անմիջականորեն իրականացնում են մշտադիտարկման գործընթացը, իսկ մյուս դեպքում՝ տվյալ գործընթացին մասնակցող անձանց հետ, դրանք են՝ տեղական ինքնակառավարման մարմինները, պետական մարմինների կազմում գործող հատուկ ստորաբաժանումները, ինչպես նաև այն ֆիզիկական և իրավաբանական անձիք, որոնք հնարավորության ունեն բացահայտել սահմանադրության շեղումները: Սուբյեկտային խմբերի դասակարգումը հնարավոր է կատարել ելնելով լիազորությունների իրականացման առանձնահատկություններից: Այսպես, մի դեպքում սուբյեկտները պատասխանատու կլինեն մշտական հիմունքներով իրականացնել մշտադիտարկման գործառույթը (այսինքն՝ հատուկ ստեղծված կամ մշտադիտարկման համար լիազորված մասնագիտացված մարմիններ, կազմակերպություններ), մյուս դեպքում՝ այնպիսի սուբյեկտներ, որոնք լիազորված կլինեն իրականացնել մշտադիտարկման գործառույթը, ըստ անհրաժեշտության (մասնագիտական եզրակացության տրամադրում, սահմանադրության արդյունավետության հաշվարկում, ախտորոշման համար անհրաժեշտ բնութագրիչների որոշում, ինտեգրալ ցուցանիշի հաշվարկում և այլն)^{3,4}: Մահմանադրական մշտադիտարկման իրականացման համար սուբյեկտային կազմի ընտրությունից կախված որոշ-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ Իշխանություն

վում են նաև նրանց աշխատանքների կատարման ձևերը՝ մշտական, թե օպերացիոն, ամբողջական, թե մասնակի: Լիազորություններից կախված սուբյեկտները կարող են ձեռք բերել ամբողջական մշտադիտարկման լիազորություն, որտեղ մշտական հիմունքներով մշտադիտարկում իրականացնող մարմնի կազմում ստեղծվում են հատուկ ստորաբաժանումներ, որոնք պատասխանատու կլինեն իրականացնել օպերացիոն հետազոտություններ: Լիազորություններից բխում է սահմանադրական մշտադիտարկման կազմակերպման մակարդակը՝ կենտրոնացված, ապակենտրոնացված և խառը:

Սուբյեկտների դասակարգման վերը նշված մոտեցումները հաշվի առնելով՝ կարելի է փաստել, որ հնարավոր չէ նախատեսել մեկ մարմին, որն ի գործ կլինի իրականացնել սահմանադրական մշտադիտարկում⁵: Սահմանադրական մշտադիտարկման ինստիտուտի ներդրումը և կազմակերպումը կարող է ապահովվել անհրաժեշտ համագործակցության արժեքների հաստատման միջոցով⁶: Ընդ որում՝ անհրաժեշտ պայման է մարդ-պետություն, մարդ-հասարակություն հարաբերությունների բարձր որակը, որտեղ հնարավոր արդյունքը կարող է ակնկալվել միայն այն դեպքում, երբ պետական մարմինների և հասարակական ինստիտուտների հարաբերությունները հիմնված են փոխօգնության և համագործակցության վրա: Սահմանադրական մշտադիտարկման տեսակները կազմավորում են նաև դրանց սուբյեկտային կազմը, ըստ որի առանձնացվում է քաղաքացիական հասարակության մասնակցությունը, ինչպես նաև ներկայումս գործող սահմանադրական արդարադատության մարմինը՝ Սահմանադրական դատարանը⁷: Որպես պետական վերահսկողության միջոց սահմանադրական մշտադիտարկումը թույլ կտա առավելագույնս բացահայտելու սահմանադրության ներուժը հասարակական ներդաշնակության ապահովման համար, կնպաստի պետա-

կան մարմինների կողմից իրենց լիազորությունների հաղորդել իրական սահմանադրական բովանդակություն⁸:

Ամփոփելով սուբյեկտային մակարդակը կարելի է ներկայացնել հետևյալը.

1) էլենելով սուբյեկտային կազմից՝

- պետական սահմանադրական մշտադիտարկում,
- հասարակական սահմանադրական մշտադիտարկում,

2) իշխանության մակարդակի տեսանկյունից՝

- պետական կենտրոնացված սահմանադրական մշտադիտարկում,
- համայնքային տեղական իշխանության սահմանադրական մշտադիտարկում,

3) սահմանադրական մշտադիտարկման հաջորդականության տեսանկյունից՝

- մշտական հիմունքներով սահմանադրական մշտադիտարկում,
- ժամանակավոր (օպերացիոն կամ ըստ անհրաժեշտության),

4) սահմանադրական մշտադիտարկման օբյեկտից էլենելով՝

- զուտ սահմանադրական նորմերի մշտադիտարկում,
- սահմանադրական նորմերի և ներպետական օրենսդրության մեջ դրանց զարգացումը ստացած նորմերի համախառն մշտադիտարկում:

Պետական սահմանադրական մշտադիտարկման մակարդակը թույլ է տալիս պետությանը վերցնել կարգավորողի «դեկր» և հնարավոր պետական միջոցներն ուղղել ըստ նշանակության: Սահմանելով նոր մասնագիտացված մարմիններ կամ օգտագործելով գործող պետական ապարատը մի կողմից մշտադիտարկումը պատասխան է տալիս, թե որքանով են պետական կառույցներն ի գործ բացահայտել, այդ թվում՝ իրենց գործունեության մեջ առկա խնդիրները, մյուս կողմից, եթե վերջիններս ի գործ չեն լինում, ապա անհրաժեշտություն է առաջանում ձևավորել ամբողջությամբ նոր ինստիտուտ: Հարկ

է նշել, որ պետությունը մի կողմից պատասխանատվություն է կրում սահմանադրության ապահովման համար, մյուս կողմից սահմանադրության անհրաժեշտ պաշտպանության համար: Սահմանադրական նորմերի միջոցով կարևորագույն իրավահարաբերությունների կարգավորման առանձնահատկությունից ելնելով, սահմանադրությանը այլ նորմերի համապատասխանեցումը, ինչպես նաև հակասությունների մշտական վերացման խնդիրն անհրաժեշտություն է առաջացնում ապահովել սահմանադրության գերակայությունը: Գերակայության ապահովման համար առաջին հերթին անհրաժեշտ է ստեղծել համաչափ պաշտպանական միջոցներ վտանգավոր խնդիրների առաջացումից խուսափելու նպատակով: Իրավիճակը հանգեցնում է սահմանադրության իրավական պաշտպանության գործուն համակարգի ստեղծմանը: Այդպիսի պաշտպանությունն ուղղված է առաջին հերթին սահմանադրական և պետական կարգի անխախտելիությանը, իրավական կայունությանը, սահմանադրական նորմերի անվերապահորեն կատարման ապահովմանը՝ սահմանադրականության հաստատմանը: Սահմանադրության պաշտպանության համար անհրաժեշտ է համապատասխան միջոցների և մեթոդների ամբողջություն, որի միջոցով ապահովվում են սահմանադրության գերակայությունը: Պետական սահմանադրական մշտադիտարկման տակ կարելի է հասկանալ այն, որ պետական մարմինները.

- հետևում են սահմանադրության պահպանմանը,
- սահմանադրորեն ամրագրված լիազորությունների շրջանակում իրականացնում են օրինաստեղծ գործունեություն,
- ապահովում են օրենքների կիրառելիությունը,
- կիրառում են սահմանադրական նորմերը իրավական վեճերի առկայության դեպքում,

- սահմանադրության, օրինաստեղծ և իրավակիրառ պրակտիկայի հակասության դեպքում բարձրացնում են սահմանադրության համապատասխանության հարց,
- անվավեր են ճանաչում հակասահմանադրական նորմերը:

Վերը նշվածը սահմանադրորեն ստեղծված համակարգ է, որի գործունեությունն ապահովելու դեպքում է ապահովվելու սահմանադրության գերակայությունը: Ինչպես և յուրաքանչյուր համակարգային մարմին, նշված գործառույթները կարող են աշխատել միայն, եթե հաղթահարվում են ներքին խնդիրները: Այսինքն՝ պետական սահմանադրական մշտադիտարկման առջև առկա առաջին խնդիրն է բացահայտել պետական մարմինների լիազորությունների սահմանադրականության մակարդակը: Միայն դրանից հետո հնարավոր կլինի ապահովել հասարակական սահմանադրական մշտադիտարկման բավարար որակը: Քանի որ ժամանակակից սահմանադրական կարգն ամրագրել է ժողովրդավարությունը և իշխանությունը ժողովրդին պատկանելու սկզբունքը, ապա անհրաժեշտ է, որպիսի պետական մարմիններն իրենց լիազորություններն իրականացնելիս առաջնորդվեն սահմանադրական շահերով:

Հասարակական սահմանադրական մշտադիտարկման մակարդակը նախատեսում է քաղաքացիական հասարակության ակտիվ մասնակցությունը քաղաքական կյանքին: Եթե մի դեպքում պետությունը պետք է ապահովի քաղաքացիական հասարակության մշտապես զարգացումը, ապա մյուս կողմից քաղաքացիական հասարակությունը պետք է մշտապես հանդես գա պահանջողի, առաջարկողի, գնահատողի և ընդունողի տեսանկյունից: Իհարկե, այդ գործառույթները կարող են կատարվել միայն այն դեպքում, երբ այս ամենը սահմանադրության ենթատեքստով է կատարվում, հակառակ դեպքում գործ ենք ունե-

նում ոչ թե հասարակության, այլ ամբողջի հետ: Հասարակական մշտադիտարկման սուբյեկտներ են կրթական հաստատությունները, հասարակական միավորումները, քաղաքական կուսակցությունները, հատուկ ստեղծված մասնագիտական խորհուրդները:

Սուբյեկտների մեծ մասը կարող են գործել ինչպես պետական կառույցներին կից, այնպես էլ անհատական, սակայն երկու դեպքում էլ սկզբունքը մեկն է՝ անկախությունը: Քաղաքացիական հասարակության ակտիվ մասնակցությունը մի կողմից խրախուսում է իշխանությանը

գործել առավելագույնս իր ուժերի ասիմաններում, մյուս կողմից կաշկանդում է այն գիտակցված գործող քաղաքացու իրավունքներով և օրինական շահերով, որպիսիք խախտելու դեպքում պետական մարմինները վերարտադրվելու խնդրի առաջ են կանգնում: Կրթված և բարձր իրավագիտակցությամբ օժտված հասարակությունը պետության լրջագույն նվաճումն է, հետևաբար, այն միշտ գործում է օբյեկտիվ և տալիս է անկաշկանդ գնահատական սոցիալական իրողությունների վերաբերյալ, և ապահովում է ստացված ցուցանիշների ամբողջականությունը:

---

¹ Հարությունյան Գ. Գ., Սահմանադրական մշակույթ. Պատմության դասերը և ժամանակի մարտահրավերները (խմբ.՝ Գ. Դանիելյան, Ռ. Ավագյան, Կ. Միրումյան), Վերահրատարակություն՝ (ըրանշակումներով), - Եր., Նժար, 2016, 18 էջ:

² Հարությունյան Գ. Գ., Սահմանադրական մշտադիտարկում, Նժար, 2016, էջ 352:

³ Берг Л. Н., Мониторинг правоприменительной практики // Бизнес, менеджмент и право, 2009, N 1 (18), էջեր 78 - 82:

⁴ Жужгов И. В., Мониторинг правового пространства Российской Федерации: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук, Ставрополь, 2006.

⁵ Мальцев Г. В., Социальные основания права. -М., Норма, ИНФРА – М, 2011, էջ 38:

⁶ Механизмы обоснования принятия и мониторинга нормотворческих решений в странах Европы, с. 41.

⁷ The Compact is the agreement which governs relations between the Government and civil society organisations, such as charities, in England [Электронный ресурс]. URL: www.hmrc.gov.uk/vcs/compact-on-relations.htm

⁸ Monitoring the effectiveness of state policies on civil society development. European experience. Kyiv. UNDP, 2011, p. 47.

RESUME - РЕЗЮМЕ

CLASSIFICATION OF THE SUBJECT STRUCTURE OF THE CONSTITUTIONAL MONITORING

Arman Stepanyan

PhD student, Russian-Armenian (Slavonic) University

The establishment of the institute of constitutional monitoring in the modern reality of the constitutional reforms is of great importance to identify the constitutional gaps and assure the direct functioning of constitutional norms. At the same time, it is necessary to define the subject structure, which can effectively exercise the constitutional monitoring within their competence, and present the possible classification of the subjects.

Keywords: *constitution, constitutional monitoring, constitutional control, subject structure, state body*

КЛАССИФИКАЦИЯ СУБЪЕКТНОГО СОСТАВА КОНСТИТУЦИОННОГО МОНИТОРИНГА

Арман Степанян

Аспирант Российско-Армянского университета

В статье изучаются предпосылки создания института конституционного мониторинга, которые при реализации современных конституционных реформ имеют большое значение для выявления пробелов в конституционных нормах и для обеспечения прямого их функционирования. Нами рассматривается необходимость определения субъектного состава этого института, который может эффективно осуществлять конституционный мониторинг в пределах своей компетенции, также нами предложена классификация этих субъектов.

Ключевые слова: *конституция, конституционный мониторинг, конституционный контроль, субъектный состав, государственный орган*

Բանալի բառեր - *սահմանադրություն, սահմանադրական մշտադիտարկում, սահմանադրական վերահսկողություն, սուբյեկտային կազմ, պետական մարմին*

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

Գևորգ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

Երևանի պետական համալսարանի

իրավագիտության ֆակուլտետի 3-րդ կուրսի ասպիրանտ

**ԽՈՐՀՐԳԻ՝ ՈՐՊԵՄ ԿՈՒԵԳԻԱԼ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԵԻ
ՉԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԱՆՏՐԱԺԵՏՏՈՒԹՅՈՒՆԵՐ ԵՎ ԳԵՐԸ
ՆԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ՆԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄ**

«Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ կազմակերպության հիմնադիրները կազմակերպության պետական գրանցումից հետո օրենքի ուժով համարվում են կազմակերպության անդամներ: Միաժամանակ նույն օրենքի 13-րդ և 19-րդ հոդվածներից բխում է, որ հասարակական կազմակերպության կառավարման բարձրագույն մարմինը ժողովն է, իսկ կազմակերպության հիմնադիրները համարվում են ժողովի անդամներ: Նշված իրավանորմերի վերլուծությունից բխում է, որ հասարակական կազմակերպությունը կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձ է¹: Այնուամենայնիվ, հասարակական կազմակերպությունների կառավարումն ունի մի շարք առանձնահատկություններ, որոնցով տարբերվում է առևտրային իրավաբանական անձ հանդիսացող կորպորատիվ տիպի կազմակերպություն համարվող բաժնետիրական ընկերություններից:

Նախ՝ անհրաժեշտ ենք համարում անդրադառնալ հասարակական կազմակերպությունների կառավարման մոդելների առանձնահատկություններին: Մասնավորապես՝ հասարակական կազմակերպության կառավարման մարմիններն ըստ օրենքի՝ գործադիր մարմինն ու անդամների ընդհանուր ժողովն են: Ընդ որում՝ օրենքը, հստակ ընդգծում է, որ ժողովը համարվում է կազմակերպության բարձրագույն մարմինը (Օրենքի 13-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետ), ինչը նշանակում է, որ այն նաև կառավարման

բարձրագույն մարմինն է:

Վերոգրյալից հետևում է, որ հասարակական կազմակերպությունների համար օրենքով, որպես ստանդարտ տարբերակ, նախատեսված է կառավարման երկաստիճան մոդել՝ գործադիր մարմին և ժողով: Ընդ որում՝ «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքը նաև սահմանել է նշված կառավարման մարմիններից յուրաքանչյուրի իրավասությունը: Միաժամանակ, անհրաժեշտ է ընդգծել, որ օրենքը թույլ է տալիս ժողովից և գործադիր մարմնից բացի կազմակերպության կանոնադրությամբ ստեղծել նաև կառավարման այլ մարմիններ, այդ թվում՝ կառավարման կոլեգիալ մարմիններ (Օրենքի 19-րդ հոդվածի 3-րդ մաս): Օրենքի վկայակոչված հոդվածից կարելի է եզրահանգել, որ հասարակական կազմակերպությունում կարող է ստեղծվել նաև կառավարման այնպիսի մարմին, ինչպիսին խորհուրդն է: Այսինքն՝ հասարակական կազմակերպությունը ևս կարող է ունենալ կառավարման եռաստիճան համակարգ՝ ժողով, խորհուրդ և գործադիր մարմին: Հետևաբար՝ ՀՀ օրենսդիրը ինչպես բաժնետիրական ընկերությունների, այնպես էլ հասարակական կազմակերպությունների դեպքում դրսևորել է ազատական մոտեցում՝ չսահմանելով մեկ պարտադիր կառավարման մոդել խնդր առարկա իրավաբանական անձի համար: Այնուամենայնիվ՝ անհրաժեշտ է նշել, որ ի տարբերություն «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված կարգավորումների, հասարակական կազմակերպություններ

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

րի վերաբերյալ իրավանորմներն ունեն որոշ առանձնահատկություններ, որոնք հանգում են հետևյալին.

Նախ «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքը հստակ նախատեսում է, թե որ դեպքում է խորհրդի՝ որպես կառավարման մարմնի, ձևավորումը դառնում պարտադիր, («Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 83-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ 50 և ավելի բաժնետեր ունեցող ընկերությունում խորհրդի ստեղծումը պարտադիր է), մինչդեռ «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքը չի նախատեսում այն պայմանները, որոնց առկայության դեպքում խորհրդի ստեղծումը պարտադիր է:

ՀՀ օրենսդրության վերլուծությունից բխում է, որ հասարակական կազմակերպությունում կարող է գործել կառավարման հետևյալ համակարգը՝ բաժնետերերի ընդհանուր ժողով և միանձնյա գործադիր մարմին: Ընդ որում՝ անհրաժեշտ է նշել, որ հասարակական կազմակերպության անդամների ընդհանուր ժողովը պետք է գումարվի առնվազն 5 տարին մեկ անգամ: Այսինքն՝ իրականում հնարավոր է իրավիճակ, երբ միանձնյա գործադիր մարմինն իրականացնի կազմակերպության ողջ կառավարումը և 5 տարի շարունակ անդամների ընդհանուր ժողով չգումարվի և կազմակերպությունում առկա չլինի գործադիր գործունեության նկատմամբ վերահսկողական լիազորություններով օժտված կառավարման այլ մարմին:

Օրենսդրի կողմից հասարակական կազմակերպության կառավարման այսպիսի մոդելի սահմանումը և խորհուրդ ձևավորելու հարցում հիմնադիրներին բացարձակ հայեցողություն շնորհելը կարծում ենք արդարացված չէ, ավելին՝ այն չի բխում արդյունավետ կառավարման համակարգ սահմանելու անհրաժեշտությունից, ինչպես նաև միջազգային փորձից, քանի որ կորպորատիվ կառավարման արդյունավետ համակար-

գը ենթադրում է նաև զսպումների և հակակշիռների գործուն մեխանիզմների առկայություն, որոնց միջոցով միայն կարող են հավասարակշռվել կորպորատիվ կառավարմանը մասնակցող տարբեր սուբյեկտների կողմից կազմակերպությունը իրենց սեփական շահերին ծառայեցնելու ձգտումները²: Ընդ որում՝ այդպիսի մեխանիզմների առկայությունն առավել կարևորվում է զարգացող պետություններում, որոնք դեռևս չունեն կորպորատիվ կառավարման զարգացած մշակույթ և բարձր մակարդակ³:

Արտասահմանյան փորձի և գիտական գրականության ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ խորհրդի առկայությունը ոչ առևտրային կազմակերպությունների կառավարման մարմիններում ևս ունի կարևոր նշանակություն և այն իրականացնում է ռազմավարական դեկավարման առաքելություն⁴: Այսպես՝ Ռուսաստանի Դաշնության «Հասարակական միավորումների մասին» օրենքի 8-րդ հոդվածի 3-րդ պարբերության համաձայն՝ հասարակական կազմակերպության կառավարման մարմինների մեջ պարտադիր է ընտրովի կոլեգիալ մարմնի առկայությունը, որը հաշվետու է ընդհանուր ժողովին⁵: Ավելին՝ ՌԴ օրենսդրության ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ նշված ընտրովի կոլեգիալ մարմինը չի նույնանում գործադիր մարմնի կամ ընդհանուր ժողովի հետ և իր կարգավիճակով ու լիազորություններով տարբերվում է վերջիններից: Այն մշտապես գործող մարմին է, որն իրականացնում է օրենքով և կանոնադրությամբ իրեն վերապահված, կազմակերպության կառավարման գործառնություններ: ԱՄՆ-ում ևս ոչ առևտրային կորպորացիաներում խորհրդի՝ որպես կառավարման մարմնի, առկայությունը պարտադիր է⁶:

Ընդ որում՝ ԱՄՆ-ում ոչ առևտրային կորպորացիայի խորհրդի հիմնական պարտականությունները հետևյալն են.

- Կազմակերպության առաքելությունը, տեսլականը և հիմնարար

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

- արժեքները որոշելն ու արտահայտելը,
- Կազմակերպության գլխավոր գործադիրի ընտրությունը,
- Գործադիր մարմնի գործունեության գնահատումն ու օժանդակումը,
- Կազմակերպության ապագա ծրագրերի մշակումն ապահովելը,
- Կազմակերպության ռազմավարության և նպատակների իրագործմանն ուղղված ծրագրերի որոշումը և դրանց գնահատումը,
- Ֆինանսական և այլ միջոցների ողջամիտ օգտագործումն ապահովելը,
- Կազմակերպության հասարակական իմիջի բարձրացմանը խթանելը,
- Հաշվետվողականության ապահովումը և այլն⁷:

Բացի այդ, խորհուրդը՝ պայմանավորված կոլեգիալ կառավարման մարմնին բնորոշ առավելություններով, նպաստում է նաև կառավարման արդյունավետության բարձրացմանը: Խորհրդին բնորոշ առանձնահատկություններն արտահայտվում են հետևյալում.

- Առավել հավասարակշռված և հիմնավորված որոշումների կայացում,
- Բազմակարծության հիմքի վրա որոշումների ընդունում, որի պարագայում օգտակար գործողության գործակիցն ավելի բարձր է, քան առանձին անձի դեպքում,
- Նվազ կախվածություն որոշում ընդունող կոնկրետ անձի անձնական հատկանիշներից:

Խորհրդի պարտադիր առկայությունը հասարակական կազմակերպություններում հիմնավորվում է նաև այն տեսանկյունից, որ վերջիններիս գույքը ձևավորվում է ոչ միայն և ոչ այնքան ձեռնարկատիրական գործունեությունից, որքան այլ աղբյուրներից, ինչպիսիք են՝ նվիրատվությունները, դրամաշնորհները, հան-

գանակությունները, պետական բյուջեից դրամական մուտքերը և այլն («Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 3-րդ կետ): Այս կապակցությամբ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի ոչ առևտրային կազմակերպություններին վերաբերող հանձնարարականը հստակ նշում է, որ հասարակական կազմակերպության գույքը ձևավորվել է հանրային միջոցների աջակցությամբ կամ շահավետ հարկային պայմաններում՝ խոսում են այն մասին, որ այդ գույքի օգտագործման նկատմամբ կարող է առավել մանրակրկիտ վերահսկողություն իրականացվել⁸: Մասնավորապես՝ այդպիսի դեպքերում հասարակական կազմակերպությունների կառավարման մարմինների կողմից պետք է ապահովվի նման գույքի հետ կապված գործարքների արդյունքում առավելագույն բարիքների ստացումը⁹:

Ընդ որում՝ վերոգրյալով պայմանավորված իրավաչափ է համարվում օրենսդրական մակարդակում սահմանել, որ առնվազն այդ դեպքերում կազմակերպությունը պետք է առաջնորդվի անկախ խորհրդատվության հիման վրա¹⁰: Ավելին՝ Նախարարների կոմիտեի հանձնարարականը նշում է, որ նման պարագայում ոչ նպատակային նշանակությամբ օգտագործված գույքը կարող է այն տրամադրողի կողմից հետ պահանջվել կամ փոխանցվել այլ կազմակերպության, որը կարող է ապահովել գույքի նպատակային և առանց չարաշահումների օգտագործումը, իսկ այն դեպքում, երբ գույքի ձեռքբերումն իրականացվել է հարկային արտոնություններով և հետագայում այն չի օգտագործվել խստորեն արտոնությունների տրամադրման համար սահմանված նպատակներով, ապա կազմակերպությունը պետք է վճարի այն հարկերը, որոնք չի վճարել արտոնության առկայության շնորհիվ¹¹:

ԱՄՆ-ում ոչ առևտրային կորպորացիայում խորհրդի պարտադիր առկայությունը հատկապես կարևորվում է

հարկային արտոնություններ ստանալու համար, և ԱՄՆ ներքին եկամուտների ծառայությունը կազմակերպությանը հարկային արտոնություններ շնորհելիս կարևոր նշանակություն է տալիս խորհրդի՝ որպես կառավարման մարմնի առկայությանը¹²: Կանադայում ևս ոչ առևտրային կազմակերպություններ կառավարման մարմինների շարքում կարևորվում է տնօրենների խորհրդի առկայությունը: Ընդ որում՝ Կանադայի օրենսդրությունը և դատական պրակտիկան սահմանել են նաև ոչ առևտրային կազմակերպության խորհրդի անդամների ֆիդուցիար պարտականությունները և այն դեպքերը, որոնք կհանգեցնեն այդ պարտականությունների խախտման և խորհրդի անդամի իրավական պատասխանատվության¹³:

Վերոգրյալից բխում է, որ խորհրդի, ընդ որում՝ որպես անկախ մարմնի առկայությունը հատկապես ոչ առևտրային կազմակերպություններում պետք է պարտադիր լինի, որպեսզի կանխարգելի հանրության միջոցներով կամ աջակցությամբ ձեռք բերված գույքի չարաշահումը կամ ոչ նպատակային օգտագործումը, ինչպես նաև գույքը փոխանցողների մոտ ձևավորվի վստահություն, որ այն կօգտագործվի նպատակային:

Խորհրդի՝ որպես անկախ կառավարման մարմնի, առկայությունը ՀՀ-ում գործող հասարակական կազմակերպություններում հատկապես կարևորվում է նաև հայաստանյան օրենսդրության հետ կապված հետևյալ առանձնահատկությունների պատճառով.

- Հասարակական կազմակերպության անդամների ընդհանուր ժողովը ի տարբերություն մինչև 04.02.2017 թվականը գործած իրավակարգավորման, ըստ որի՝ ժողովը պետք է գումարվեր առնվազն 2 տարին մեկ անգամ, 04.02.2017 թվականից գործող օրենքի համաձայն՝ գումարվում է առնվազն 5 տարին մեկ անգամ: Ընդ որում՝ այս փոփոխության պատճառը եղել է այն, որ հասարակա-

կան կազմակերպությունները, որոնք գործունեություն են իրականացնում տարբեր մարզերում և ունեն շատ անդամներ՝ մեծ դժվարություններ են ունենում առնվազն 2 տարին մեկ անգամ իրենց անդամների ընդհանուր ժողովի գումարումն ապահովելու հարցում: Այսինքն՝ ակնհայտ է, որ անդամների ընդհանուր ժողովը, որը կառավարման բարձրագույն մարմինն է, սակայն չի կարող ապահովել առնվազն 2 տարին մեկ անգամ ժողովի գումարումը, չի կարող նաև համարվել գործադիր մարմնի գործունեության նկատմամբ արդյունավետ վերահսկողություն իրականացնող մարմին և անհրաժեշտ է ստեղծել միջանկյալ օղակ, որը կապահովի կազմակերպության պատշաճ կառավարումը և հաշվետու կլինի ժողովին:

- Հաջորդ առանձնահատկությունը այն է, որ ՀՀ օրենսդրության համաձայն՝ գործադիր մարմինն ընտրվում է ժողովի կողմից և նրա լիազորությունների ժամկետը չի կարող սահմանվել ավելի, քան հերթական ժողովի գումարման՝ կանոնադրությամբ սահմանված պարբերականությունն է (այսինքն՝ որպես օրենքով նախատեսված ստանդարտ տարբերակ 5 տարի), իսկ անդամների ընդհանուր ժողովը՝ չունենալով գործադիրի հետ կապող օղակ, որի միջոցով վերջինիս գործունեության վերաբերյալ բավարար տեղեկատվություն կարող է ստանալ, չունի նաև օրենքով սահմանված հստակ իրավասություն՝ ցանկացած պահի գործադիր մարմնի լիազորությունները դադարեցնելու, ինչը ևս կառավարման այլ մարմիններին գրկում է գործադիրի հնարավոր չարաշահումները զգալու իրական հնարավորությունից:

Ինչպես տեսնում ենք, հասարակական կազմակերպությունում խորհրդի առկայության անհրաժեշտությունը հիմնավորվում է տարբեր տեսանկյուններից, մինչդեռ ՀՀ օրենսդրությամբ խորհրդի ստեղծումը թողնված է հասարակական կազմակերպության հիմնադիրների բացարձակ հայեցողությանը, ինչպիսի մո-

տեցումը կարծում ենք արդարացված չէ և անհրաժեշտ է «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքում հստակ սահմանել, որ խորհրդի առկայությունը պարտադիր է՝ որպես ընդհանուր ժողովին և գործադիրին կապող, ինչպես նաև վերջինիս գործունեությանն ակտիվաբար վերահսկողություն իրականացնող ու կազմակերպության տարատեսակ շահառուների շահերը ներկայացնող օղակ:

Բացի խորհրդի պարտադիր առկայությունը, հասարակական կազմակերպության կառավարման մոդելի հարցում առկա են նաև հետևյալ խնդիրները.

1) Նախ՝ հստակ սահմանված չէ, թե հասարակական կազմակերպությունը կառավարման ինչպիսի մոդել կամ մոդելներ կարող է ունենալ,

2) Սահմանված չէ նաև, թե ինչպիսի իրավական կարգավիճակ կունենա խորհուրդը, եթե այն ստեղծվի:

1) Վերոգրյալ առաջին հարցի կապակցությամբ անհրաժեշտ է նշել, որ Օրենքի 19-րդ հոդվածի 2-րդ մասի վերլուծությունից բխում է, որ հասարակական կազմակերպությունում բացի ժողովից և գործադիր մարմնից կարող են նախատեսվել նաև կառավարման այլ մարմիններ, ներառյալ՝ կոլեգիալ կառավարման մարմին, սակայն նախատեսված չէ, թե քանի կառավարման մարմին կարող է ստեղծվել, դրանք ինչ անվանում պետք է ունենան, և դրանով պայմանավորված լիազորությունների ինչպիսի ծավալ կարող են ունենալ, ինչպիսին պետք է լինի դրանց կազմավորման կարգը և փոխհարաբերակցությունը միմյանց հետ: Այսպիսիք՝ օրենքի համապատասխան հոդվածների վերլուծությունից բխում է, որ ՀՀ-ում հասարակական կազմակերպությունների վերաբերյալ օրենսդրությունը չի նախատեսում կառավարման որոշակի մոդելներ՝ իրենց բնորոշ առանձնահատկություններով, այլ որպես ստանդարտ տարբերակ նախատեսում է կառավարման երկաստիճան մոդել, և հնարավորություն թողնում կանոնադրությամբ

սահմանելու այլ մոդել, որը կարող է լինել՝ եռաստիճան, քառաստիճան և այլն՝ առանց սահմանափակման և դրանց որոշակի առանձնահատկությունների սահմանման: Կարծում ենք՝ մման մոտեցումն արդարացված չէ և անհրաժեշտ է օրենսդրական մակարդակում սահմանել հասարակական կազմակերպության կառավարման եռաստիճան մոդել՝ իրեն բնորոշ մարմիններով և դրանցով պայմանավորված առանձնահատկություններով:

2) Վերոգրյալ երկրորդ հարցի կապակցությամբ անհրաժեշտ է նշել, որ օրենքը չի պարունակում խորհրդի իրավական կարգավիճակին վերաբերող հստակ իրավաճորմեր: Մինչդեռ, օրինակ՝ «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքը հստակ նախատեսում է, որ խորհուրդն իրականացնում է ընկերության գործունեության ընդհանուր ղեկավարումը, բացառությամբ այն հարցերի, որոնք վերապահված են ժողովի բացառիկ իրավասությանը:

Օրենքի կարգավորումները համեմատելով բաժնետիրական ընկերությունների օրենսդրական կարգավորումների հետ՝ պետք է նկատել, որ «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքը հստակ սահմանում է, թե ժողովի որ իրավասությունները կարող են փոխանցվել խորհրդին և որոնք նաև գործադիր մարմնին, մինչդեռ «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքը ժողովի ոչ բացառիկ իրավասությունները թույլատրում է փոխանցել կոլեգիալ կառավարման այլ մարմնի՝ առանց հստակեցնելու, թե ինչպիսի մարմնի մասին է խոսքը («Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի 3-րդ մաս):

Նշված իրավաճորմից պարզ չէ, թե արդյո՞ք ժողովի ոչ բացառիկ իրավասությունները կարող են փոխանցվել կոլեգիալ գործադիր մարմնին կամ մեկ այլ կառավարման մարմնի: Այնուամենայնիվ՝ օրենքի տառացի մեկնաբանությունից բխում է, որ այդպիսի մարմնի դերում

կարող է լինել ինչպես գործադիր մարմինը, այնպես էլ, օրինակ՝ խորհուրդը կամ կոլեգիալ կառավարման ցանկացած այլ մարմին: Այսինքն՝ հասարակական կազմակերպության ղեպքում էականն այն է, որ կառավարման մարմինը լինի կոլեգիալ, և օրենքի տրամաբանությունից բխում է, որ կարևոր չէ, թե այդ մարմինը կլինի կազմակերպության ընթացիկ գործունեության ղեկավարումն իրականացնող գործադիր մարմինը՝ չունենալով որևէ անկախ անդամ, թե վերջինիս նկատմամբ հսկողություն իրականացնող մարմինը՝ խորհուրդը: Հետևաբար՝ այն ղեպքում, երբ հասարակական կազմակերպությունում գործում է միանձնյա գործադիր մարմին և ժողով, ապա ժողովի բոլոր իրավասություններն, ըստ էության, դառնում են բացառիկ և չեն կարող փոխանցվել միանձնյա գործադիր մարմնին, իսկ այն ղեպքում երբ առկա է կոլեգիալ կառավարման ցանկացած մարմին՝ ապա վերջինիս կարող են փոխանցվել ժողովի ոչ բացառիկ իրավասությունները, որոնք հետևյալն են՝

- 1) որոշումներ ընդունելու կազմակերպության առանձնացված ստորաբաժանումներ կամ հիմնարկներ ստեղծելու և դրանց կանոնադրությունները հաստատելու մասին,
- 2) որոշումներ ընդունելու կազմակերպության կանոնադրությամբ նախատեսված մարմինների կազմավորման, ընտրության (նշանակման) կամ նրանց լիազորությունները վաղաժամկետ դադարեցնելու (զբաղեցրած պաշտոնից ազատելու) մասին,
- 3) ընտրելու Կազմակերպության աուդիտն իրականացնող անձին (աուդիտորին), եթե սույն օրենքի 26-րդ հոդվածի համաձայն՝ Կազմակերպությունը ենթակա է պարտադիր աուդիտի,
- 4) հաստատելու կազմակերպության ռազմավարությունը, եթե Կազմակերպությունը նախատեսում է ունենալ ռազմավարություն,
- 5) առնվազն հինգ տարին մեկ հաս-

տատելու գործադիր մարմնի կողմից ժողովի գումարմանը նախորդող տարիների ընթացքում հաստատված կազմակերպության գործունեության և գույքի օգտագործման տարեկան հաշվետվությունները,

6) ընդունելու որոշում Կազմակերպությունը լուծարելու մասին, բացառությամբ դատարանի վճռով լուծարվելու դեպքերի:

Խորհրդի՝ որպես կառավարման մարմնի, հիմնական լիազորություններից է գործադիր մարմնի նկատմամբ վերահսկողության իրականացումը և կորպորատիվ կառավարման մեջ գաղտնիքի և հակակշիռների մեխանիզմներ սահմանելիս հաճախ գործադիր մարմին ձևավորելու և դրա գործունեությունը վաղաժամկետ դադարեցնելու լիազորությունը փոխանցվում է խորհրդին՝ գործադիրի նկատմամբ արդյունավետ վերահսկողություն իրականացնելու նկատառումներից ելնելով: Մինչդեռ «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքը մի կողմից հստակ նախատեսում է, որ գործադիր մարմին ընտրելը ժողովի բացառիկ լիազորությունն է՝ հետևաբար այն որևէ պարագայում չի կարող փոխանցվել կառավարման այլ մարմնի («Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետ): Մյուս կողմից, նույն հոդվածի համաձայն՝ ժողովի ոչ բացառիկ լիազորություններից է կազմակերպության կանոնադրությամբ նախատեսված մարմինների կազմավորման, ընտրության կամ նրանց լիազորությունները վաղաժամկետ դադարեցնելու վերաբերյալ որոշումներ ընդունելը, որը կարող է փոխանցվել կոլեգիալ կառավարման այլ մարմնի: Նշված իրավադրույթների համադրված վերլուծությունից բխում է, որ գործադիր մարմնի ընտրությունը ժողովի բացառիկ իրավասությունն է, իսկ կանոնադրությամբ նախատեսված մարմինների կազմավորման կամ նրանց լիազորությունները վաղաժամկետ դադար-

րեցնելու ոչ բացառիկ լիազորությունը չի վերաբերում գործադիր մարմնին: Ավելին՝ օրենքի վերլուծությունից բխում է, որ այդ լիազորությունը ժողովի կողմից կարող է փոխանցվել կոլեգիալ կառավարման ցանկացած այլ մարմնի, այդ թվում՝ կոլեգիալ գործադիր մարմնին: Կարծում ենք, որ անհրաժեշտ է օրենքում առկա մնան անորոշությունները հաղթահարել՝ հաշվի առնելով նաև միջազգային փորձը:

Ինչպես նշվեց՝ Ռուսաստանի Դաշնությունում հասարակական կազմակերպության կառավարման մարմինների մեջ պարտադիր է ընտրովի կոլեգիալ մարմնի առկայությունը, որը տարբերվում է ժողովից և գործադիր մարմնից և ըստ էության այն հենց խորհուրդն է: Ընդ որում՝ ՌԴ «Հասարակական միավորումների մասին» օրենքի 8-րդ հոդվածի համաձայն՝ հասարակական կազմակերպության կանոնադրությամբ կարող է նախատեսվել, որ ընտրովի կոլեգիալ մարմնի իրավասությանն են վերաբերում հետևյալ հարցերի կարգավորումը՝

- Տարեկան ֆինանսական հաշվետվության հաստատումը,
- Հասարակական կազմակերպության կողմից այլ իրավաբանական անձ ստեղծելու վերաբերյալ որոշման կայացումը,
- Հասարակական կազմակերպության կողմից այլ իրավաբանական անձանց մասնակցության վերաբերյալ որոշման կայացումը,
- Մասնաճյուղերի և ներկայացուցչությունների ստեղծումը,
- Առողջապահական եզրակացության հաստատումը,
- Միանձնյա գործադիր մարմնի ստեղծման և վերջինիս լիազորությունների վաղաժամկետ դադարեցման իրավասությունը¹⁴:

Ինչպես տեսնում ենք Ռուսաստանի Դաշնության օրենսդրությամբ հստակ սահմանված է, թե ինչպիսի լիազորություններով կարող է օժտվել խորհուրդը հասարակական կազմակերպության

կանոնադրությամբ: Նշված լիազորությունների մեջ առանձնակի կարևորվում է խորհրդի՝ միանձնյա գործադիր մարմնի ձևավորելու և վաղաժամկետ նրա գործունեությունը դադարեցնելու լիազորությունը, որը խորհրդին տրված լծակ է՝ գործադիր մարմնի նկատմամբ արդյունավետ վերահսկողություն իրականացնելու համար: Մինչդեռ ինչպես նշվեց, Հայաստանի օրենսդրության համաձայն՝ հասարակական կազմակերպության գործադիր մարմնի ձևավորելու իրավասությունը վերապահված է ընդհանուր ժողովին և այն կրում է բացառիկ բնույթ և չի կարող փոխանցվել կառավարման այլ մարմնի: Ավելին՝ ՀՀ օրենսդրությամբ պարզ չէ՝ արդյոք միանձնյա գործադիր մարմնի լիազորությունները վաղաժամկետ դադարեցնելու հնարավորություն առկա է թե՛ ոչ, ինչն էապես սահմանափակում է վերջինիս նկատմամբ կառավարման մարմինների կողմից արդյունավետ վերահսկողություն իրականացնելու հնարավորությունը:

Համեմատական անցկացնելով բաժնետիրական ընկերությունների հետ՝ անհրաժեշտ է ընդգծել, որ բաժնետիրական ընկերության բաժնետերերի ժողովի՝ գործադիր մարմնի ձևավորելու լիազորությունը բացառիկ չէ և այն կարող է փոխանցվել խորհրդին, ինչպիսի իրավակարգավորումը միանշանակ ընդունելի է՝ հաշվի առնելով այն, որ ժողովը գումարվում է տարին մեկ անգամ և բաժնետերերը ոչ միշտ են տիրապետում անհրաժեշտ ողջ տեղեկատվությանը՝ գործադիր մարմնի վերաբերյալ որոշում կայացնելու համար: Ավելին՝ բաժնետերերի ժողովը ունի ցանկացած պահի գործադիր մարմնի լիազորությունները դադարեցնելու իրավասություն և այդ իրավասությունը ևս կարող է փոխանցվել խորհրդին: Կարծում ենք, որ մնան իրավակարգավորումը հստակեցնում է թե գործադիր մարմնի իրավական կարգավիճակը, թե խորհրդի դերը կորպորատիվ կառավարման համակարգում և այսպիսի կարգավորում անհրա-

Ժեշտ է նախատեսել նաև «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքում: Միաժամանակ այսպիսի մոտեցումը բխում է կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց համար միատեսակ իրավակարգավորումներ սահմանելու անհրաժեշտությունից՝ իհարկե ըստ անհրաժեշտության հաշվի առնելով դրանց տեսակների միջև գոյություն ունեցող առանձնահատկությունները:

Ընդհանրացնելով վերոգրյալը՝ առաջարկում ենք «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքում կարարել փոփոխություններ՝ նախատեսելով կառավարման եռասրիճան

համակարգ՝ անդամների ընդհանուր ժողով, խորհուրդ, գործադիր մարմին, հարակ սահմանելով խորհրդի՝ որպես կառավարման մարմնի պարտադիր առկայությունը՝ սահմանելով նաև վերջինիս իրավական կարգավիճակը՝ որպես կազմակերպության ռազմավարական ղեկավարումն իրականացնող մարմնի և սահմանել գործադիր մարմին չեղարկելու ու վերջինիս լիազորությունները վաղաժամկետ դադարեցնելու ժողովի ոչ բացառիկ իրավասությունը՝ այն կանոնադրությամբ խորհրդին վերապահելու հնարավորություն ընչեռելով:

¹ Տե՛ս «ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին ՀՀ օրենքի» նախագիծ, http://moj.am/storage/files/legal_acts/legal_acts_3463498407311_qax_or_popox-1.pdf (վերջին մուտք 06.02.18):
² Տե՛ս John Lessing. (2009) “The Checks and Balances of Good Corporate Governance” Corporate Governance eJournal, <http://epublications.bond.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1015&context=cgej> էջ 3 (վերջին մուտք 06.02.18):
³ Տե՛ս նույն տեղում:
⁴ Տե՛ս An overview of Nonprofit Governance, David O. Renz, Ph.D., Midwest Center for Nonprofit Leadership at UMKC, <https://bloch.umkc.edu/mwcnl/programs-and-seminars/documents/an-overview-of-nonprofit-governance.pdf> էջ 1 (վերջին մուտք 06.02.18):
⁵ Տե՛ս օրինակ, «Հասարակական միավորումների մասին» ՌԳ դաշնային օրենքը, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_6693/5352e5942c4b21973806900bb2781847aa5da8a6/(վերջին մուտք 06.02.18):
⁶ Տե՛ս Nonprofit Governance and the Work of the Board David O. Renz, Ph.D. 2007, University of Missouri, Kansas City, <https://bloch.umkc.edu/mwcnl/resources/documents/overview-nonprofit-governance.pdf> էջ 1 (վերջին մուտք 06.02.18):
⁷ Տե՛ս David O. Renz, Ph.D., “An overview of Nonprofit Governance”, Midwest Center for Nonprofit Leadership at UMKC, <https://bloch.umkc.edu/mwcnl/programs-and-seminars/documents/an-overview-of-nonprofit-governance.pdf> էջ 3 (վերջին մուտք 06.02.18):

pdf էջ 3 (վերջին մուտք 06.02.18):
⁸ Տե՛ս Recommendation CM/Rec(2007)14 of the Council of Europe Committee of Ministers to member states on the legal status of non-governmental organisations in Europe (Adopted by the Committee of Ministers on 10 October 2007 at the 1006th meeting of the Ministers’ Deputies) §§ 53-54, <http://www.osce.org/odihr/33742?download=true> (վերջին մուտք 06.02.18):
⁹ Տե՛ս Explanatory memorandum to Legal Status of Non-governmental organizations in Europe: Recommendation CM/Rec(2007) Council of Europe Publishing կետ 104, <https://www.statewatch.org/news/2016/feb/coe-rec-ngos-explanatory-memo.pdf> (վերջին մուտք 06.02.18):
¹⁰ Տե՛ս նույն տեղում:
¹¹ Տե՛ս օրինակ, Recommendation CM/Rec(2007)14 of the Council of Europe Committee of Ministers to member states on the legal status of non-governmental organisations in Europe (Adopted by the Committee of Ministers on 10 October 2007 at the 1006th meeting of the Ministers’ Deputies) § 54, <http://www.osce.org/odihr/33742?download=true> (վերջին մուտք 06.02.18), Տե՛ս Explanatory memorandum to Legal Status of Non-governmental organizations in Europe: Recommendation CM/Rec(2007) Council of Europe Publishing կետ 105, <https://www.statewatch.org/news/2016/feb/coe-rec-ngos-explanatory-memo.pdf> (վերջին մուտք 06.02.18):
¹² Տե՛ս Thomas Lee Hazen, Lisa Love Hazen, “PUNCTILIOS AND NONPROFIT

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

CORPORATE GOVERNANCE—A COMPREHENSIVE LOOK AT NONPROFIT DIRECTORS’ FIDUCIARY DUTIES”, 2012, էջ 355, <https://poseidon01.ssm.com/delivery.php?ID=553123081007100087005007071079068022046072047037032033073009068125068102077117067094120103054122020025037070124004076067127094029021088064035098092024118087015064064018025022086109102120126099091028116110090017100016088074074098096016026004065081&EXT=pdf> (վերջին մուտք 06.02.18):

¹³ Տե՛ս Terrance S. Carter and Ryan M. Prendergast, Duties and Liabilities of Directors

and Officers of Charities and Non-Profit Organizations, The law society of upper Canada Emerging issues in Directors’ and Officers’ liability 2011, Toronto –March 29, 2011, էջ 1,5,10:

¹⁴ Տե՛ս, օրինակ, «Հասարակական միավորումների մասին» ՌԴ դաշնային օրենքը (հոդված 8), http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_6693/5352e5942c4b21973806900bb2781847aa5da8a6/ (վերջին մուտք 06.02.18):

RESUME - РЕЗЮМЕ

THE PLACE AND NECESSITY TO FORM A BOARD AS A BODY OF COLLEGIAL MANAGEMENT IN THE GOVERNANCE SYSTEM OF THE PUBLIC ORGANIZATIONS

Gevorg Poghosyan
Yerevan State University
Faculty of Law, 3rd year PhD researcher

As a rule, the board does not appear as a body of collegial governance in the governance system of public organizations, since this form of government is more typical for commercial organizations. Nevertheless, in recent years an increasing number of lawyers, both theorists and practitioners, are inclined to consider not only the possibility, but also the need for the formation of this collegial governing body.

In this paper, we tried to bring proper examples of all those technical and practical problems that can be solved by forming a board of public organizations.

It should be noted that the board is a guarantee of the proper action of a public organization, and, consequently, can be considered a correct way of resolving the problems arising in connection with the regulation of the issue of responsibility and accountability of public organizations. As a result of this study, some proposals have been put forward on more expedient legal regulations with respect to forming and functioning of the board as a collegial body of the governance of public organizations.

Keywords: *public organizations, board, noncommercial organization, formation of board, collegial body, managing body*

НЕОБХОДИМОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ СОВЕТА ОБЩЕСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ КАК ОРГАНА КОЛЛЕГИАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ В СИСТЕМЕ ОРГАНОВ ПРАВЛЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННЫМИ ОРГАНИЗАЦИЯМИ

Геворг Погосян
Ереванский государственный университет
Юридический факультет, аспирант 3-его курса

Как правило, совет в качестве коллегиального органа управления в системе органов правления общественными организациями не функционирует, т.к. данная форма правления свойственна коммерческим организациям. Однако в последнее время все большее число юристов – как теоретиков, так и практикующих специалистов – склонны рассматривать не только возможность, но и необходимость формирования вышеуказанного коллегиального органа правления.

В данной статье рассматриваются технические и практические проблемы в системы управления общественных организаций, которые может решить предлагаемый нами совет общественных организаций.

Необходимо отметить, что совет может стать гарантией нормированного действия общественной организации, и, как следствие, может стать действенным способом урегулирования проблем, возникающих в связи с регулированием ответственности и подотчетности общественных организаций. В результате изучения данного вопроса нами были выдвинуты некоторые предложения по более целесообразному правовому регулированию формирования и деятельности совета как коллегиального органа управления общественными организациями.

Ключевые слова: *некоммерческие организации, коллегиальный орган, орган правления, общественная организация, совет, формирование совета*

Բանալի բառեր - *նչ առևտրային իրավաբանական անձ, իրավաբանական անձ, կառավարման մարմին, հասարակական կազմակերպություն, խորհուրդ, կորիորդի կազմավորում, կոլեգիալ մարմին*

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Արամ ՂԱՀՐԱՄԱՆՅԱՆ

ԵՊՀ քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնի սապիրանդ

**ԼԻՉԻՆԳԱՏՈՒԻ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ
ՏԻՄՆԱՄԵՆԳԻՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ**

Քաղաքացիաիրավական պարտավորությունների կատարման սկզբունքներից է պարտավորությունների պատշաճ (բարեխիղճ) կատարման սկզբունքը, որի խախտումն անխուսափելիորեն պետք է հանգեցնի իրավական հետևանքների իրավախախտի համար: Ե. Կաբատովայի կարծիքով՝ պատասխանատվությունն այն առանցքն է, որի վրա հիմնվում է ցանկացած պայմանագիր¹: Պայմանագրային պարտավորությունների գերակշիռ մասի համար լիզինգատուի պատասխանատվությունը վրա է հասնում վարձակալության պայմանագրով վարձատուի պատասխանատվությանը համանմանորեն, ուստի քննության են առնվելու լիզինգատուի պատասխանատվության հետ կապված այնպիսի հարցեր, որոնք պայմանավորված են գուտ լիզինգային հարաբերությունների բնույթով:

Այսպես՝ նախևառաջ լիզինգի պայմանագրով լիզինգատուն պարտավոր է ձեռք բերել վաճառողից լիզինգի առարկան որպես սեփականություն և այն հանձնել լիզինգառուի տիրապետմանն ու օգտագործմանը: Մինևս ժամանակ՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի (այսուհետև՝ Օրենսգրք) 677-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ լիզինգի պայմանագրով կարող է նախատեսվել, որ վաճառողի և ձեռք բերվող գույքի ընտրությունը կատարում է վարձատուն²:

Եվ այսպես՝ պատկերացնենք մի վիճակ, երբ լիզինգի պայմանագրի կողմերը, Օրենսգրքի 677-րդ հոդվածի 1-ին կետին համապատասխան, պայմանավորվում են, որ լիզինգատուն պետք է ձեռք բերի լիզինգի առարկա, որի անհատականացնող տվյալները, դրան ներկայացվող պա-

հանջներն ու չափանիշները, ինչպես նաև վաճառողի տվյալները նախատեսված են պայմանագրում: Լիզինգատուն ձեռք է բերում նախանշված տվյալներով լիզինգի առարկա, սակայն ոչ թե պայմանագրով նախատեսված վաճառողից, այլ մեկ ուրիշ վաճառողից: Այս դեպքում պարզ է, որ լիզինգատուն խախտել է պարտավորությունը (ոչ պատշաճ է կատարել այն վաճառողի ընտրության մասով), սակայն մյուս կողմից լիզինգի առարկային ներկայացվող որակական և այլ հատկանիշները լիովին համապատասխանում են լիզինգառուի պահանջներին, որոնք հենց վերջինիս կամահայտնությամբ ներառվել են պայմանագրում: Տվյալ պարագայում հարց է ծագում՝ արդյո՞ք լիզինգատուն պետք է կրի պատասխանատվություն:

Զննարկվող դեպքում ստեղծվում է մի վիճակ, երբ չնայած ֆորմալ առումով պայմանագրի կետի խախտված լինելուն (կոնկրետ վաճառողից գույք ձեռք բերելու մասով)՝ փաստացիորեն լիզինգառուն ստանում է պատշաճ պայմանագրի առարկա՝ նույն տեսակի, տարեթվի, նույն հնարավորություններով, որակական ու այլ հատկանիշներով և այլն: Հարց է ծագում՝ այս դեպքում ի՞նչ միջոցների կարող է դիմել լիզինգառուն, մասնավորապես՝ կարող է արդյո՞ք լիզինգառուն հրաժարվել լիզինգի առարկան ընդունելուց և պարտավորության պատշաճ կատարում պահանջել լիզինգատուից, ինչպես նաև պահանջել վնասներ, որոնք կարող են առաջանալ լիզինգառուի կողմից գույքը չընդունելուց հետո մինչև լիզինգատուի կողմից պայմանագրի պատշաճ կատարման պահը:

Մեր կարծիքով՝ այս դեպքում լիզինգառուի վերը նշված իրավունքը՝ հրա-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

**ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն**

ժարվել լիզինգի առարկան ընդունելուց և պարտավորության պարզամ կարարում, ինչպես նաև վնասների հատուցում պահանջել լիզինգատուից, պետք է դիրարկել լիզինգատուի կողմից կոնկրետ վաճառողին մարմանը նախարակի համարեքարում՝ կարևորելով նաև նախապայմանագրային բանակցություններն անհրաժեշտության դեպքում. հնարավոր է, որ լիզինգատուն կոնկրետ վաճառողին մատնանշող պայմանագրային պայման առաջադրած լինել այն նկատառմամբ, որ տվյալ վաճառողի հետ հարաբերություններում իր համար ավելի հեշտ է ներկայացնել գնորդի կարգավիճակից բխող պահանջներ և այլն: Մեր համոզմամբ՝ սրեղծված իրավիճակում լիզինգատուի կողմից նշված իրավունքի իրացումը պետք է դիրարկել քաղաքացիական իրավունքներից բարեխղճորեն օգտվելու, ինչպես նաև իրավունքի չարաշահման արգելքի՝ սկզբունքային դրույթների համարեքարում: Հետևաբար, եթե վերը շարադրված դեպքում լիզինգատուն կոնկրետ վաճառողին նախատեսելիս հետապնդել է որոշակի նպատակներ՝ հետապնդելով գործարար և այլ ողջամիտ շահեր, ապա այլ վաճառողից լիզինգի առարկան ձեռք բերելու արդյունքում նրա շահերը խախտվում են, ուստի և այդ դեպքում իրավաչափ է նրան վերը նշված իրավունքների իրացման հնարավորություն ընձեռելը: Մինչդեռ, եթե լիզինգատուի համար ի սկզբանե որևէ նշանակություն չի ունեցել վաճառողի սուբյեկտը, այլ կարևորվել են միայն լիզինգի առարկայի իդենտիֆիկացիոն հատկանիշները, ապա լիզինգատուի կողմից նման իրավունքի իրացումը, փաստորեն, կկրի ձևական բնույթ՝ նկատի ունենալով առանձնապես այն, որ վաճառողը լիզինգային կառուցակարգում ունի ընդամենը դրվագային (ֆրագմենտալ) դեր: Լիզինգատուները, լինելով շուկայի առավել պրոֆեսիոնալ մասնակիցներ, կարող են նույն գույքի ձեռքբերման ավելի մատչելի տարբերակներ գտնել, և այս դեպքում

անհարկի կլինի նրանց նման «ֆորմալ» պատասխանատվության ենթարկելը: Ուշադրություն դարձնենք նաև Օրենսգրքի 681-րդ հոդվածին, որը լիզինգատուի համար նախատեսում է պարտականություն՝ լիզինգի առարկա գույքը ձեռք բերելիս վաճառողին ծանուցել, որ տվյալ գույքը նախատեսված է որոշակի անձի (լիզինգատուին) լիզինգով հանձնելու համար: Այստեղ կարող է հարց առաջանալ՝ ինչպիսի՞ իրավական հետևանքներ կարող են առաջանալ նման պարտականությունը չկատարելու արդյունքում: Ինչպես նշվում է, լիզինգատուն վաճառողին լիզինգում է լիզինգի առարկան լիզինգատուին փոխանցելը վաճառողի հանդեպ գույքի վճարման պարտականությունը կատարելու դիմաց, որի նպատակով էլ նախատեսված է, որ լիզինգատուն, ձեռք բերելով գույքը լիզինգատուի համար, պետք է ծանուցի վաճառողին այն լիզինգատուին լիզինգով հանձնելու նպատակի մասին: Այդպիսով՝ օրենսդիրը վաճառողին սայրիորի ղեկգացնում է լիզինգի առարկայի փոխանցման պարտականությունը ոչ թե գնորդ-լիզինգատուի, այլ գույքի ժամկետային տիրապետողի առաջ⁴: Հարկ է նաև նշել, որ Օրենսգրքի 681-րդ հոդվածը պատճառական ու տրամաբանական կապի մեջ է գտնվում Օրենսգրքի 684-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերի կարգավորման հետ և, ըստ էության, կոչված է հենց սկզբնական փուլում վաճառողի համար երևան հանել այն սուբյեկտին (լիզինգատուին), որը հետագայում կարող է հանդես գալ տվյալ առուվաճառքի պայմանագրով որպես պահանջատեր: Ե. Վ. Կաբատովայի կարծիքով՝ ծանուցման բացակայության դեպքում վաճառողն իրավունք ունի վիճարկել լիզինգատուի պահանջները⁵: Նույն տեսակետին է հարում նաև Ա. Ե. Պրոտյեկովան⁶: Ի տարբերություն վերոնշյալ հեղինակների՝ Ա. Ա. Իվանովը գտնում է, որ ծանուցման բացակայությունը չի ազատում վաճառողին լիզինգատուի պահանջ-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ներից. այդ դեպքում լիզինգատուն իր վրա է վերցնում վնասների առաջացման ռիսկը, որը կարող են կրել վաճառողը, լիզինգատուն և հենց լիզինգատուն ինքը ծանուցման բացակայության դեպքում⁷:

Վաճառողին գույքի ձեռքբերման նպատակի վերաբերյալ չծանուցելը ստեղծում է խնդրահարույց իրավիճակ. եթե այդ պարագայում լիզինգատուն առուվաճառքից բխող պահանջներ ներկայացնի վաճառողին (հատկապես՝ եթե լիզինգի առարկան լիզինգառուին հանձնի լիզինգատուն), ապա վերջինիս առարկություններն առ այն, որ ինքը սկզբնապես ծանուցված չի եղել գույքի հետագա ճակատագրի վերաբերյալ, կարող են որոշակիորեն տեղին և արդարացված լինել, քանի որ վերջինս պարզապես կարող է պնդել, որ ինքն առուվաճառքի պայմանագիրը կնքել է լիզինգատուի հետ, հետևաբար տվյալ պայմանագիրը կնքելիս պարտավորություններ է կրել (ինչպես նաև պատասխանատու է եղել) հենց լիզինգատուի առջև և եթե իմանար լիզինգառուի մասին, ապա կխուսափեր պայմանագիր կնքելուց: Սակայն մյուս կողմից, այս իրավիճակում խախտվում են լիզինգառուի իրավունքներն ու շահերը, քանի որ նրա պահանջների միակ հասցեատերը տվյալ դեպքում դառնում է լիզինգատուն՝ այդպիսով խախտելով լիզինգառուի առջև համապարտ պատասխանատվությունն անխտեսելու և այդպերպ լիզինգառուի իրավունքներն ավելի արդյունավետորեն պաշտպանելու՝ օրենսդրական նորմերի նախատեսման նպատակի տրամաբանությունը:

Մեր կարծիքով՝ այս դեպքում լիզինգառուի առջև վաճառողի պարասխանարվության հարցը պետք է կախման մեջ դնել նրանից, թե ով է անմիջակաևորեն հանչնել լիզինգի առարկան լիզինգառուին. եթե լիզինգի առարկան լիզինգառուին է հանչնել վաճառողը՝ Օրենսգրքի 682-րդ հոդվածի 1-ին կետի ընդհանուր իրավակարգավորմանը համապարասխան, և վերջինս կարող էր ող-

ջամրորեն իմանալ, որ գույքը հանչնվում է լիզինգառուին, ապա այս դեպքում նա չպետք է ազարվի պարասխանարվությունից, մինչդեռ եթե լիզինգի առարկան լիզինգառուին է հանչնել լիզինգարուն, ապա վաճառողը կարող է ազարվել նման պարասխանարվությունից՝ համապարասխան հիմնավորումներով:

Այսպիսով՝ անհրաժեշտ ենք համարում Օրենսգրքի 681-րդ հոդվածը լրացնել 2-րդ կետով առ այն, որ եթե լիզինգարուն չի կարարում ծանուցման իր պարտականությունը, ապա կրում է դրանից բխող բացասական հետևանքների ռիսկը. այդ դեպքում վաճառողն ազարվում է առուվաճառքի պայմանագրով լիզինգառուի առջև պարասխանարվությունից, եթե լիզինգարուն չի ապացուցում, որ վաճառողը ողջամրորեն կարող էր իմանալ գույքը լիզինգառուին լիզինգով օգրագործման նպարակով հանչնելու մասին:

Լիզինգատուի պատասխանատվության հիմնական առանձնահատկություններն ուրվագծված են Օրենսգրքի 684-րդ հոդվածում: Մասնավորապես, ըստ այդ հոդվածի՝ այն դեպքում, երբ վաճառող ընտրելու պատասխանատվությունը՝ դրված է լիզինգատուի վրա, ապա առուվաճառքից բխող պահանջների առումով նա վաճառողի հետ հանդես է գալիս որպես համապարտ պարտապան (համապարտ պատասխանատվություն կրող կրող): Օրենքով նախատեսված համապարտության այս տեսակը պատկանում է նրանց թվին, որոնց հիմքը (պատճառը) և առիթը համատեղ գործողություններն են, որոնք հանգեցնում են պարտավորական իրավահարաբերության⁸:

Համապարտ պատասխանատվության մեխանիզմը տվյալ դեպքում կոչված է առավելագույնս պաշտպանել լիզինգատուի իրավունքները: Հարկ է նշել, որ այն իր հիմքում ունի Միջազգային ֆինանսական լիզինգի մասին 1988 թ. Օտտավայի կոնվենցիայի համապատասխան կարգավորումը, որում, չնայած ուղղակիորեն

չի հիշատակվում լիզինգատուի համապարտ պատասխանատվության մասին, սակայն նշվում է, որ լիզինգատուն չի ազատվում լիզինգատուի առջև պատասխանատվությունից, եթե լիզինգատուն կրում է վնասներ, որոնք հանդիսանում են վերջինիս կողմից լիզինգատուի փորձառությանը և կարծիքին ապավինելու հետևանք, ինչպես նաև լիզինգատուի կողմից սարքավորման վաճառողի և հատկորշումների ընտրության հարցում միջամտության հետևանք¹⁰:

Այնուամենայնիվ, նկատենք, որ լիզինգատուն և վաճառողը, չնայած որպես համապարտ պարտապաններ լիզինգատուի հետ հարաբերություններում նշված դեպքում դիտարկվում են հավասար կարգավիճակում գտնվող սուբյեկտներ, սակայն վերջիններս միմյանց միջև փոխհարաբերություններում չեն կարող դիտարկվել որպես այդպիսին: Այսպես՝ Օրենսգրքի 364-րդ հոդվածի 2-րդ կետի 1-ին ենթակետի համաձայն, եթե այլ բան չի բխում համապարտ պարտապանների հարաբերություններից, ապա համապարտ պարտականությունը կատարած պարտապանը մնացած պարտապանների նկատմամբ ունի հավասար բաժիններով հետադարձ պահանջի իրավունք՝ հանելով իր բաժինը: Ընդհանուր առմամբ, նշված նորմը կոչված է վերացնելու փաստական վիճակի այն անհավասարակշռությունը, որն առաջանում է միևնույն կարգավիճակում գտնվող համապարտ պարտապաններից մեկի կողմից ամբողջ պարտավորությունը միայնակ կատարելու արդյունքում:

Պրոյեկտելով նշված ընդհանուր կարգավորումը լիզինգային հարաբերությունների վրա՝ փաստենք, որ եթե քննարկվող դեպքում լիզինգատուն առուվաճառքից բխող պահանջներ ներկայացնի լիզինգատուին՝ որպես համապարտ պարտապանի, և վերջինս ամբողջությամբ կատարի իր պարտականությունը, ապա ձեռք կբերի նաև հետադարձ պահանջի իրավունք վաճառողի նկատմամբ Օրենսգրքի 364-րդ հոդվածի 2-րդ կետի 1-ին ենթա-

կետի հիմքով, ինչը միանգամայն տրամաբանական է: Մինչդեռ, եթե նույն պայմաններում լիզինգատուն պահանջներ ներկայացնի վաճառողին, ու վերջինս բավարարի նրա պահանջները, ապա այս դեպքում վաճառողը չի կարող ունենալ հետադարձ պահանջի իրավունք, քանի որ մատնանշված դեպքում նրա կողմից պարտավորության կատարումն առաջին հերթին իր՝ որպես լիզինգի առարկայի, վաճառողի պարտականության կատարում է: Այլ կերպ՝ այս դեպքում սկզբունքորեն վաճառողի համար տարբերություն չկա, թե ում նկատմամբ է կատարում իր՝ որպես վաճառողի՝ պարտականությունները, իսկ համապարտ պատասխանատվության մեխանիզմը պարզապես ծառայում է որպես լիզինգատուի պահանջներն ավելի արդյունավետորեն բավարարելու համար նախատեսված կառուցակարգ: Ընդ որում՝ ուշադիր ուսումնասիրելով Օրենսգրքի 364-րդ հոդվածի 2-րդ կետի 1-ին ենթակետի հիպոթեզն ու դիսպոզիցիան՝ կարող ենք եզրահանգել, որ որպես ելակետ ընդունվում է համապարտ պարտապանների հարաբերությունների էությունը, որից բխում է (որին ենթակա է) համապարտ պարտապանի՝ բավարարված պահանջի նկատմամբ հետադարձ պահանջի իրավունքի առկայությունը: Իսկ համապարտ պարտապանների հարաբերությունների էությունը տվյալ դեպքում այն է, որ վերջիններս լիզինգային մեխանիզմում ունեն իրենց կոնկրետ պարտականությունները (հետևաբար նաև՝ պատասխանատվությունը) և նշված հարցում հավասար (համարժեք) սուբյեկտներ են միայն պահանջատիրոջ (լիզինգատուի) նկատմամբ ու վերջինիս կողմից նման պահանջներ ներկայացնելու պարագայում, այլ ոչ թե միմյանց հետ հարաբերվելիս:

Հնարավոր են նաև խնդրահարույց իրավիճակներ՝ կապված գուտ համապարտ պարտապան հանդես գալու համաձայնքի հետ:

Այսպես՝ պատկերացնենք մի իրավի-

ճակ, երբ լիզինգի պայմանագրով վաճառող ընտրելու պարտականությունը դրված է լիզինգատուի վրա, պայմանագրում նշված է լիզինգի առարկա սարքավորման, մեքենայի կոնկրետ մակնիշը, սակայն ներկայացված են մի քանի այլընտրանքային տարբերակներ: Մասնավորապես՝ այդ տարբերակներն իրենց հիմքում ունեն որոշակի տեխնիկական պարամետրեր (օրինակ՝ շարժիչի հզորություն, վազքի երկարություն, արտադրման տարեթիվ և այլն) ու այդ պարամետրերի տարբեր համակցությամբ մի քանի տարբերակներ են մատնանշված պայմանագրում, և լիզինգատուից պահանջվում է ընտրություն կատարել նշված տարբերակներից: Նման ընտրության հնարավորություն ընձեռելը հաճախ բավականին ողջամիտ է, ինչը փաստում է, որ լիզինգառուն կոնկրետ ցանկանում է ստանալ որոշակի գույք (դրա համար նշում է պայմանագրում գույքի տեսակը, մակնիշը), սակայն միևնույն ժամանակ հնարավորություն է ընձեռում շուկայում առավել մեծ փորձ, հմտություններ ունեցող լիզինգատուին կատարել ավելի ճիշտ ընտրություն առկա այլընտրանքային տարբերակներից: Ընդհանրապես՝ մեր կարծիքով՝ լիզինգի պայմանագրի դեպքում լիզինգի առարկա գույքի վերաբերյալ պայմանը՝ գույքի անհատականացման տվյալների **լրիվության, ամբողջականության** առումով, ի տարբերություն վարձակալության պայմանագրում վարձակալության առարկայի վերաբերյալ պայմանի, չպետք է համարել էական պայման և համապատասխանաբար գույքի **լրիվ** անհատականացման բացակայության դեպքում պայմանագիրը համարել չկնքված: Ի դեպ, մնանատիպ դիրքորոշում է արտահայտվել նաև Մոսկվայի արբիտրաժային դատարանի կողմից մի գործով, ըստ որի՝ լիզինգի պայմանագրում լիզինգի առարկայի վերաբերյալ անհատականորեն որոշակիացված հատկանիշների բացակայությունը հիմք չէ պայմանագիրը չկնքված լինելու հա-

մար. հարկ է որպես ելակետ ընդունել լիզինգային իրավահարաբերությունների առանձնահատկությունը, որը ենթադրում է լիզինգի առարկայի փոխանցում ապագայում, ինչը թույլ է տալիս սարքավորման լրացուցիչ անհատականացնող տվյալները (ի լրումն պայմանագրում նախատեսված տվյալների) ճանաչել որպես պայմանագրի առարկայի վերաբերյալ պայմանի բաղկացուցիչ մաս¹¹:

Տվյալ դեպքում հետագայում որակի առնչությամբ խնդիրներ առաջանալու պարագայում լիզինգատուի առջև պատասխանատու կլինեն համապարտության կարգով լիզինգատուն և վաճառողը: Այս դեպքում հարց կարող է առաջանալ՝ արդյո՞ք լիզինգատուն կարող է լիովին միայնակ, առանց վաճառողի հետ քննարկելու ընտրություն կատարել նշված այլընտրանքային տարբերակների միջև՝ նկատի ունենալով, որ հետագայում լիզինգառուի կողմից պահանջ ներկայացվելու դեպքում վաճառողը հանդես է գալու որպես համապարտ պարտապան (համապարտ պատասխանատվություն կրող), և դեռ ավելին՝ այդպիսի պահանջները հավանաբար հենց վաճառողին էլ կներկայացվեն:

Փաստորեն, այս դեպքում առկա է մուրբ վիճակ. այսպես, Օրենսգրքի 359-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտատիրոջն այս կամ այն գույքը հանձնելու կամ մի քանի գործողություններից որևէ մեկը կատարելու պարտականություն ունեցող պարտապանը դրանցից ցանկացածի ընտրության իրավունք ունի, եթե այլ բան չի բխում օրենքից, այլ իրավական ակտերից կամ պարտավորության պայմաններից: Ըստ այդմ՝ ղեկավարվելով նշված կարգավորմամբ՝ մի կողմից, լիզինգատուն ունի այլընտրանքային առարկաներից ցանկացածն ընտրելու օրինական հնարավորություն, մյուս կողմից, սակայն, պետք է հաշվի առնել այն հանգամանքը, որ հետագայում վաճառողը հանդես է գալու որպես կոնկրետ լիզինգի առարկայի պարտավորությամբ համապարտ

պարտապան, որը ստիպված է լինելու կոնկրետ գույքին վերաբերող խնդիրներով լինել պատասխանատու: Միանգամայն այլ է իրավիճակն այն դեպքում, երբ լիզինգի պայմանագրում մատնանշվում է կոնկրետ լիզինգի առարկան՝ առանց այլընտրանքի հնարավորության, որի դեպքում հենց կոնկրետ այդ առարկան ձեռքբերելը լիզինգատուի պարտականությունն է, մինչդեռ վերը նշված դեպքում այլընտրանքային տարբերակներից մեկն ընտրելը լիզինգատուի՝ օրենքով ընձեռված հայեցողական իրավունքն է:

Տվյալ դեպքում, ինչպես նշվեց, գործ ունենք համապարտ պատասխանատվության (համապարտ պարտականությունների) հետ (պասիվ համապարտություն): Ինչպես իրավագիտորեն նշվում է, պասիվ համապարտության նպատակը պարտատիրոջ շահերի բավարարման համար լրացուցիչ երաշխիքներ ընձեռելն է. այդ նպատակին ծառայելուց այն կողմ պասիվ համապարտության կառուցակարգը ծավալվել չի կարող¹²:

Ըստ այդմ՝ հենց նաև վերը նշված նպատակի համատեքստում գտնում ենք, որ եթե նշված դեպքում լիզինգատուն «ներքաշում է» վաճառողին համապարտ պարտականության մեջ, ապա պետք է ծանուցի վերջինիս բոլոր այլընտրանքային տարբերակների մասին, քանի որ վաճառողն այս դեպքում իրավունք ունի պատասխանատվություն կրել այն սպրանքի համար, որը նախընտրելի է համարում այլընտրանքային տարբերակներից, և դա, անշուշտ, կտեղավորվի պասիվ համապարտության կառուցակարգի՝ վերը մատնանշված նպատակներում: Իհարկե, այլընտրանքային տարբերակներից մեկն ընտրելը, այնուամենայնիվ, լիզինգատուի հայեցողական իրավունքի դաշտում է, սակայն վաճառողին բոլոր տարբերակների մասին ծանուցելը կնպաստի նաև ավելի պատշաճ որակի ապրանք ձեռք բերելու հարցում:

Հեղինակը՝ նպատակահարմար է Օրենսգրքի 681-րդ հոդվածի՝ առաջարկ-

վող փոփոխություններով բովանդակություն մեջ՝ 1-ին կետով, նախաբևեռ, որ եթե առկա է լիզինգի այլընտրանքային առարկաներ ընտրելու հնարավորություն, ապա լիզինգատուն վաճառողին պետք է ծանուցի բոլոր այլընտրանքային տարբերակների մասին:

Այժմ քննության առնենք սպառողական նպատակներով լիզինգի դեպքում լիզինգատուի պատասխանատվության առանձնահատկությունները: Լիզինգային և վարկային կառուցակարգերի նմանությունը տնտեսագիտորեն ակնհայտ է, ինչն անխուսափելիորեն իր հետքն է թողնում լիզինգային հարաբերությունների իրավական կարգավորման վրա: ՀՀ իրավական համակարգում նշված երկու կառուցակարգերի միատեղումն առկա է «Սպառողական կրեդիտավորման մասին» ՀՀ օրենքում, որի 2-րդ հոդվածը կրեդիտ է համարում նաև լիզինգը, որը կնքվում է բացառապես անձնական, ընտանեկան, տնային կամ այլ օգտագործման համար օգտագործման ենթակա գույքի առնչությամբ, ինչպես նաև գյուղատնտեսական նպատակներով՝ մինչև 2 մլն դրամի կամ դրան համարժեք արտարժույթի չափով: Հարկ է նշել, որ սպառողական լիզինգի կարգավորումը կրեդիտային (վարկային) հարաբերությունները կանոնակարգող նորմերով առկա է նաև մի շարք արտասահմանյան երկրներում, հատկապես՝ ընդհանուր իրավական համակարգի: Այսպես՝ Մեծ Բրիտանիայում սպառողական լիզինգի իրավահարաբերությունների նկատմամբ կիրառվում է Սպառողական կրեդիտավորման մասին 1974թ. օրենքը (Consumer Credit Act), որը ընդհանուր առմամբ կարգավորում է սպառողական կրեդիտավորման հետ կապված հարաբերությունները¹³: Ավստրալիայում սպառողական լիզինգը գլխավորապես կարգավորվում է 3 ակտով. Սպառողական կրեդիտավորման պաշտպանության ակտային օրենքով (National Consumer Credit Protection Act 2009), Սպառողական կրեդիտավոր-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ման ազգային օրենսգրքով (the National Consumer Credit Code) և Սպառողական կրեդիտավորման պաշտպանության ազգային կարգավորումներով (the National Consumer Credit Protection Regulations 2010)¹⁴: Իսկ Սպառողական կրեդիտավորման մասին 23.04.2008 թ. թիվ 2008/48/EC Եվրոպական դիրեկտիվով կրեդիտավորման պայմանագրին հավասարեցնում է լիզինգի այն պայմանագրերը միայն, որոնք նախատեսում են լիզինգի առարկայի գնման պարտավորություն¹⁵:

Նախևառաջ փաստենք, որ սպառողական նպատակներով լիզինգի պարագայում լիզինգատուն ունի լրացուցիչ պարտականություններ, որոնք կրում է «Սպառողների իրավունքների պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքին համապատասխան որպես կատարող (ծառայություն մատուցող), և համապատասխանաբար կրում է նաև այդ պարտականությունները չկատարելու արդյունքում պատասխանատվություն: Բացի այդ, «Սպառողական կրեդիտավորման մասին» ՀՀ օրենքով նույնպես անդրադարձ է կատարվում լիզինգատուի (կրեդիտավորողի) պատասխանատվության հետ կապված հարցերին:

Այսպես՝ ըստ նշված օրենքի 20-րդ հոդվածի՝ կրեդիտավորողի ծառայություններից օգտվող սպառողի իրավունքների խախտման փաստը հաստատվելու դեպքում դատարանի վճռով կամ Ֆինանսական կարգի հաշտարարի որոշմամբ հօգուտ սպառողի բռնագանձվում է 300.000 դրամ: Մեր կարծիքով՝ տվյալ դեպքում կրեդիտավորողի (լիզինգատու) պատասխանատվությունը կանոնակարգող նշված նորմը խնդրահարույց է, ինչի հետևանքով կարող են պրակտիկայում խնդիրներ առաջանալ դրա կիրառման հետ կապված: Բերենք մի օրինակ. այսպես, նույն օրենքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ կրեդիտավորողը պարտավոր է իր կողմից կամ կրեդիտավորման պայմանագրով սահմանված պարբերականությամբ, բայց ոչ պակաս, քան

երեսնօրյա պարբերականությամբ, սպառողին ներկայացնել կրեդիտավորման պայմանագրից բխող սպառողի պարտավորությունների և դրանց առաջացման հիմքերի և մարումների վերաբերյալ գրավոր տեղեկատվություն, այդ թվում՝ սպառողի կողմից իր պարտավորությունները չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու համար կրեդիտավորողի կողմից կիրառվող կամ կիրառված պատասխանատվության միջոցների (տուժանքի կամ սպառողի վիճակը վատթարացնող ցանկացած այլ միջոցների) սպառիչ ցանկը, դրանց կիրառման դեպքերն ու կարգը՝ փոստային կապի միջոցով, բացառությամբ նույն հոդվածի 3-րդ մասում նշված դեպքերի:

Նշված նորմին համապատասխան՝ ՀՀ կենտրոնական բանկի խորհրդի 28.07.2009թ. թիվ 229-Ն որոշմամբ հաստատված հավելվածի 6.1 գլխով նախատեսվում է կրեդիտավորման պայմանագրի գործողության ընթացքում սպառողին քաղվածքներ տրամադրելու ֆինանսական կազմակերպության պարտականությունը և այդ պարտականության իրականացման կարգը: Պրակտիկայում հաճախ է լինում, երբ որոշակի պարբերական ժամանակահատված ֆինանսական կազմակերպությունը քաղվածք չի ուղարկում սպառողին: Օրինակ, հնարավոր է մի վիճակ, երբ մեկ ամբողջ տարվա կտրվածքով կրեդիտավորողը որևէ քաղվածք ուղարկած չլինի սպառողին, չնայած պարտավոր էր 30 օրը մեկ ուղարկել մման քաղվածք: Այս դեպքում կարող է հարց առաջանալ, թե «Սպառողական կրեդիտավորման մասին» ՀՀ օրենքի 20-րդ հոդվածով նախատեսված 300.000 դրամ տուգանքը պետք է կիրառվի քաղվածք չտրամադրելու ցանկացած դեպքի առնչությամբ, թե՞ այդ ամբողջ ժամանակահատվածում քաղվածք չտրամադրելու բոլոր դեպքերը պետք է դիտարկվեն որպես մեկ ամբողջություն, ու կիրառվի տուգանք բոլոր նշված դեպքերի համար միասին՝ 300.000 դրամի չափով: Տվյալ դեպք

քում ստացվում է, որ ֆորմալ առումով կրեդիտավորողը խախտել է վերը նշված պարտականությունը 12 անգամ, ուստիս պետք է ցանկացած դեպքի համար կրեդիտավորողից հոգուտ սպառողի բռնագանձել 300.000 դրամ, և շատ հնարավոր է, որ այդ պարագայում սպառողը (լիզինգառուն) կստանա իր ստացած կրեդիտի ամբողջական գումարն անգամ բազմակի գերազանցող գումար: Նման պայմաններում խոսք չի կարող գնալ սպառողի անհիմն հարստացման մասին, քանի որ նա այդ գումարները ստանում է՝ հիմքում ունենալով վերոնշյալ իրավական հիմքը, սակայն առերևույթ այստեղ խնդրահարույց է կրեդիտավորողի նման չհիմնավորված բարձր պատասխանատվության չափը, որն ակնհայտորեն արդարացված չէ:

Ինչպես նշում է Ե. Ա. Սուխանովը՝ քաղաքացիական իրավունքով կարգավորվող ապրանքադրամական հարաբերությունները կրում են համարժեքփոխհատուցողական բնույթ, և դրա հետ կապված՝ քաղաքացիաիրավական պատասխանատվությունը նույնպես ուղղված է տուժողին պատճառված վնասի համարժեք փոխհատուցմանը, իսկ դրա կիրառումը նպատակ ունի տուժողի գույքային վիճակի վերականգնմանը իրավախախտումից, այլ ոչ թե վերջինիս անհիմն հարստացմանը: Այստեղից էլ քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության փոխհատուցողական բնույթը, որի չափը պետք է համապատասխանի տուժողի կրած վնասների չափին, այլ ոչ թե գերազանցի այն¹⁶: Քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության հիմնական, գլխավոր գործառույթը փոխհատուցողական-վերականգնողականն է: Այն արտացոլում է իրավախախտի առաջացրած վնասների և պատասխանատվության կիրառվող միջոցների համաչափությունը, ինչպես նաև բռնագանձման ուղղվածությունը իրավախախտի կողմից տուժողի կրած գույքային կորուստների փոխհատուցմանը¹⁷:

Ինչպես վերը նշվեց, քաղաքացիաիրավական պատասխանատվությունը (այդ թվում՝ տուժանքը) բոլոր դեպքերում պետք է լինի համաչափ քաղաքացիական իրավախախտմանը, ինչպես նաև մյուս կողմին չընձեռնի այնպիսի առավելություններ, որոնք վերջինս չէր կարող ակնկալել պարտավորության առաջացման կամ գործողության ժամանակ՝ պարտավորությունների բնականոն ընթացքի պայմաններում, կամ որոնք ակնհայտորեն անհամաչափ են քաղաքացիական իրավախախտմանը: Քաղաքացիաիրավական պատասխանատվությունը գլխավորապես պետք է միտված լինի պարտավորական իրավահարաբերությունների մասնակիցների կարգապահության ամրապնդմանը՝ կատարելով ապահովիչ գործառույթ՝ անհրաժեշտ, բավարար ու համաչափ միջոցների կիրառմամբ: Այս իմաստով, ինչպես վերը նշված օրինակում է, վերոնշյալ օրենքի 20-րդ հոդվածով նախատեսված տուժանքի գումարը, լինելով միանվագ գումար, ոչ բոլոր դեպքերում կարող է ծառայել իր էությանը: Ընդամեն, գործը քննող մարմնին (դատարան, Ֆինանսական համակարգի հաշտարար, արբիտրաժ) տվյալ նորմը չի տալիս հայեցողական լիազորություն գումարի այլ չափի կիրառելու առումով՝ սպառողի ցանկացած իրավունքի խախտման դեպքում պարտավորեցնելով կիրառել օրենքով նախատեսված տուժանքի գումարը: Իսկ մասնավորեցնելով նշվածը սպառողական լիզինգի վրա՝ հնարավոր է, որ լիզինգատուն վճարի տուժանքները, որից հետո սպառողը որևէ հիմքով հասնի պայմանագրի լուծմանը՝ հետ վերահարձնելով սպառողական նպատակներով տրամադրված գույքը: Արդյունքում, լիզինգատուն կրկնակի կտուժի, քանի որ մի կողմից ունի դրամական տուժանքների վճարման տեսքով ակտիվների անհամաչափ կորուստ, մյուս կողմից ունի գույքի իրացվելիության խնդիր: Նման իրավիճակն օրինաչափ չէ, ուստիս *անհրաժեշտ է սահմանել նշված օրենքի 20-րդ հոդվա-*

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ծում նախատեսված տրոժանթի չափի միջակայք, ինչպես նաև որոշակի չափանիշներ կիրառելիության հետ կապված:

Ամփոփելով վերը շարադրվածը՝ եզրահանգում ենք, որ մատնանշված առաջարկների նյութականացման և իրավա-

կան նորմերում ամրագրման դեպքում զգալիորեն կբարելավվի լիզինգատուի պատասխանատվությանն առնչվող խնդիրների իրավական կարգավորման որակը չէ-ում:

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

**ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն**

- ¹ Տե՛ս Кабатова Е. В., Лизинг: правовое регулирование, практика, М. Инфра-М, 1998, էջ 75:
- ² Օրենսգրքի 677-րդ հոդվածի 2-րդ կետի ձևակերպումից կարող է տպավորություն ստեղծվել, որ եթե լիզինգի պայմանագրով ընտրությունը թողնվում է լիզինգատուի վրա, ապա վերջինս պետք է ընտրի և՛ գույքը, և՛ վաճառողին միաժամանակ, մինչդեռ պայմանագրում կարող է նշվել լիզինգի առարկան, իսկ վաճառողի ընտրությունը թողնվել լիզինգատուի վրա (հատկապես նկատի ունենալով, որ լիզինգի պայմանագրի՝ որպես վարձակալության պայմանագրի տեսակի համար էական պայման է որոշակի գույքի մասին պայմանը):
- ³ Նշված սկզբունքի բաղկացուցիչ տարր է սուբյեկտիվ իրավունքների նպատակային իրականացման հիմնադրույթը, այսինքն՝ սուբյեկտիվ իրավունքի ինքնանպատակ իրականացման քաջատուրը:
- ⁴ Տե՛ս Абрамов Ю. В., Правовое регулирование лизинговой деятельности в РФ. Диссертация на соискание ученой степени к.ю.н., Москва, 2014, էջ 78:
- ⁵ Տե՛ս Кабатова Е. В., նշված աշխատությունը, էջ 100:
- ⁶ Տե՛ս Прудникова А. Е., Лизинг как особый вид аренды. Диссертация на соискание ученой степени к.ю.н. Краснодар, 2003, էջ 59:
- ⁷ Տե՛ս А. А. Иванов, Договор финансовой аренды /лизинга/. Учебно-практическое пособие. М., 2001, էջ 46:
- ⁸ Մեր կարծիքով՝ տվյալ դեպքում լիզինգատուի վրա է դրվում ոչ թե վաճառող ընտրելու պատասխանատվությունը, այլ վաճառող ընտրելու *պարտականությունը*, ուստի անհրաժեշտ է այստեղ ճիշտ իրավական տերմին կիրառել:
- ⁹ Տե՛ս Белов В. А., Солидарность обязательств (общее учение и отдельные осложняющие моменты-альтернативность, обеспечение, перемена лиц, прекращение). Практика применения общих положений об обязательствах. Сборник статей. Москва 2011, (стр. 52-89), էջ 58:
- ¹⁰ Տե՛ս UNIDROIT Convention on International Financial Leasing. Ottawa, 28 May 1988 art. 8.1.a/:
- ¹¹ Տե՛ս Обобщение судебной практики, связанной с применением законодательства, регулирующего лизинговые правоотношения, Московский юрист, 2010, N 01, էջ 3:
- ¹² Տե՛ս Белов В. А., նշված աշխատությունը, էջ 68:
- ¹³ Տե՛ս Торрес Ортега И. В., Договор лизинга как структурно-сложное обязательство. Диссертация на соискание ученой степени к.ю. н., Москва, 2011, էջ 25:
- ¹⁴ Տե՛ս Paul Ali, Cosima McRae, Ian Ramsay and Tiong Tjin Saw. Consumer leases and consumer protection: Regulatory arbitrage and consumer harm: Australian business law review, Vol 41 N 5, էջ 242:
- ¹⁵ Տե՛ս Directive 2008/48/EC of the European Parliament and of the Council on credit agreements for consumers and repealing Council Directive 87/102/EEC, art. 2:
- ¹⁶ Տե՛ս Гражданское право. Под ред. Е.А. Суханова. М. Волтерс Клувер 2008, Том 1, Стр. 320:
- ¹⁷ Տե՛ս նշված աշխատությունը, էջ 321:

RESUME - РЕЗЮМЕ

THE PROBLEMS OF LESSOR'S LIABILITY IN THE RA

Aram Ghahramanyan
Phd student at YSU Chair of Civil Law

The article considers some problem issues of contractual liability of lessor. Several examples of breach of the obligations have been presented and we have revealed the inability of existing rules regarding sound regulation of lessor's liability in particular situations. In the light of the considered theoretical and practical sources we have proposed normative regulations that will contribute to improve the quality of regulatory framework concerning lessor's liability.

Keywords: lessor, leasing agreement, liability, notification, joint liability, consumer leasing

ПРОБЛЕМЫ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЛИЗИНГОДАТЕЛЯ В РА

Արամ Կադրամանյան
Аспирант кафедры гражданского права ЕГУ

В статье рассматриваются проблемные вопросы договорной ответственности лизингодателя. Изучив некоторые случаи нарушения обязательств, предусмотренных договором, нами была обнаружена несостоятельность действующих норм по надлежащему регулированию ответственности лизингодателя в рассмотренных нами ситуациях. Проанализировав профессиональную литературу и практические источники по теме, нами были предложены нормы регулирования ответственности лизингодателя, которые будут способствовать повышению его ответственности.

Ключевые слова: лизингодатель, договор лизинга, ответственность, уведомление, солидарная ответственность, потребительский лизинг

Բանալի բառեր - լիզինգատեր, լիզինգի պայմանագիր, պարտավանականություն, ծանուցում, հանապազուցական պարտավանականություն, սպառողական լիզինգ

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ

Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ (ԱՅՍՈՒՅԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2017 թվականի դեկտեմբերի 27-ին

դռնբաց դատական նիստում, քննելով Հայկ Ղազարյանի ներկայացուցիչներ Դավիթ Ասատրյանի և Աշխեն Դաշյանի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի 03.08.2016 թվականի որոշման դեմ՝ ըստ հայցի Հայկ Ղազարյանի ընդդեմ ՀՀ ոստիկանության «Ճանապարհային ոստիկանություն» ծառայության (այսուհետ՝ Ծառայություն)՝ Ծառայության 29.10.2015 թվականի «Վարչական տույժ նշանակելու մասին» թիվ 1503791823 որոշումն անվավեր ճանաչելու պահանջի մասին,

Պ Ա Ր Ձ Ե Ց

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ Հայկ Ղազարյանը պահանջել է անվավեր ճանաչել Ծառայության 29.10.2015 թվականի «Վարչական տույժ նշանակելու մասին» թիվ 1503791823 որոշումը:

ՀՀ վարչական դատարանի (դատավոր՝ Անի Հարությունյան) (այսուհետ՝ Դատարան) 01.04.2016 թվականի վճռով հայցը բավարարվել է:

ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 03.08.2016 թվականի որոշմամբ Ծառայության վերաքննիչ բողոքը բավարարվել է, Դատարանի 01.04.2016 թվականի վճիռը բեկանվել է և փոփոխվել՝ հայցը մերժվել է:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք են ներկայացրել Հայկ Ղազարյանի ներկայացուցիչները:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Վերաքննիչ դատարանը խախտել է Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 9-րդ, 22-րդ հոդվածները, ՀՀ վարչական դատարարության օրենսգրքի 5-րդ, 6-րդ, 28-րդ, 124-րդ հոդվածները:

Բողոք բերած անչը նշված պնդումը պարանառարանել է հետևյալ փաստարկներով.

Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել, որ Ծառայության 29.10.2015 թվականի

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

<<Վարչական տույժ նշանակելու մասին>> թիվ 1503791823 որոշմամբ <<Հայկ Ռաֆո>> ՍՊԸ-ի տնօրեն Հայկ Ղազարյանը ենթարկվել է վարչական պատասխանատվության ոչ թե իր կատարած իրավախախտման համար, այլ միայն այն բանի համար, որ տվյալ ընկերության վարորդը չի վճարել նախկինում նշանակված տուգանքները:

Բացի այդ, Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է, որ սույն գործով Դատարանը չի պահանջել վիճարկվող վարչական ակտի ընդունմանն ուղղված վարչական վարույթի բոլոր նյութերը, որտեղ առկա են համապատասխան ապացույցներ այն մասին, որ <<Հայկ Ռաֆո>> ՍՊԸ-ի տնօրեն Հայկ Ղազարյանը կատարել է <<Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունների մասին>> ՀՀ օրենքի՝ մինչև 11.01.2016 թվականը գործող խմբագրությամբ 6-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված իր պարտականությունը: Այսինքն՝ Հայկ Ղազարյանը պատշաճ կերպով հայտնել է վարչական մարմնին այն անձի տվյալները, ում ամրացված է <<TOYOTA>> մակնիշի <<859 US 65>> համարանիշի տրանսպորտային միջոցը: Հետևաբար վարչական վարույթի նյութերի ամբողջական ուսումնասիրության դեպքում Վերաքննիչ դատարանը չէր գա այն եզրահանգման, որ Հայկ Ղազարյանի կողմից չի մատնանշվել իրավախախտում կատարած անձը:

Վերոգրյալի հիման վրա բոլոր բերած անձինք պահանջել են բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 03.08.2016 թվականի որոշումը և օրինական ուժ տալ Դատարանի 01.04.2016 թվականի վճիռն:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը.

1. Ծառայության 29.10.2015 թվականի <<Վարչական տույժ նշանակելու մասին>> թիվ 1503791823 որոշմամբ Հայկ Ղազարյանը ենթարկվել է վարչական պատասխանատվության Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 124-րդ հոդվածի 1-ին մասով և նրա նկատմամբ նշանակվել է տուգանք՝ 5.000 ՀՀ դրամի չափով, այն բանի համար, որ <<Հայկ Ռաֆո>> ՍՊԸ-ին սեփականության իրավունքով պատկանող <<TOYOTA>> մակնիշի <<859 US 65>> համարանիշի տրանսպորտային միջոցի վարորդը 31.08.2015 թվականին՝ ժամը 15:37-ին, Երևան քաղաքի Աճառյան և Ծարավ Աղբյուր փողոցների խաչմերուկի հատվածում չի պահպանել <<Կանգ-գիծ>> գծանշման պահանջը (գ.թ. 4):

2. Հայկ Ղազարյանը գործի քննության ընթացքում Դատարանին հայտնել է, որ վարչական ակտում նշված տրանսպորտային միջոցը վարում է Արսեն Ավագյանը, որի վերաբերյալ բազմիցս տեղեկացվել է Ծառայությունը (գ.թ. 24-25):

3. Ծառայության 30.10.2015 թվականի թիվ 17-4-429 գրությամբ <<Հայկ Ռաֆո>> ՍՊԸ-ի տնօրեն Հայկ Ղազարյանին 12.10.2015 թվականի գրության կապակցությամբ հայտնվել է, որ Արսեն Ավագյանի նկատմամբ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ որոշում կայացնել հնարավոր չէ, քանի որ վերջինս այլ տրանսպորտային միջոցներով կատարել է ճանապարհային երթևեկության կանոնների բազմաթիվ խախտումներ, որոնց արդյունքում նրա նկատմամբ կայացվել են վարչական տույժ նշանակելու մասին 20 և ավելի որոշումներ, որոնք չեն վճարվել (գ.թ. 26):

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

4. Ծառայության 23.12.2015 թվականի թիվ 17-4-26363 գրությամբ <<Հայկ Ռաֆո>> ՍՊԸ-ի տնօրեն Հայկ Ղազարյանին 15.12.2015 թվականի գրության կապակցությամբ հայտնվել է, որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված կարգով Հայկ Ղազարյանի կողմից չեն ներկայացվել ապացույցներ, որոնք հիմնավորում են գրությունում նշված անձանց <<Հայկ Ռաֆո>> ՍՊԸ-ում աշխատելու և տրանսպորտային միջոցները նրանց ամրակցված լինելու փաստը, ուստի Ծառայության թիվ 1503791823 և այլ որոշումները կայացվել են Հայկ Ղազարյանի նկատմամբ, և դրանց պահանջների կատարման պարտավորությունը կրում է վերջինս՝ որպես տրանսպորտային միջոցներն ամրակցելու իրավասություն ունեցող անձ (գ.թ. 5):

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելը պայմանավորված է ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 161-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված հիմքի առկայությամբ, այն է՝ բողոքում բարձրացված հարցի վերաբերյալ վճռաբեկ դատարանի որոշումը կարող է էական նշանակություն ունենալ օրենքի միատեսակ կիրառության համար, և գտնում է, որ տվյալ դեպքում Վճռաբեկ դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումները՝ իրավաբանական անձին պատկանող տրանսպորտային միջոցով կատարված և տեսանկարահանմամբ կամ լուսանկարահանմամբ հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար վարչական պատասխանատվության կիրառման կառուցակարգի վերաբերյալ, կարևոր նշանակություն կունենան մնանատիպ գործերով միասնական և կանխատեսելի դատական պրակտիկա ձևավորելու համար:

Վերոգրյալով պայմանավորված՝ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ հետևյալ իրավական հարցադրումներին.

1) *ո՞վ է ենթակա վարչական պարասխանարվության իրավաբանական անձին պարկանող տրանսպորտային միջոցով կատարված և տեսանկարահանմամբ կամ լուսանկարահանմամբ հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար,*

2) *ինչպիսի՞ իրավական կառուցակարգի միջոցով կարող է հաղթահարվել տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պարասխանարվության կանխավարկածը:*

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 9-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վարչական իրավախախտում (զանցանք) է համարվում պետական կամ հասարակական կարգի, (...) քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների, կառավարման սահմանված կարգի դեմ ոտնձգվող հակաիրավական, մեղավոր (դիտավորյալ կամ անգզույշ) այնպիսի գործողությունը կամ անգործությունը, որի համար օրենսդրությամբ նախատեսված է վարչական պատասխանատվություն:

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ տույժ նշանակելիս հաշվի են առնվում կատարված իրավախախտման բնույթը, խախտողի անձը, նրա մեղքի աստիճանը, գույքային դրությունը, պատասխանատվությունը մեղմացնող և ծանրացնող հանգամանքները:

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 279-րդ հոդվա-

ծի համաձայն՝ վարչական իրավախախտման վերաբերյալ գործը քննելիս մարմինը (պաշտոնատար անձը) պարտավոր է պարզել՝ կատարվել է, արդյոք, վարչական իրավախախտում. արդյոք, տվյալ անձը մեղավոր է այն կատարելու մեջ. արդյոք, նա ենթակա է վարչական պատասխանատվության (...):

Մատնանշված իրավական նորմերի բովանդակությունից հետևում է, որ Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգում վարչական պատասխանատվության ոլորտում գործում են «անձնական պատասխանատվության» և «ըստ մեղքի պատասխանատվության» կարևորագույն սկզբունքները:

Անձնական պատասխանատվության սկզբունքը նշանակում է, որ անձը կարող է ենթարկվել վարչական պատասխանատվության միայն անձամբ իր կողմից կատարված զանցանքի համար: Իսկ ըստ մեղքի պատասխանատվության սկզբունքի էությունն այն է, որ անձը ենթակա է վարչական պատասխանատվության միայն այն դեպքում, երբ զանցանքի կատարման մեջ վերջինիս մեղավորությունը (ղիտավորություն կամ անզգուշություն) հաստատված է իրավասու մարմնի կողմից, քանի որ անձի արարքում մեղքի բացակայությունը վկայում է վարչական իրավախախտման բացակայության մասին:

Նմանատիպ իրավական դիրքորոշում արտահայտել է նաև ՀՀ սահմանադրական դատարանը՝ 12.10.2010 թվականի թիվ ՍԳՌ-920 որոշմամբ նշելով, որ վարչական պատասխանատվության սկզբունքներից է «պատասխանատվությունը մեղքի համար» սկզբունքը, ինչը նշանակում է, որ վարչական տույժը (պատասխանատվությունը) կարող է կիրառվել միայն վարչական իրավախախտում կատարելու մեջ մեղավոր անձի նկատմամբ: Հետևաբար՝ մեղքը, որպես վարչական զանցակազմի սուբյեկտիվ կողմի պարտադիր տարր, հանդիսանում է վարչական պատասխանատվության իրավական միակ նախապայմանն ու նախադրյալը: Ըստ ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ նշված սկզբունքը սերտորեն առնչվում է նաև վարչական պատասխանատվության մեկ այլ սկզբունքի՝ անձնական պատասխանատվության սկզբունքին, որի համաձայն՝ անձը ենթակա է պատասխանատվության միայն անձամբ կատարած իրավախախտման համար:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդիրը վարչական պատասխանատվության վերոնշյալ սկզբունքներից կատարել է բացառություն, որը վերաբերում է տեսանկարահանող և լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների համար վարչական պատասխանատվության ենթակա սուբյեկտին:

Այսպես, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ իրավահարաբերության ծագման պահին գործող խմբագրությամբ 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ այն դեպքերում, երբ ճանապարհային երթևեկության կանոնի խախտումն ամրագրվել է տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով, ապա Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքով նախատեսված վարչական պատասխանատվությունը կրում է տրանսպորտային միջոցի սեփականատերը, իսկ եթե տրանսպորտային միջոցը հանդիսանում է իրավաբանական անձի սեփականություն, ապա այն անձը, որին ամրացված է տրանսպորտային միջոցը կամ տրանսպորտային միջոցն ամրացնելու իրավասություն ունեցող անձը, եթե չեն սպացուցում, որ խախտումը կատարել է այլ անձ:

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ 01.03.2016 թվականից ուժի մեջ մտած և ներկայումս գործող խմբագրությամբ 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասի

համաձայն՝ այն դեպքերում, երբ ճանապարհային երթևեկության կանոնի խախտումն ամրագրվել է տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով, ապա նույն օրենսգրքով նախատեսված վարչական պատասխանատվությունը կրում է տրանսպորտային միջոցի սեփականատերը, իսկ եթե տրանսպորտային միջոցը հանդիսանում է իրավաբանական անձի կամ անհատ ձեռնարկատիրոջ սեփականություն, ապա՝ համապատասխանաբար իրավաբանական անձի ղեկավարը կամ անհատ ձեռնարկատերը, եթե չեն ապացուցում, որ խախտումը կատարել է այլ անձ:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասի վկայակոչված խմբագրությունները, ըստ էության, նախատեսում են միևնույն իրավակարգավորումները, իսկ դրանց միջև առկա տարբերությունը վերաբերում է այն դեպքին, երբ տրանսպորտային միջոցը սեփականության իրավունքով պատկանում է ոչ թե ֆիզիկական, այլ իրավաբանական անձի: Քանի որ սույն վճռաբեկ բողոքով Վճռաբեկ դատարանի առջև բարձրացված հարցը վերաբերում է այն դեպքին, երբ տրանսպորտային միջոցի սեփականատերն իրավաբանական անձ է, Վճռաբեկ դատարանը սույն որոշմամբ անհրաժեշտ է համարում իրավական դիրքորոշումներ ձևավորել այն իրավիճակի վերաբերյալ, երբ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար վարչական պատասխանատվության ենթարկված տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր իրավաբանական անձի տնօրենը վարչական կամ դատական կարգով վիճարկում է իրեն վարչական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ վարչական ակտը՝ իր վարչական բողոքի կամ հայցի հիմքում դնելով այն հանգամանքը, որ իրավախախտման կատարման պահին տրանսպորտային միջոցը վարել է այլ անձ: Ընդ որում, սույն որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները վերաբերում են միայն այն դեպքին, երբ տրանսպորտային միջոցը դուրս չի եկել սեփականատիրոջ տիրապետությունից վերջինիս կամքից անկախ հանգամանքներում:

Սույն որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը նախևառաջ անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ մինչև 11.01.2016 թվականը գործող այն օրենսդրական կարգավորումների վերլուծությանը, որոնք վերաբերում են իրավաբանական անձին պատկանող տրանսպորտային միջոցով կատարված և տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար պատասխանատվության ենթակա սուբյեկտին որոշելու կառուցակարգին:

Այսպես, <<Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունների մասին>> ՀՀ օրենքի՝ մինչև 11.01.2016 թվականը գործող խմբագրությամբ 6-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ եթե իրավախախտումը կատարվել է իրավաբանական անձին (...) պատկանող տրանսպորտային միջոցով, ապա վարչական ակտի հասցեատիրոջը պարզելու նպատակով վարչական մարմինը գրավոր հարցում է կատարում իրավաբանական անձին (...):

Նույն օրենքի՝ մինչև 11.01.2016 թվականը գործող խմբագրությամբ 6-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ հարցում ստացած անձը պարտավոր է 5-օրյա ժամկետում վարչական մարմնին գրավոր հայտնել, թե ում է ամրացված տրանսպորտային միջոցը: Գրավոր պատասխանում նշվում են անձի անունը, ազգանունը, զբաղեցրած պաշ-

տոնը, բնակության վայրը:

Վկայակոչված իրավական նորմերի բովանդակությունից հետևում է, որ մինչև 11.01.2016 թվականը գործող իրավակարգավորումների համաձայն՝ իրավաբանական անձին պատկանող տրանսպորտային միջոցով կատարված և տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար պատասխանատվության ենթակա սուբյեկտին որոշելու հարցը լուծելու համար վարչական մարմինը պարտավոր էր գրավոր հարցում ուղարկել տվյալ իրավաբանական անձին, իսկ վերջինս էլ իր հեթին պարտավոր էր հնգօրյա ժամկետում վարչական մարմնին տրամադրել հարցմամբ պահանջվող տեղեկությունները, մասնավորապես՝ այն անձի անունը, ազգանունը, զբաղեցրած պաշտոնը, բնակության վայրը, ում ամրացված է տվյալ տրանսպորտային միջոցը:

Վերոգրյալ իրավական նորմերը համադրելով Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ մինչև 01.03.2016 թվականը գործող խմբագրությամբ 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված իրավադրույթների հետ՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ <<Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունների մասին>> ՀՀ օրենքի՝ մինչև 11.01.2016 թվականը գործող խմբագրությամբ 6-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված հարցման միջոցով վարչական մարմինն առաջին հերթին պարտավոր էր պարզել այն անձին, ով ենթակա է վարչական պատասխանատվության իրավաբանական անձին պատկանող տրանսպորտային միջոցով կատարված իրավախախտման համար: Փաստորեն, <<Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունների մասին>> ՀՀ օրենքի՝ մինչև 11.01.2016 թվականը գործող խմբագրությամբ 6-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված հարցումով վարչական մարմինը պարզում էր, թե իրավաբանական անձին պատկանող այն տրանսպորտային միջոցը, որի միջոցով կատարվել է տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտում, ամրացված է արդյո՞ք որևէ ֆիզիկական անձի, և որոնք են այդ անձին մույնականացնող տվյալները: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ իրավաբանական անձին ուղղված քննարկվող հարցման միջոցով վերոգրյալ հանգամանքների պարզումն ապահովում էր իրավաբանական անձին պատկանող տրանսպորտային միջոցով կատարված իրավախախտման համար վարչական պատասխանատվության կիրառումը պատշաճ սուբյեկտի (այն անձի, որին ամրացված է տվյալ տրանսպորտային միջոցը) նկատմամբ: Ընդ որում, տվյալ դեպքում իրավաբանական անձի կողմից վարչական մարմնի հարցմանը տրվող պատասխանի բովանդակությունն օրենսդիրը սահմանել էր սպառնիչ կերպով: Իրավաբանական անձը պարտավոր էր օրենքով սահմանված ժամկետում վարչական մարմնին հայտնել այն անձի անունը, ազգանունը, զբաղեցրած պաշտոնը և բնակության վայրը, ում ամրացված է տվյալ տրանսպորտային միջոցը: Իրավաբանական անձից ստացած տեղեկությունների հիման վրա պարզելով այն անձի տվյալները, ում ամրացված է տվյալ տրանսպորտային միջոցը, վարչական մարմինը պետք է տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար վարչական պատասխանատվության ենթարկեր այդ անձին:

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ մինչև 01.03.2016 թվականը գործող խմբագրությամբ 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված իրավական նորմը պետք է մեկնաբանվի և կիրառվի հետևյալ կերպ. եթե (1) իրավաբանական անձին պատկանող տրանսպորտային միջոցն ամրացնելու իրավասություն ունեցող անձը ենթարկվել էր վարչական պատասխանատվության՝ տվյալ տրանսպորտային միջոցի վարորդի կողմից թույլ տրված ու տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար և (2) վարչական կամ դատական կարգով վիճարկում է իրեն վարչական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ վարչական ակտն այն հիմքով, որ իրավախախտման կատարման պահին տվյալ տրանսպորտային միջոցը վարել է այլ անձ, ապա այդ վարչական ակտը կարող է վերացվել միայն այն դեպքում, երբ վարչական պատասխանատվության ենթարկված անձն ապացուցի, որ ինքը պատշաճորեն կատարել է <<Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունների մասին>> ՀՀ օրենքի՝ մինչև 11.01.2016 թվականը գործող խմբագրությամբ 6-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված պարտականությունը: Ավաձը վերաբերում է այն դեպքին, երբ իրավաբանական անձը ստացել է <<Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունների մասին>> ՀՀ օրենքի՝ մինչև 11.01.2016 թվականը գործող խմբագրությամբ 6-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված հարցումը և ողջամտորեն հնարավորություն է ունեցել պատասխանելու դրան: Այսինքն՝ իրավաբանական անձին պատկանող տրանսպորտային միջոցն ամրացնելու իրավասություն ունեցող անձը պարտավոր էր ապացուցել, որ ստանալով վերոհիշյալ հարցումը և ողջամտորեն հնարավորություն ունենալով պատասխանել դրան, այդ հարցմանն ի պատասխան վարչական մարմնին հայտնել է այն անձի անունը, ազգանունը, զբաղեցրած պաշտոնը և բնակության վայրը, ում ամրացված է տվյալ տրանսպորտային միջոցը: Ընդ որում, այն դեպքում, երբ իրավաբանական անձին պատկանող տրանսպորտային միջոցն ամրացնելու իրավասություն ունեցող անձի կողմից վերոգրյալ պարտականության պատշաճ կատարման փաստը չի հաստատվում, ապա դա հանգեցնում է տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցն ամրացնելու իրավասություն ունեցող անձի պատասխանատվության իրավաչափության հաստատմանը:

Միևնույն ժամանակ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում ընդգծել, որ համապատասխան հարցման միջոցով իրավաբանական անձին պատկանող տրանսպորտային միջոցով կատարված և տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար պատասխանատվության ենթակա սուբյեկտին որոշելու հարցը լուծելու վերաբերյալ վերը նշված իրավակարգավորումները գործել են մինչև 11.01.2016 թվականը, իսկ <<Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունների մասին>> ՀՀ օրենքի՝

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

11.01.2016 թվականից գործող խմբագրությունն այլևս նման կառուցակարգ չի նախատեսում: Ըստ այդմ, սույն որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ նաև Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ 01.03.2016 թվականից ուժի մեջ մտած և ներկայումս գործող խմբագրությամբ 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված՝ իրավաբանական անձին պատկանող տրանսպորտային միջոցով կատարված և տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տվյալ իրավաբանական անձի ղեկավարի պատասխանատվության կանխավարկածի էությունը և դրա հաղթահարման կառուցակարգին: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ օրենսդիրը Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասում տրանսպորտային միջոցի վարորդի կողմից թույլ տրված ճանապարհային երթևեկության կանոնի՝ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով բացահայտված խախտման համար պատասխանատվության ենթակա սուբյեկտի հարցում որոշակիորեն շեղվել է «անձնական պատասխանատվության» և «ըստ մեղքի պատասխանատվության» սկզբունքներից՝ ամրագրելով տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածը: Անդրադառնալով տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածին՝ Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում մշել, որ առհասարակ իրավաբանական կանխավարկածն իրավական նորմերով հաստատված այն կանոնն է, որի համաձայն՝ որոշակի հանգամանք համարվում է հաստատված, քանի դեռ օրենքով սահմանված կարգով չի ապացուցվել հակառակը:

Այսպես, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ 01.03.2016 թվականից ուժի մեջ մտած և ներկայումս գործող խմբագրությամբ 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասի բովանդակությունից հետևում է, որ այն դեպքում, երբ տրանսպորտային միջոցը սեփականության իրավունքով պատկանում է իրավաբանական անձի, ընդհանուր կանոնի համաձայն, տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով բացահայտված ճանապարհային երթևեկության կանոնի խախտման համար վարչական պատասխանատվության է ենթակա տվյալ իրավաբանական անձի ղեկավարը: Փաստորեն, 01.03.2016 թվականից գործող կարգավորումների ուժով օրենսդիրը սահմանել է, որ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի էությունը հանգում է հետևյալին. տրանսպորտային միջոցն իրավաբանական անձի պատկանելու դեպքում տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար վարչական պատասխանատվության ենթակա է տվյալ իրավաբանական անձի ղեկավարը, քանի դեռ չի ապացուցվել, որ տվյալ իրավախախտումը կատարել է այլ անձ:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը, 21.06.2016 թվականի թիվ ՍԳՌ-1282 որոշմամբ անդրադառնալով Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված իրավական նորմի սահմանադրականության հարցին, արտահայտել է այն իրավական դիրքորոշումը, որ օրենսդիրը վարչական պատասխանատվության ենթարկելու ընդհանուր կանոնները սահմանելիս քննարկվող դեպքում վարչական պատասխանատվության սուբյեկտ է դիտարկել տրանսպոր-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

տային միջոցի սեփականատիրոջը՝ հաշվի առնելով վերջինիս սեփականության իրավունքի իրացումից ծագող պարտականությունը, այն է՝ հանձնելու տրանսպորտային միջոցն այն անձի փաստացի օգտագործմանը, ով այն պետք է շահագործի ճանապարհային երթևեկության կանոնների համապատասխան՝ դրանով իսկ չխախտելով այլ անձանց իրավունքներն ու օրենքով պահպանվող շահերը: Ըստ ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ նշված իրավակարգավորումը նպատակատիրոջն է անձանց իրավունքների պաշտպանությանը և պայմանավորված է տրանսպորտային միջոցի վարորդի պարտականությունների կատարման, ինչպես նաև վարչական իրավախախտում կատարած անձի առավել արագ բացահայտման և պատասխանատվության ենթարկման անհրաժեշտությամբ, ինչը ևս ուղղված է այլ անձանց իրավունքների ու օրենքով պահպանվող շահերի պահպանմանը:

Վկայակոչված որոշմամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանը նշել է, որ տվյալ իրավահարաբերություններում տրանսպորտային միջոցի սեփականատերը և իրավաչափ ձևով իր սեփականության օգտագործողը գտնվում են որոշակի իրավապայմանագրային հարաբերությունների մեջ, որը, ի մասնավորի, ենթադրում է նաև տրանսպորտային միջոցի օրինաչափ օգտագործման պարտավորություն և իրավախախտման համար պատասխանատվության անխուսափելիություն: Մինևույն ժամանակ, ելնելով մեղքի առկայությամբ պատասխանատվության, պատժի անհատականացման ընդհանուր սկզբունքներից՝ օրենսդիրը քննարկվող դեպքում տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջը վարչական պատասխանատվության սուբյեկտ է դիտարկում, եթե տրանսպորտային միջոցի սեփականատերը չի ապացուցում, որ խախտումը կատարել է այլ անձ: Նման իրավակարգավորում սահմանելու նպատակը ոչ միայն մեղքի առկայությամբ պատասխանատվության ընդհանուր սկզբունքի պահպանումն է, այլև տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ՝ սեփականության իրավունքի իրացումից ծագող պարտականության չկատարման դեպքերը կանխելը, ինչպես նաև վարչական իրավախախտում կատարած անձի պատասխանատվության անխուսափելիության երաշխավորումը:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ելնելով «անձնական պատասխանատվության» և «ըստ մեղքի պատասխանատվության» վերոհիշյալ սկզբունքներից՝ օրենսդիրը Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասի ուժով այդ կանխավարկածը հաղթահարելի է համարել այն դեպքում, երբ ապացուցվում է, որ իրավախախտումը կատարել է այլ անձ: Ընդ որում, տվյալ դեպքում մեղսագրվող իրավախախտումն այլ անձի կողմից կատարված լինելու փաստի ապացուցման բեռը կրում է այն անձը, ով տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի ուժով իրավասու մարմնի կողմից ենթարկվել է վարչական պատասխանատվության տեսանկարահանող և լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար (իրավաբանական անձի ղեկավարը):

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (այսուհետ՝ Եվրոպական դատարան), անդրադառնալով տրանսպորտային միջոցով տեղի ունեցած իրավախախտումների դեպքում այն վարած անձի վերաբերյալ տեղեկություններ հայտնելու տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ վրա դրված պարտականության իրավաչափության հարցին, արտահայտել է այն իրավական դիրքորոշումը, որ ավտոմեքենայի յուրաքանչյուր սեփականատեր պետք է գիտակցի, որ ինքը պարտավոր է ենթարկվել որոշակի իրավական կարգավորման ռեժիմի, որի առկայությունը պայմանավորված է

տրանսպորտային միջոցների շահագործումից այլոց կյանքին և առողջությանը սպառնացող հնարավոր վտանգով: Հետևաբար, այն անձինք, ովքեր ցանկանում են որպես սեփականություն ունենալ և շահագործել ավտոմեքենա, պետք է ստանձնեն որոշակի պատասխանատվություն և պարտականություններ, որոնք հանդիսանում են մեխանիկական տրանսպորտային միջոցներին վերաբերող իրավական կարգավորման ռեժիմի բաղկացուցիչ տարրերը: Ըստ Եվրոպական դատարանի՝ տրանսպորտային միջոցի սեփականատերը որոշ չափով պետք է համաձայնի ստանձնել ցուցմունք տալու պարտականություն՝ կապված իր մեքենայի ներգրավմամբ ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների հետ: Ընդ որում, փոխադրամիջոցների սեփականատերերի վրա տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման սարքերով հայտնաբերված իրավախախտման կատարման պահին մեքենան վարող անձի մասին տվյալները բացահայտելու պարտականությունը պետք է համարել իրավաչափ՝ հաշվի առնելով իրավախախտման և պատասխանատվության միջոցի ոչ խիստ բնույթը, ճանապարհային երթևեկության անվտանգությունն ապահովելու նկատմամբ հանրային հետաքրքրությունը, ինչպես նաև այդպիսի պարտականություն ունենալու կանխատեսելիությունը փոխադրամիջոցի սեփականատիրոջ համար (*ipê'u, O'Halloran and Francis v. The United Kingdom (15809/02, 25624/02) գործով Եվրոպական դատարանի 29.06.2007 քվականի վճիռը, 52-63-րդ կետեր*):

Հաշվի առնելով քննարկվող հարցի շուրջ ՀՀ սահմանադրական դատարանի և Եվրոպական դատարանի վերոգրյալ իրավական դիրքորոշումները՝ Վճռաբեկ դատարանն իրավաչափ է համարում այն մոտեցումը, որ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի հաղթահարման համար անհրաժեշտ իրավաբանական փաստի ապացուցման պարտականությունը կրում է այն անձը, ով տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի ուժով իրավասու մարմնի կողմից ենթարկվել է վարչական պատասխանատվության տեսանկարահանող և լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար, այսինքն՝ իրավաբանական անձի ղեկավարը:

Այլ կերպ ասած, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ 01.03.2016 թվականից ուժի մեջ մտած և ներկայումս գործող խմբագրությամբ 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված իրավական նորմը պետք է մեկնաբանվի և կիրառվի հետևյալ կերպ. եթե (1) տրանսպորտային միջոցը սեփականության իրավունքով պատկանում է իրավաբանական անձի և իրավաբանական անձի ղեկավարը ենթարկվել է վարչական պատասխանատվության՝ տվյալ տրանսպորտային միջոցի վարորդի կողմից թույլ տրված ու տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար և (2) վարչական կամ դատական կարգով վիճարկում է իրեն վարչական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ վարչական ակտն այն հիմքով, որ իրավախախտման կատարման պահին տվյալ տրանսպորտային միջոցը վարել է այլ անձ, ապա այդ վարչական ակտը կարող է վերացվել միայն այն դեպքում, երբ վարչական պատասխանատվության ենթարկված անձն ապացուցի, որ տրանսպորտային միջոցը վարել է այլ անձ:

Մինևույն ժամանակ սույն որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում իրավակիրառ պրակտիկայում միատեսակ ընկալում ձևավորել այն փաստական

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

հանգամանքների բովանդակության վերաբերյալ, որոնք տրանսպորտային միջոցն իրավաբանական անձի պատկանելու դեպքում տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի ուժով վարչական պատասխանատվության ենթարկված անձը պարտավոր է ապացուցել այդ կանխավարկածը հաղթահարելու համար:

Այսպես, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ նշված կանխավարկածի հաղթահարման համար ապացուցման ենթակա փաստական հանգամանքների բովանդակությունն օրենսդիրը սահմանել է Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասում, մասնավորապես՝ հետևյալ դրույթի միջոցով. <<(…) եթե չեն ապացուցում, որ խախտումը կատարել է այլ անձ (...)>>: Նշված իրավական նորմի բովանդակությունից հետևում է, որ տվյալ դեպքում օրենսդրի կողմից կանխորոշված ապացուցման ենթակա փաստական հանգամանքը տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված իրավախախտման կատարման պահին տրանսպորտային միջոցն այլ անձի կողմից վարելն է: Փաստորեն, քննարկվող իրավիճակում անհրաժեշտ է ապացուցել ոչ թե այն հանգամանքը, որ իրավաբանական անձին պատկանող տրանսպորտային միջոցն իրավախախտման կատարման պահին չի վարել տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի ուժով վարչական պատասխանատվության ենթարկված անձը, այլ այն հանգամանքը, որ իրավախախտման կատարման պահին տրանսպորտային միջոցը վարել է այլ անձ:

Վերոգրյալից ուղղակիորեն հետևում է, որ խնդրո առարկա հասարակական հարաբերությունների կարգավորման հարցում օրենսդրի կամքը հանգում է հետևյալին. ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի հաղթահարման համար անհրաժեշտ է ոչ թե ապացուցել այն փաստը, որ իրավաբանական անձին պատկանող տրանսպորտային միջոցն իրավախախտման կատարման պահին չի վարել տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի ուժով վարչական պատասխանատվության ենթարկված անձը, այլ բացահայտել այն հանգամանքը, թե կոնկրետ ով է վարել տրանսպորտային միջոցը, այսինքն՝ թե կոնկրետ որ ֆիզիկական անձն է կատարել տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված իրավախախտումը, և ապացուցել այդ հանգամանքի առկայությունը: Հետևաբար Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված ապացուցման բեռը կրող սուբյեկտը՝ իրավաբանական անձի ղեկավարը, չի կարող բավարարվել միայն այն փաստի վկայակոչմամբ, որ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված իրավախախտման կատարման պահին ինքը չի վարել տվյալ տրանսպորտային միջոցը, և պարտավոր է հայտնել, թե իրավախախտման կատարման պահին ով է վարել տվյալ տրանսպորտային միջոցը՝ նշելով այդ անձին նույնականացնելու համար անհրաժեշտ և բավարար տվյալներ (առնվազն վերջինիս անունը և հասցեն): Ընդ որում, տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի ուժով վարչական պատասխանատվության ենթարկված անձը, մատնացույց անելով որևէ մեկին՝ որպես իրավախախտման կատարման

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

պահին իրավաբանական անձին պատկանող տրանսպորտային միջոցը վարած անձի, պարտավոր է ապացուցել, որ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման կատարման պահին հենց այդ անձն է վարել տվյալ տրանսպորտային միջոցը:

Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված ապացուցման բեռը կրող սուբյեկտի (իրավաբանական անձի ղեկավարի) կողմից վկայակոչված կոնկրետ անձի կողմից իրավախախտման կատարման պահին իրավաբանական անձին պատկանող տրանսպորտային միջոցը վարելու փաստը վարչական կամ դատական ընթացակարգերի շրջանակներում չհաստատվելու (ապացուցված չհամարվելու) դեպքում նշված սուբյեկտի վրա օրենքով դրված ապացուցման պարտականությունը համարվում է չկատարված, ինչն էլ հանգեցնում է տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար վերջինիս պատասխանատվության իրավաչափության հաստատմանը:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի հաղթահարման մասին Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված իրավակարգավորման բովանդակությունը հանգում է հետևյալին. նշված կանխավարկածի ուժով վարչական պատասխանատվության ենթարկված անձը՝ իրավաբանական անձի ղեկավարը, պարտավոր է իրավասու մարմնին (վարչական մարմին կամ դատարան) հայտնել իրավախախտման կատարման պահին իրավաբանական անձին պատկանող տրանսպորտային միջոցը վարած անձի ինքնությունը և ապացուցել, որ իրավախախտման կատարման պահին հենց այդ անձն է վարել տրանսպորտային միջոցը: Հակառակ պարագայում տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածը համարվում է չհաղթահարված, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասի ուժով վարչական պատասխանատվության ենթակա պատշաճ սուբյեկտ է դիտարկվում իրավաբանական անձի ղեկավարը, և վերջինիս վարչական պատասխանատվության ենթարկելու մասին վարչական ակտը չի կարող վերացվել այն հիմքով, որ իրավախախտման կատարման պահին տրանսպորտային միջոցը վարել է այլ անձ:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում հավելել, որ «Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունների մասին» ՀՀ օրենքում 21.12.2015 թվականին ընդունված և 11.01.2016 թվականից ուժի մեջ մտած թիվ ՀՕ-179-Ն օրենքով կատարվել են մի շարք փոփոխություններ և լրացումներ, որոնք ևս վկայում են այն մասին, որ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի հաղթահարման համար նշված կանխավարկածի ուժով վարչական պատասխանատվության ենթարկված անձը պարտավոր է իրավասու մարմնին (վարչական մարմին կամ դատարան) հայտ-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

նել իրավախախտման կատարման պահին տրանսպորտային միջոցը վարած անձի ինքնուրույնը և ապացուցել, որ իրավախախտման կատարման պահին հենց այդ անձն է վարել տրանսպորտային միջոցը:

Այսպես, <<Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունների մասին>> ՀՀ օրենքի՝ 11.01.2016 թվականից գործող խմբագրությամբ 7-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված՝ խախտումն այլ անձի կողմից կատարված լինելու փաստը կարող է ապացուցվել օրենքով սահմանված ժամկետում և կարգով գանգատ (բողոք կամ հայցադիմում) ներկայացնելու (...) միջոցով:

Նույն օրենքի՝ 11.01.2016 թվականից գործող խմբագրությամբ 7-րդ հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն՝ նույն հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված գանգատը (բողոքը կամ հայցադիմումը) կարող է ներկայացվել վարչական ակտի հասցեատիրոջ կամ խախտում կատարած անձի կողմից և պետք է պարունակի խախտումը կատարած անձի անունը, ազգանունը, վարորդական վկայականի սերիան և համարը, բնակության վայրը, ինչպես նաև դրան պետք է կցվեն գանգատը ներկայացնող անձանց անձնագրերի և տրանսպորտային միջոցի հաշվառման փաստաթղթի պատճենները: Եթե տրանսպորտային միջոցն օգտագործվում է գրավոր պայմանագրի հիման վրա, ապա գանգատին (բողոքին կամ հայցադիմումին) պետք է կցվի նաև պայմանագրի պատճենը:

Վկայակոչված իրավական նորմերի բովանդակությունից հետևում է, որ օրենսդիրը 11.01.2016 թվականից գործող իրավակարգավորումների միջոցով սահմանել է տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի հաղթահարման, այսինքն՝ տվյալ իրավախախտումը փաստացի չկատարած, սակայն նշված կանխավարկածի ուժով վարչական պատասխանատվության ենթարկված անձի վարչական պատասխանատվության բացառման և տվյալ իրավախախտման իրական կատարողին պատասխանատվության ենթարկելու պայմաններն ու կարգը: Ըստ այդ իրավակարգավորումների՝ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար վարչական պատասխանատվության ենթարկված անձը՝ իրավաբանական անձի դեկավարը, կարող է հասնել իր նկատմամբ ընդունված վարչական ակտի վերացմանը թե՛ վարչական, թե՛ դատական կարգով այդ վարչական ակտը վիճարկելու միջոցով՝ իր բողոքի կամ հայցի հիմքում դնելով այն փաստական հանգամանքը, որ իրավախախտման կատարման պահին տվյալ տրանսպորտային միջոցը վարել է այլ անձ: Ընդ որում, վարչական կարգով բողոքարկման վարույթի կամ դատական գործի քննության ընթացքում տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի ուժով վարչական պատասխանատվության ենթարկված անձը պարտավոր է վարչական բողոքը քննող վարչական մարմնին կամ դատարանին ներկայացնել, ի թիվս այլնի, հետևյալ տվյալները (փաստաթղթերը).

- 1) իրավախախտումը կատարած անձի անունը և ազգանունը,
- 2) իրավախախտումը կատարած անձի վարորդական վկայականի սերիան և համարը, բնակության վայրը,
- 3) տրանսպորտային միջոցն իրավախախտումը կատարած անձի կողմից օգտա-

գործվելու հիմք հանդիսացող գրավոր պայմանագիրը (առկայության դեպքում):

Փաստորեն, <<Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունների մասին>> ՀՀ օրենքի՝ 11.01.2016 թվականից գործող խմբագրությամբ 7-րդ հոդվածով սահմանված վերոգրյալ իրավական նորմերով օրենսդիրը տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար վարչական պատասխանատվության ենթարկված անձի վրա դրել է պարտականություն վարչական բողոքը քննող վարչական մարմնին կամ դատարանին հայտնել որոշակի տեղեկություններ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման կատարման պահին տվյալ տրանսպորտային միջոցը վարած անձի և այդ անձի կողմից տրանսպորտային միջոցն օգտագործելու հիմքերի վերաբերյալ:

Ամփոփելով վերոգրյալ իրավական վերլուծությունները՝ Վճռաբեկ դատարանը հանգում է այն եզրակացության, որ օրենսդիրը տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի հաղթահարման հարցում դրսևորել է հստակ մոտեցում՝ առ այն, որ նշված կանխավարկածի հաղթահարման համար անհրաժեշտ ապացուցման բռնի բովանդակությունը հանգում է հետևյալին. տրանսպորտային միջոցն իրավաբանական անձի պատկանելու դեպքում տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար վարչական պատասխանատվության ենթարկված անձը՝ իրավաբանական անձի ղեկավարը, պարտավոր է իրավասու մարմնին (վարչական մարմին կամ դատարան) հայտնել իրավախախտման կատարման պահին տրանսպորտային միջոցը վարած անձի ինքնությունը և ապացուցել, որ իրավախախտման կատարման պահին հենց այդ անձն է վարել տրանսպորտային միջոցը: Ընդ որում, Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի հաղթահարման համար բավարար հիմքերի առկայության պայմաններում տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար վերջինիս վարչական պատասխանատվության ենթարկելու որոշումը վարչական բողոքարկման եղանակով վիճարկելու կառուցակարգը ողջամիտ ժամկետների պահպանման տեսանկյունից կարող է առավել արդյունավետ կերպով ապահովել անձի խախտված իրավունքների գործնական վերականգնումը, քան քննարկվող կանխավարկածի հաղթահարումը նույն վարչական ակտը դատական կարգով բողոքարկելու և դատական գործ հարուցելու միջոցով:

Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշման կիրառումը սույն գործի փաստերի նկատմամբ.

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն վարչական գործը հարուցվել է Հայկ Ղազարյանի վիճարկման հայցի հիման վրա, որով վերջինս պահանջել է վերացնել Ծառայության 29.10.2015 թվականի <<Վարչական տույժ նշանակելու մասին>> թիվ 1503791823 որոշումը: Նշված վարչական ակտով Հայկ Ղազարյանը ենթարկվել է վարչական պատասխանատվության Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ՀՀ օրենսգրքի 124-րդ հոդվածի 1-ին մասով և նրա նկատմամբ նշանակվել է տուգանք՝ 5.000 ՀՀ դրամի չափով, այն բանի համար, որ <<Հայկ Ռաֆո>> ՍՊԸ-ին սեփականություն իրավունքով պատկանող <<TOYOTA>> մակնիշի <<859 US 65>> համարանիշի տրանսպորտային միջոցի վարորդը 31.08.2015 թվականին՝ ժամը 15:37-ին, Երևան քաղաքի Աճառյան և Ծարավ Աղբյուր փողոցների խաչմերուկի հատվածում չի պահպանել <<Կանգ-գիծ>> գծանշման պահանջը:

Հայկ Ղազարյանի կողմից 16.03.2016 թվականին Դատարան է ներկայացվել <<Հայցի հիմքի վերաբերյալ իրավական փաստարկներ>> վերառառությամբ փաստաթուղթը, որի համաձայն՝ վիճարկվող վարչական ակտում նշված տրանսպորտային միջոցը վարում է Արսեն Ավագյանը, որի վերաբերյալ բազմիցս հայտնվել է Ծառայությանը: Ծառայության կողմից 30.10.2015 թվականի թիվ 17-4-429 գրությամբ <<Հայկ Ռաֆո>> ՍՊԸ-ի տնօրեն Հայկ Ղազարյանին հայտնվել է, որ Արսեն Ավագյանի նկատմամբ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ որոշում կայացնել հնարավոր չէ, բանի որ վերջինս ավտոտրանսպորտային միջոցներով կատարել է ճանապարհային երթևեկության կանոնների բազմաթիվ խախտումներ, որոնց արդյունքում նրա նկատմամբ կայացվել են վարչական տույժ նշանակելու մասին 20 և ավելի որոշումներ, որոնք չեն վճարվել:

Դատարանը բավարարել է Հայկ Ղազարյանի հայցը և անվավեր է ճանաչել Ծառայության 29.10.2015 թվականի <<Վարչական տույժ նշանակելու մասին>> թիվ 1503791823 որոշումը: Դատարանը վճռի հիմքում դրել է այն պատճառաբանությունը, որ տվյալ դեպքում վարչական մարմինը, կրելով իր ընդունած վարչական ակտի համար հիմք ծառայած փաստական հանգամանքների սպացուցման բեռը, չի սպացուցել, որ Ծառայության 29.10.2015 թվականի <<Վարչական տույժ նշանակելու մասին>> թիվ 1503791823 որոշմամբ Հայկ Ղազարյանին մեղսագրվող արարքը կատարվել է վերջինիս կողմից, ինչն էլ հանգեցնում է վիճարկվող վարչական ակտի անվավերության:

Վերաքննիչ դատարանը, բավարարելով Ծառայության վերաքննիչ բողոքը, բեկանել է Դատարանի վճիռը և փոփոխել այն՝ մերժելով Հայկ Ղազարյանի հայցը: Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ տվյալ դեպքում Ծառայության 29.10.2015 թվականի <<Վարչական տույժ նշանակելու մասին>> թիվ 1503791823 որոշմամբ Հայկ Ղազարյանին մեղսագրվող արարքն այլ անձի կողմից կատարված լինելու փաստի սպացուցման պարտականությունը կրում է ոչ թե պատասխանող վարչական մարմինը, այլ հայցվոր Հայկ Ղազարյանը: Մինչդեռ ըստ Վերաքննիչ դատարանի՝ <<(...) սույն վարչական գործում առկա չէ որևէ սպացույց առ այն, որ Հայկ Ղազարյանի կողմից մատրանակցվել է խախտում կատարած անչը, ինչպես նաև առկա չէ որևէ փաստաթուղթ այն մասին, որ հայցվորը վարչական իրավախախտման արձանագրման պահին նշված փրանսպորտային միջոցը չի վարել, այլ այն վարել է այլ անձ (...)>>:

Վերը նշված իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո համադրելով սույն գործի փաստերը և գնահատելով ստորադաս դատարանների եզրահանգումների հիմնավորվածությունը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է հետևյալը.

Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ սույն գործով վիճարկվող վարչական ակտով Հայկ Ղազարյանը ենթարկվել է վարչական պատասխանատվության <<TOYOTA>> մակնիշի <<859 US 65>> համարանիշի տրանսպորտային միջոցի վարորդի կողմից կատարված և տեսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնի խախտման (<<Կանգ-գիծ>> գծանշման պահանջի չպահպանում) համար՝ հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ Հայկ Ղազարյանը նշված տրանսպոր-

տային միջոցի սեփականատեր <<Հայկ Ռ-աֆո>> ՍՊԸ-ի տնօրենն է և այդ տրանսպորտային միջոցն ամրացնելու լիազորություն ունեցող անձը: Այսինքն՝ վիճարկվող վարչական ակտով Հայկ Ղազարյանին պատասխանատվության ենթարկելիս Ծառայությունն առաջնորդվել է Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ մինչև 01.03.2016 թվականը գործող խմբագրությամբ 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասով:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործում առկա են որոշ ոչ ամբողջական տվյալներ այն մասին, որ <<Հայկ Ռ-աֆո>> ՍՊԸ-ն Ծառայության 29.10.2015 թվականի <<Վարչական տույժ նշանակելու մասին>> թիվ 1503791823 որոշման ընդունմանն ուղղված վարչական վարույթի ընթացքում վարչական մարմնին հայտնել է այն անձի տվյալները, ում ամրացված է <<TOYOTA>> մակնիշի <<859 US 65>> համարանիշի տրանսպորտային միջոցը՝ պատասխանելով <<Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունների մասին>> ՀՀ օրենքի՝ մինչև 11.01.2016 թվականը գործող խմբագրությամբ 6-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված Ծառայության հարցմանը: Մինչդեռ վարչական մարմինը պատասխանատվության է ենթարկել ոչ թե <<Հայկ Ռ-աֆո>> ՍՊԸ-ի կողմից որպես տվյալ տրանսպորտային միջոցը վարող անձ մատնանշված ոմն Արսեն Ավագյանին, այլ <<Հայկ Ռ-աֆո>> ՍՊԸ-ի տնօրենին՝ որպես տրանսպորտային միջոցն ամրացնելու իրավատրություն ունեցող անձի: Ընդ որում, Ծառայությունն իր այդ վարքագիծը պատճառաբանել է այն հանգամանքով, որ <<Հայկ Ռ-աֆո>> ՍՊԸ-ի կողմից մատնանշված անձն արդեն իսկ բազմիցս ենթարկվել է վարչական պատասխանատվության ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար և չի վճարել իր նկատմամբ առաջադրված տուգանքները:

Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ տվյալ դեպքում Ծառայության կողմից <<Հայկ Ռ-աֆո>> ՍՊԸ-ին պատկանող <<TOYOTA>> մակնիշի <<859 US 65>> համարանիշի տրանսպորտային միջոցով կատարված և տեսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնի խախտման համար այդ իրավաբանական անձի տնօրեն Հայկ Ղազարյանին պատասխանատվության ենթարկելու պատճառաբանությունները չեն բխում վիճարկվող վարչական ակտի ընդունման պահին գործող վերը վկայակոչված իրավակարգավորումներից և հակասում են դրանց: Վճռաբեկ դատարանի գնահատմամբ <<Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունների մասին>> ՀՀ օրենքի՝ մինչև 11.01.2016 թվականը գործող խմբագրությամբ 6-րդ հոդվածի 4-րդ և 5-րդ մասերով նախատեսված իրավական նորմերի բովանդակությունից հետևում է, որ այն անձը, ում ամրացված է իրավաբանական անձին պատկանող տրանսպորտային միջոցը, օրենքով նախատեսված հիմքերի առկայության դեպքում ենթակա էր վարչական պատասխանատվության այդ տրանսպորտային միջոցով կատարված և տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար՝ անկախ այն հանգամանքից, թե արդյոք տվյալ անձը վճարել է իր նկատմամբ նախկինում նշանակված տուգանքների գումարները, թե՛ ոչ: Այսինքն՝ Ծառայության այն փաստարկը, որ <<Հայկ Ռ-աֆո>> ՍՊԸ-ի կողմից որպես <<TOYOTA>> մակնիշի <<859 US 65>> համարանիշի տրանսպորտային միջոցի վարող մատնանշված անձը՝ Արսեն Ավագյանը, <<կատարել է ճանապարհային երթևեկության կանոնների բազ-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

մաքիվ խախտումներ, ավելի քան քսան անգամ ենթարկվել է վարչական պատասխանատվության ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար և չի վճարել իր նկատմամբ առաջադրված տուգանքները», չի կարող որևէ իրավաբանական նշանակություն ունենալ <<Հայկ Ռ-աֆո>> ՍՊԸ-ին պատկանող այդ տրանսպորտային միջոցով կատարված և տեսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնի խախտման համար պատասխանատվության ենթակա սուբյեկտի հարցը լուծելու համար:

Մինևույն ժամանակ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործի նյութերում բացակայում են ինչպես Ծառայության 29.10.2015 թվականի <<Վարչական տույժ նշանակելու մասին>> թիվ 1503791823 որոշման ընդունմանն ուղղված վարչական վարույթի ընթացքում <<Հայկ Ռ-աֆո>> ՍՊԸ-ին Ծառայության կողմից <<Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունների մասին>> ՀՀ օրենքի՝ մինչև 11.01.2016 թվականը գործող խմբագրությամբ 6-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված հարցման, այնպես էլ այդ հարցման՝ նույն օրենքի մինչև 11.01.2016 թվականը գործող խմբագրությամբ 6-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված և <<Հայկ Ռ-աֆո>> ՍՊԸ-ի կողմից տրված պատասխանի օրինակները: Նշված ապացույցների բացակայության պայմաններում հնարավոր չէ միանշանակ դատողություն կատարել այն հարցի կապակցությամբ, թե <<Հայկ Ռ-աֆո>> ՍՊԸ-ն պատշաճ կերպով կատարել է արդյոք իրավահարաբերության պահին գործող օրենսդրությամբ իր վրա դրված պարտականությունը՝ հայտնելու այն անձի անունը, ազգանունը, զբաղեցրած պաշտոնը և բնակության վայրը, ում ամրացված է <<TOYOTA>> մակնիշի <<859 US 65>> համարանիշի տրանսպորտային միջոցը: Ասվածն էլ իր հերթին նշանակում է, որ գործի քննության ներկայիս փուլում հնարավոր չէ գնահատել վիճարկվող վարչական ակտի համապատասխանությունը <<Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունների մասին>> ՀՀ օրենքի՝ մինչև 11.01.2016 թվականը գործող խմբագրությամբ 6-րդ հոդվածի 4-րդ և 5-րդ մասերով նախատեսված նորմերին:

Ամփոփելով վերոգրյալ իրավական և փաստական վերլուծությունները՝ Վճռաբեկ դատարանը հանգում է հետևյալ եզրահանգման, որ սույն գործի քննության և լուծման համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ հարցերը.

- արդյոք Ծառայությունը <<Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունների մասին>> ՀՀ օրենքի՝ մինչև 11.01.2016 թվականը գործող խմբագրությամբ 6-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված նորմին համապատասխան հարցում ուղարկել է <<Հայկ Ռ-աֆո>> ՍՊԸ-ին վարչական ակտի հասցեատիրոջը պարզելու համար, և
- արդյոք <<Հայկ Ռ-աֆո>> ՍՊԸ-ն Ծառայության հարցմանն ի պատասխան պատշաճ կերպով հայտնել է վերջինիս այն անձի անունը, ազգանունը, զբաղեցրած պաշտոնը և բնակության վայրը, ում ամրացված է <<TOYOTA>> մակնիշի <<859 US 65>> համարանիշի տրանսպորտային միջոցը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ստորադաս դատարանները պատշաճ կերպով չեն պարզել սույն գործի քննության և լուծման համար

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

էական նշանակություն ունեցող հարցերի շրջանակը: Հետևաբար սույն գործն անհրաժեշտ է ուղարկել նոր քննության՝ գործի փաստական հանգամանքներն ի պաշտոնն („ex officio“) պարզելու սկզբունքի բովանդակությունը կազմող դատավարական գործողությունները պատշաճ կատարելու միջոցով սույն որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո գործի քննության և լուծման համար էական նշանակություն ունեցող վերոգրյալ հարցերը պարզելու և դրա հիման վրա վիճարկվող վարչական ակտի իրավաչափությունն օրենքով սահմանված կարգով որոշելու համար:

Այսպիսով, վճռաբեկ բողոքի հիմքի առկայությունը Վճռաբեկ դատարանը դիտում է բավարար՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 150-րդ, 151-րդ, 163-րդ հոդվածների ուժով Վերաքննիչ դատարանի որոշումը բեկանելու և գործը նոր քննության ուղարկելու համար:

5. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները դատական ծախսերի բաշխման վերաբերյալ

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 56-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատական ծախսերը կազմված են պետական տուրքից և գործի քննության հետ կապված այլ ծախսերից:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 60-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ կողմը, որի դեմ կայացվել է վճիռ, կամ որի բողոքը մերժվել է, կրում է Հայաստանի Հանրապետության դատական ղեկարտամենտի՝ վկաներին և փորձագետներին վճարած գումարների հատուցման պարտականությունը, ինչպես նաև մյուս կողմի կրած դատական ծախսերի հատուցման պարտականությունն այն ծավալով, ինչ ծավալով դրանք անհրաժեշտ են եղել դատական պաշտպանության իրավունքի արդյունավետ իրականացման համար: Դատական պաշտպանության այն միջոցի հետ կապված ծախսերը, որ իր նպատակին չի ծառայել, դրվում են այդ միջոցն օգտագործած կողմի վրա, անգամ եթե վճիռը կայացվել է այդ կողմի օգտին:

Վճռաբեկ դատարանը, նկատի ունենալով այն, որ վճռաբեկ բողոքը ենթակա է բավարարման, իսկ գործն ուղարկվում է նոր քննության, որպիսի պարագայում դատական ծախսերի բաշխման հարցին հնարավոր չէ անդրադառնալ գործի քննության ներկա փուլում, գտնում է, որ այդ հարցը ենթակա է լուծման գործի նոր քննության ընթացքում:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 169-171-րդ հոդվածներով, 172-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ Վճռաբեկ դատարանը

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել մասնակիորեն: Բեկանել ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի 03.08.2016 թվականի որոշումը և գործն ուղարկել ՀՀ վարչական դատարան՝ նոր քննության:

2. Դատական ծախսերի բաշխման հարցին անդրադառնալ գործի նոր քննության ընթացքում:

3. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և բողոքարկման ենթակա չէ:

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ

Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ (ԱՅՍՈՒՅԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2017 թվականի դեկտեմբերի 27-ին

դռնբաց դատական նիստում, քննելով Մամիկոն Ստեփանյանի և ՀՀ ֆինանսների նախարարության (այսուհետ՝ Նախարարություն) վճռաբեկ բողոքները ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 10.03.2016 թվականի որոշման դեմ՝ ըստ հայցի Մամիկոն Ստեփանյանի ընդդեմ Հայաստանի Հանրապետության՝ վնասի հատուցման պահանջի մասին,

Պ Ա Ր Զ Ե Ց

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ Մամիկոն Ստեփանյանը պահանջել է Հայաստանի Հանրապետությունից, որպես նյութական վնասի հատուցում, բռնագանձել 18.830.351 ՀՀ դրամ՝ որպես Նունե Խաչատրյանի և «ՏԱԹԵՎԻԿ» ՍՊԸ-ի կողմից վճարված շահութահարկի գումար, 1.740.000 ՀՀ դրամ՝ որպես փաստաբանին վճարված գումար, 360.000 ՀՀ դրամ՝ որպես 72 անգամ Գյումրիից Երևան մեկնելու և վերադառնալու ճանապարհածախս, 576.000 դրամ՝ որպես 72 օրվա օրապահիկի գումար, իսկ որպես ոչ նյութական վնասի հատուցում՝ 102.000.000 ՀՀ դրամ, ինչպես նաև նշված գումարների նկատմամբ կետանցի օրվանից մինչ գումարի փաստացի վճարման օրը հաշվարկել և բռնագանձել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով նախատեսված տուկոսները:

Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի (դատավոր՝ Ռ. Ներսիսյան) (այսուհետ՝ Դատարան) 19.10.2015 թվականի վճռով հայցը բավարարվել է մասնակիորեն՝ վճռվել է. «Հայաստանի Հանրապետությունից հօգուտ Մամիկոն Ստեփանյանի բռնագանձել 1.000.000 ՀՀ դրամ՝ որպես փաստաբանի վարձատրություն: Քաղաքացիական գործի վարույթը՝ ըստ Մամիկոն Ստեփանյանի հայցի ընդդեմ Հայաստանի Հանրապետության՝ արդարացվածին հասցված բարոյական վնասի հատուցման պահանջի մասին, կարճել: Մնացած մասով հայցը մերժել և պետական տուրքի հարցը համարել լուծված»:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 10.03.2016 թվականի որոշմամբ Նախարարության և Մամիկոն Ստեփանյանի վերաքննիչ բողոքները մերժվել են, և Դատարանի 19.10.2015 թվականի վճիռը բողոքվել է օրինական ուժի մեջ:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոքներ են ներկայացրել Մամիկոն Ստեփանյանը և Նա-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

խարարությունը:

Նախարարության վճռաբեկ բողոքի վերաբերյալ պատասխան է ներկայացրել Մամիկոն Ստեփանյանը:

2. Մամիկոն Ստեփանյան վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքերի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

1) *Վերաքննիչ դատարանը խախտել է «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) 5-րդ հոդվածի 5-րդ կետը, 13-րդ հոդվածը, 2005 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ, 18-րդ, 19-րդ հոդվածները, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածը, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 66-րդ հոդվածի 1-ին մասը:*

Բողոք բերած անչը նշված պնդումը պարճառաբանել է հետևյալ փաստարկներով.

Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանը 05.11.2013 թվականի թիվ ՍԳՌ-1121 որոշմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ կետն այնքանով, որքանով բարոյական վնասը չի դիտում որպես վնասի տարատեսակ և չի ապահովում բարոյական վնասի փոխհատուցման հնարավորություն՝ արգելափակելով անձի՝ դատարանի մատչելիության և արդար դատաքննության իրավունքների արդյունավետ իրացումը, միաժամանակ խոչընդոտելով Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պարտավորությունների բարեխիղճ կատարմանը, ճանաչել է 2005 թվականի փոփոխություններով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասին, 16-րդ հոդվածի 4-րդ մասին, 18-րդ հոդվածի 1-ին մասին, 19-րդ հոդվածի 1-ին մասին, 43-րդ հոդվածի 2-րդ մասին հակասող և անվավեր: Նշված որոշումից հետո օրենսդիրը 19.05.2014 թվականին ընդունել է «ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին ՀՕ-21-Ն» ՀՀ օրենքը, որով ոչ նյութական վնասը դիտվել է որպես վնասի տարատեսակ և թեև փոքր արժեքով, սակայն ապահովել է ոչ նյութական վնասի փոխհատուցման հնարավորությունը, հետևաբար ոչ նյութական վնասի հատուցման հնարավորություն օրենքով առկա է, և գործի վարույթն այդ մասով կարճելն օրինական չէ:

2) *Վերաքննիչ դատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ, 130-րդ, 130.1-րդ, 131-րդ և 132-րդ հոդվածները:*

Բողոք բերած անչը նշված պնդումը պարճառաբանել է հետևյալ փաստարկով.

Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ Մամիկոն Ստեփանյանի կողմից փաստաբան Արա Չաքարյանին վճարված 1.740.000 ՀՀ դրամը վճարված է մինչդատական և դատական տարբեր փուլերում կատարած աշխատանքների և ստացած արդյունքների համար, ընդ որում՝ յուրաքանչյուր աշխատանքի համար վճարվել է առանձին: Վերաքննիչ դատարանը նաև ամտեսել է, որ Դատարանի հետևությունը հիմնավորված չէ, քանի որ վճռում որևէ վերլուծություն չի կատարվել փաստաբանի խելամիտ վարձատրության վերաբերյալ, ինչպես նաև վճռից պարզ չէ, թե փաստաբանի վարձատրության փոխհատուցման 1.000.000 ՀՀ դրամը որ պայմանագրով նախատեսված մատուցված ծառայությունների համար պետք է հատուցվի, որոնց

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

դիմաց չպետք է հատուցվի, կամ հատուցվի մասնակիորեն:

3) *Վերաքննիչ դատարանը խախտել է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 66-րդ հոդվածի 3-րդ մասը:*

Բողոքը բերած անչը նշված պնդումը պարճառաքանել է հերկյալ փաստարկով.

Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 66-րդ հոդվածի հիմքով հայցվորն իրավունք ուներ ստանալու և՛ ճանապարհածախսի, և՛ օրապահիկի գումարները, ընդ որում, ճանապարհածախսի և օրապահիկի հետ կապված գործում առկա են վերաբերելի և թույլատրելի բավարար ապացույցներ, հետևաբար Մամիկոն Ստեփանյանին պետք է փոխհատուցվեին նշված գումարները:

4) *Վերաքննիչ դատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածը:*

Բողոքը բերած անչը նշված պնդումը պարճառաքանել է հերկյալ փաստարկով.

Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ Մամիկոն Ստեփանյանը որևէ պարտավորություն չի կրել որպես ֆիզիկական անձ վճարելու 18.830.351 ՀՀ դրամը, ուստի այն ենթակա է վերադարձման: Միաժամանակ այդ գումարը մուծել է Նունե Խաչատրյանը, իսկ «Տաթևիկ» ՍՊԸ-ն նշվել է, քանի որ այն անդորրագիրը լրացնելու ձևի պահանջն է: Ընդ որում, «Տաթևիկ» ՍՊԸ-ն որևէ վճարում այդ պահին պարտավոր չէր և չէր կարող կատարել, քանի որ նրա դրամական միջոցներն արգելանքի տակ էին, տնօրենը ձերբակալված էր, իսկ Նունե Խաչատրյանն էլ գրավոր հայտարարություն է ներկայացրել այն մասին, որ այդ գումարը պատկանել է Մամիկոն Ստեփանյանին:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 10.03.2016 թվականի որոշումը և փոփոխել այն՝ «հայցը բավարարել՝ պատասխանողից բռնագանձել 102.000.000 ՀՀ դրամ՝ որպես ոչ նյութական վնասի հատուցում, 18.830.351 ՀՀ դրամ՝ որպես իր կնոջ կողմից վճարված գումար, 1.740.000 ՀՀ դրամ՝ որպես քրեական գործով փաստաբանին վճարված գումար, ինչպես նաև բռնագանձել ճանապարհածախսի և օրապահիկի գումարը»:

2.1 Նախարարության վճարել բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճարել բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Վերաքննիչ դատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ, 1064-րդ հոդվածները, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածը:

Բողոքը բերած անչը նշված պնդումը պարճառաքանել է հերկյալ փաստարկներով.

Սույն գործով Մամիկոն Ստեփանյանը պահանջել է հատուցել փաստաբանին վճարված 1.740.000 ՀՀ դրամը, սակայն չի նշել, թե պահանջվող գումարը ծառայությունների մատուցման արժեքն է, թե՛ պայմանագրերով սահմանված պարգևավճարը: Հետևաբար ներկայացված պահանջով դատարանները պետք է պարզեին, թե պահանջվող գումարների որ մասն էր կազմում ծառայությունների մատուցման արժեքը, որ մասը պարգևավճարը՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ պարգևավճարը, ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված իրավակարգավորումների համաձայն, ենթակա չէ փոխհատուցման: Բացի այդ, փաստաբանի խելամիտ վարձատրության գումարը

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱՎԱՍ
Իշխանություն

որոշելիս հիմք պետք է ընդունվեր հանրային պաշտպանին վճարվող դատախազի մեկ ժամվա աշխատավարձին համարժեք գումարի չափը:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 10.03.2016 թվականի որոշումը և փոփոխել այն. հայցը՝ դատական ծախսերի պահանջի մասով, մերժել կամ այդ մասով գործն ուղարկել նոր քննության:

2.2 Նախարարության վճարելի բողոքի դեմ Մամիկոն Ստեփանյանի կողմից բերված պատասխանի հիմնավորումները

Մամիկոն Ստեփանյանի և փաստաբան Արա Ջաքարյանի միջև 11.04.2012 թվականին, 08.04.2013 թվականին, 19.09.2013 թվականին և 03.12.2013 թվականին կնքվել են իրավաբանական ծառայությունների մատուցման մասին պայմանագրեր, որոնց համաձայն՝ Արա Ջաքարյանը քրեական գործով նախաքննության ընթացքում ու դատարանում ստանձնել և իրականացրել է Մամիկոն Ստեփանյանի պաշտպանությունը՝ այդ պայմանագրերով սահմանված պայմաններով, հետևաբար գումարների վճարումը նախատեսված է պայմանագրերով և ողջամիտ է: Ընդ որում, փաստաբանի խելամիտ վարձատրությունը հանրային պաշտպանի վարձատրության նմանությամբ որոշելիս հատուցման ենթակա գումարը կլիներ ավելին, քան պահանջում է Մամիկոն Ստեփանյանը:

3. Վճարելի բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը

Վճարելի բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը.

1) Թիվ ԵԱԴԴ/0060/01/12 քրեական գործով Երևանի Աջափնյակ և Դավթաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի 08.08.2013 թվականի դատավճռով Մամիկոն Ստեփանյանը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 205-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հանցակազմի բացակայությամբ ճանաչվել է անպարտ և արդարացվել է՝ հռչակելով նրա անմեղությունը: Երևանի Աջափնյակ և Դավթաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանը նշված դատավճռով արձանագրել է, որ հաշվի առնելով Մամիկոն Ստեփանյանի անձը, նախնական քննության ընթացքում դրսևորած վարքագիծը, գործի քննության ընթացքը, քննիչը պարտավոր չէր ձեռքարկալել Մամիկոն Ստեփանյանին (**հատոր 1-ին, գ.թ. 7-23**):

2) Թիվ ԵԱԴԴ/0060/01/12 քրեական գործով ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 13.11.2013 թվականի որոշմամբ ՀՀ գլխավոր դատախազության ավագ դատախազ Կ. Կարապետյանի և Մամիկոն Ստեփանյանի պաշտպան Արա Ջաքարյանի վերաքննիչ բողոքները մերժվել են, և Երևանի Աջափնյակ և Դավթաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի 08.08.2013 թվականի դատավճիռը բողոքվել է օրինական ուժի մեջ (**հատոր 1-ին, գ.թ. 24-32**):

3) Թիվ ԵԱԴԴ/0060/01/12 քրեական գործով ՀՀ վճարելի դատարանի քրեական պալատի 20.01.2014 թվականի որոշմամբ Մամիկոն Ստեփանյանի պաշտպան Արա Ջաքարյանի վճարելի բողոքը վերադարձվել է (**հատոր 1-ին, գ.թ. 33-34**):

4) Մամիկոն Ստեփանյանի (Պատվիրատու) և փաստաբան Արա Ջաքարյանի (Կատարող) միջև 11.04.2012 թվականին, 08.04.2013 թվականին, 19.09.2013 թվականին և 03.12.2013 թվականին կնքված իրավաբանական ծառայությունների մատուցման մասին պայմանագրերի համաձայն՝ կատարողը պարտավորվել է թիվ ԵԱԴԴ/0060/01/12 քրեական գործով իրականացնել պատվիրատուի պաշտպանությունը (**հատոր 1-ին, գ.թ. 35-38**):

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

5) 14.04.2012 թվականի թիվ 100, 23.04.2013 թվականի թիվ 239, 20.09.2013 թվականի թիվ 239, 09.12.2013 թվականի թիվ 474 և 11.02.2014 թվականի թիվ 201 անդորրագրերի համաձայն՝ Մամիկոն Ստեփանյանը փաստաբան Արա Ջաքարյանին վճարել է 1.739.000 ՀՀ դրամ **(հատոր 1-ին, գ.թ. 39-41):**

6) 23.02.2012 թվականի թիվ 318 անդորրագրի համաձայն՝ վճարողներ Նունե Խաչատրյանը և «ՏԱԹԵՎԻԿ» ՍՊԸ-ն Մաշտոցի ՏՀՏ-ի հաշվին են փոխանցել 18.830.351 ՀՀ դրամ՝ որպես արձանագրված շահութահարկի լրացուցիչ գանձման հարկի գումար **(հատոր 1-ին, գ.թ. 42):**

7) Թիվ ՎԴ/3564/05/11 վարչական գործով ՀՀ վարչական դատարանի 19.12.2011 թվականի վճիռի համաձայն՝ «ՏԱԹԵՎԻԿ» ՍՊԸ-ի հայցն ընդդեմ ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ Մաշտոցի ՀՏ-ի՝ 18.05.2011 թվականի թիվ 1013327 ստուգման ակտն անվավեր ճանաչելու պահանջի մասին, մերժվել է **(հատոր 2-րդ, գ.թ. 51-54):**

8) ՀՀ տրանսպորտի և կապի նախարարի տեղակալի 04.03.2015 թվականի թիվ 05/10.2/2186-15 գրության համաձայն՝ Երևան-Գյումրի թիվ 358 և Գյումրի-Երևան թիվ 359 միջմարզային միկրոավտոբուսային կանոնավոր երթուղիների փոխադրավարձը 1.500 ՀՀ դրամ է **(հատոր 2-րդ, գ.թ. 191):**

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով վճռաբեկ բողոքները վարույթ ընդունելը և բողոքարկված դատական ակտը վճռաբեկության կարգով վերանայման ենթարկելը պայմանավորված է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 234-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին և 2-րդ կետերով նախատեսված հիմքի առկայությամբ, այն է՝

1) բողոքում բարձրացված հարցի վերաբերյալ վճռաբեկ դատարանի որոշումը կարող է էական նշանակություն ունենալ օրենքի միատեսակ կիրառության համար, և գտնում է, որ տվյալ դեպքում Վճռաբեկ դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումները՝ ոչ նյութական վնասի հատուցման իրավունքի վերաբերյալ, կարևոր նշանակություն կունենան նմանատիպ գործերով միասնական և կանխատեսելի դատական պրակտիկա ձևավորելու համար,

2) բողոքում բարձրացված հարցի վերաբերյալ վճռաբեկ դատարանի որոշումը կարող է էական նշանակություն ունենալ օրենքի միատեսակ կիրառության համար, և գտնում է, որ տվյալ դեպքում Վճռաբեկ դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումները՝ արդարացվածին օրապահիկի և ճանապարհածախսի հատուցում տրամադրելու հնարավորության վերաբերյալ, կարևոր նշանակություն կունենան նմանատիպ գործերով միասնական և կանխատեսելի դատական պրակտիկա ձևավորելու համար,

3) ստորադաս դատարանների կողմից ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 66-րդ, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածների խախտման հետևանքով առկա է առերևույթ դատական սխալ, որն ազդել է գործի ելքի վրա, և որի առկայությունը հիմնավորվում է ստորև ներկայացված պատճառաբանություններով:

Վերոգրյալով պայմանավորված՝ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ հետևյալ իրավական հարցադրումներին՝

ա) արդյո՞ք անչը կարող է պահանջել ապօրինի դատապարտման արդյունքում կրած ոչ նյութական վնասի հարուցում և ի՞նչ պայմանների առկայության դեպքում նման պահանջը կարող է քավարարվել,

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

բ) արդյո՞ք փաստաբանին վճարված գումարները Հայաստանի Հանրապետության կողմից ենթակա են փոխհատուցման լրիվ ծավալով,

գ) արդյո՞ք արդարացվածը որպես հատուցում կարող է պահանջել ճանապարհաձախսի և օրապահիկի գումարները:

4.1 Քննելով Մամիկոն Սրբեփանյանի վճարեկ բողոքը նշված հիմքերի սահմաններում՝ Վճարեկ դատարանը եկավ հետևյալ եզրակացության.

1) վճարեկ բողոքն առաջին հիմքով հիմնավոր է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

2005 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի ազատությունից ապօրինի գրկման կամ ապօրինի խուզարկության դեպքում օրենքով սահմանված հիմքերով և կարգով պատճառված վնասի հատուցման:

2005 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազատությունների դատական, ինչպես նաև պետական այլ մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունք:

2005 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի իր խախտված իրավունքները վերականգնելու, ինչպես նաև իրեն ներկայացված մեղադրանքի հիմնավորվածությունը պարզելու համար հավասարության պայմաններում, արդարության բոլոր պահանջների պահպանմամբ, անկախ և անկողմնակալ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում իր գործի հրապարակային քննության իրավունք:

2005 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 20-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ տուժողին պատճառված վնասը հատուցվում է օրենքով սահմանված կարգով:

Համանման բովանդակությամբ իրավադրույթներ են նախատեսված նաև 2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 61-րդ, 62-րդ և 63-րդ հոդվածներով: Մասնավորապես՝ 2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 62-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու պաշտոնատար անձանց ոչ իրավաչափ գործողություններով կամ անգործությամբ, իսկ օրենքով սահմանված դեպքերում՝ նաև իրավաչափ վարչարարությամբ պատճառված վնասի հատուցման իրավունք: Վնասի հատուցման պայմանները և կարգը սահմանվում են օրենքով: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ եթե հանցանք կատարելու համար օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով դատապարտված անձն արդարացվել է այն հիմքով, որ նոր կամ նոր երևան եկած որևէ հանգամանք ապացուցում է նրա դատապարտման ոչ իրավաչափ լինելը, ապա այդ անձն ունի օրենքին համապատասխան հատուցում ստանալու իրավունք, եթե չի ապացուցվում, որ այդ հանգամանքի ժամանակին բացահայտումը լիովին կամ մասամբ կախված էր տվյալ անձից:

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ կետի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք, ով, ի խախտումն նույն հոդվածի դրույթների, ձերբակալման կամ կալանավորման գոհ է դարձել, իրավունք ունի հայցի ուժով օժտված փոխհատուցման:

Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք, ում նույն կոնվենցիայով սմբազրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրա-

վունք, նույնիսկ եթե խախտումը կատարել են ի պաշտոնե գործող անձինք:

Կոնվենցիային կից թիվ 7 արձանագրության 3-րդ հոդվածի համաձայն՝ եթե որևէ անձ վերջնական դատավճռով մեղավոր է ճանաչվել քրեական հանցագործություն կատարելու մեջ, և եթե հետագայում նրա նկատմամբ կայացված դատավճիռը չեղյալ է հայտարարվել, կամ նա ներման է ենթարկվել այն հիմքով, որ նոր կամ նոր բացահայտված որևէ փաստ համոզիչ կերպով ապացուցում է դատական սխալի առկայությունը, ապա նման դատապարտման հետևանքով պատիժ կրած անձը փոխհատուցում է ստանում տվյալ պետության օրենքին կամ պրակտիկային համապատասխան, եթե չի ապացուցվում, որ ժամանակին այդ փաստը չբացահայտելը լիովին կամ մասամբ կախված չի եղել տվյալ անձից:

Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների միջազգային դաշնագրի 9-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք, ով եղել է անօրինական ձերբակալման կամ կալանքի տակ պահվելու գոհ, իրավունք ունի հայցային ուժ ունեցող փոխհատուցման, իսկ 14-րդ հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն՝ եթե որևէ անձ վերջնական որոշմամբ դատապարտվել է քրեական հանցագործության համար, և եթե նրա նկատմամբ կայացված դատավճիռը հետագայում բեկանվել է կամ նրան ներում է շնորհվել այն հիմքով, որ ինչ-որ նոր հանգամանք կամ նոր բացահայտված հանգամանք անվիճելիորեն ապացուցում է դատական սխալի առկայությունը, ապա այդպիսի դատապարտման հետևանքով պատիժ կրած անձը փոխհատուցում է ստանում օրենքի համաձայն, եթե չապացուցվի, որ հիշյալ անհայտ հանգամանքը ժամանակին չի բացահայտվել բացառապես կամ մասամբ նրա մեղքով:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 22-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ արդարացվածն իր իրավունքների վերականգնման, այդ թվում՝ քրեական վարույթն իրականացնող մարմինների կողմից իրեն պատճառված նյութական վնասի հատուցման իրավունք ունի: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ պատճառված նյութական վնասի հատուցման իրավունք ունի նաև յուրաքանչյուր անձ, ով քրեական գործով վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից անօրինական ենթարկվել է հարկադրանքի միջոցների:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 66-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ արդարացված է այն անձը, (...) որի նկատմամբ կայացվել է արդարացման դատավճիռ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1064-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ապօրինի դատապարտելու, քրեական պատասխանատվության ենթարկելու, որպես խափանման միջոց կալանք կամ չբացակայելու մասին ստորագրություն կիրառելու, վարչական տույժի ենթարկելու հետևանքով պատճառված վնասը, օրենքով սահմանված կարգով, լրիվ ծավալով հատուցում է Հայաստանի Հանրապետությունը՝ անկախ հետաքննության, մախաբնության, դատախազության և դատարանի պաշտոնատար անձանց մեղքից:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը 14.12.2010 թվականի թիվ ՍԴՌ-929 որոշմամբ արտահայտել է այն իրավական դիրքորոշումը, որ անձին վնաս կարող է պատճառվել նաև հանրային իշխանության մարմինների գործողությունների (անգործության) հետևանքով: Արդարացված անձին ապօրինաբար պատճառված վնասը հատուցելը և նրա խախտված իրավունքները վերականգնելը պետք է դիտվեն որպես սահմանադրական անվերապահ պահանջ, որպես անձի իրավունք, իսկ այն իրացնելու օրենսդրական ընթացակարգերը չեն կարող աղավաղել այդ իրավունքի էությունը կամ օրենքի բացի արդյունքում ընդհուպ արգելափակել այն:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը *Գոգո և Վալի Անոյաններն ընդդեմ ՀՀ ֆինանսների նախարարության* գործի շրջանակներում անդրադարձել է արդարացվածի՝ **նյութական վնասների հատուցում պահանջելու իրավունքի** ծագման և իրացման հիմնախնդիրներին: ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, մասնավորապես, արձանագրել է, որ հատուցման ենթակա են միայն այն վնասները, որոնք ապօրինի դատապարտելու հետևանք են: Ընդ որում, համանման իրավական դիրքորոշում արտահայտել է նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (այսուհետ՝ Եվրոպական դատարան): Եվրոպական դատարանը թեև ճանաչել է ապօրինի դատապարտված անձանց կրած վնասների փոխհատուցման իրավունքը, սակայն միաժամանակ նշել է, որ Կոնվենցիան չի խոչընդոտում պայմանավորվող պետություններին հատուցել վնասը, միայն այն դեպքում, երբ տուժած անձը կկարողանա ապացուցել, որ իրեն պատճառված վնասն ուղղակիորեն կապված է իր իրավունքների խախտման հետ (*Կրես, Շիլան ընդդեմ Ռուսաստանի Դաշնության գործով Եվրոպական դատարանի 06.10.2005 թվականի վճիռը, կետ 20*):

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նաև գտել է, որ ապօրինի դատապարտման արդյունքում նյութական վնասի հատուցման իրավունքի իրացման հիմնախնդիրն անհրաժեշտ է դիտարկել նաև իրավունքների չարաշահման արգելքի համախրավական սկզբունքի լույսի ներքո և արձանագրել է, որ անձին ապօրինի դատապարտման արդյունքում պատճառված նյութական վնասի հատուցման իրավունքի իրավաչափ ու արդյունավետ իրացում իրավական պետությունում հնարավոր է միայն այն պայմաններում, եթե չի ապացուցվում, որ այն հանգամանքների ժամանակին բացահայտումը, որոնք հիմնավորել են անձի ապօրինի դատապարտումը, լիովին կամ մասամբ կախված էր տվյալ անձից:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նաև արձանագրել է, որ ապօրինի դատապարտման արդյունքում նյութական վնասների հատուցում պահանջելու իրավունքը ծագում է միայն անձի արդարացվածի կարգավիճակ ձեռք բերելուց հետո և համապատասխան սուբյեկտները կարող են իրացնել իրենց վնասի հատուցման իրավունքը, եթե ապացուցեն, որ իրենց վնասը պատճառվել է ապօրինի դատապարտման արդյունքում և չապացուցվի, որ այդ հանգամանքների ժամանակին բացահայտումը լիովին կամ մասամբ կախված էր տվյալ անձից (*Կրես, թիվ ԵԿԴ/3025/02/11 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 27.11.2015 թվականի որոշումը*):

Վերահաստատելով նշված որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումներն արդարացվածի կարգավիճակի, պետությունից ապօրինի դատապարտման արդյունքում իր կրած վնասի, մասնավորապես՝ նյութական վնասի հատուցում ստանալու իրավունքի իրավաչափ ու արդյունավետ իրացման պայմանների վերաբերյալ՝ Վճռաբեկ դատարանը սույն որոշման շրջանակներում հարկ է համարում անդրադառնալ արդարացվածի՝ ոչ նյութական վնասի հատուցում պահանջելու իրավունքին:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ մինչև 19.05.2014 թվականը գործող խմբագրությամբ 17-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ վնասներ են իրավունքը խախտված անձի ծախսերը, որ նա կատարել է կամ պետք է կատարի խախտված իրավունքը վերականգնելու համար, նրա գույքի կորուստը կամ վնասվածքը (իրական վնաս), ինչպես նաև չստացված եկամուտները, որոնք այդ անձը կստանար քաղաքացիական շրջանառության սովորական պայմաններում, եթե նրա իրավունքը չխախտվեր (բաց թողնված օգուտ):

ՀՀ սահմանադրական դատարանը 05.11.2013 թվականի թիվ ՍԴՈ-1121 որոշմամբ, անդրադառնալով նշված խմբագրությամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ կետի սահմանադրականության հարցին, վկայակոչված իրավադրույթն

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

այնքանով, որքանով **բարոյական վնասը** չի դիտում որպես վնասի տարատեսակ և չի ապահովում բարոյական վնասի փոխհատուցման հնարավորություն՝ արգելափակելով անձի՝ դատարանի մատչելիության և արդար դատաքննության իրավունքների արդյունավետ իրացումը, միաժամանակ խոչընդոտելով Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պարտավորությունների բարեխիղճ կատարմանը, ճանաչել է 2005 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասին, 16-րդ հոդվածի 4-րդ մասին, 18-րդ հոդվածի 1-ին մասին, 19-րդ հոդվածի 1-ին մասին, 43-րդ հոդվածի 2-րդ մասին հակասող և անվավեր:

Արդյունքում՝ «ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» 19.05.2014 թվականին ընդունված և 01.11.2014 թվականին ուժի մեջ մտած թիվ ՀՕ-21-Ն ՀՀ օրենքով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ կետը շարադրվեց նոր խմբագրությամբ՝ «վնաս» եզրույթի մեջ ներառելով նաև ոչ նյութական վնասը, միաժամանակ սահմանվեց ոչ նյութական վնասի հատուցման կառուցակարգը, որը լրացվեց «ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» 21.12.2015 թվականին ընդունված և 01.01.2016 թվականին ուժի մեջ մտած թիվ ՀՕ-184-Ն ՀՀ օրենքով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 162.1-րդ հոդվածի համաձայն՝

1. Նույն օրենսգրքի իմաստով ոչ նյութական վնասը ֆիզիկական կամ հոգեկան տառապանք է, որն առաջացել է անձին ի ծնե կամ օրենքի ուժով պատկանող նյութական կամ ոչ նյութական բարիքների դեմ ոտնձգող կամ նրա անձնական գույքային կամ ոչ գույքային իրավունքները խախտող որոշմամբ, գործողությամբ կամ անգործությամբ:

2. Անձը, իսկ նրա մահվան կամ անգործունակության դեպքում նրա ամուսինը, ծնողը, որդեգրողը, երեխան, որդեգրվածը, խնամակալը, հոգաբարձուն իրավունք ունեն դատական կարգով պահանջելու պատճառված ոչ նյութական վնասի հատուցում, եթե քրեական հետապնդման մարմինը կամ դատարանը հաստատել է, որ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի կամ դրա պաշտոնատար անձի որոշման, գործողության կամ անգործության հետևանքով խախտվել են այդ անձի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ և Կոնվենցիայով երաշխավորված **հետևյալ հիմնարար իրավունքները.**

- 1) կյանքի իրավունքը.
- 2) խոշտանգման, անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի չենթարկվելու իրավունքը.
- 3) անձնական ազատության և անձեռնմխելիության իրավունքը.
- 4) արդար դատաքննության իրավունքը.
- 5) անձնական և ընտանեկան կյանքը հարգելու, բնակարանի անձեռնմխելիության իրավունքը.
- 6) մտքի, խղճի և կրոնի ազատության, սեփական կարծիքն ազատ արտահայտելու իրավունքը.
- 7) հավաքների և միավորման ազատության իրավունքը.
- 8) իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունքը.
- 9) սեփականության իրավունքը:

3. Եթե դատապարտյալն արդարացվել է Կոնվենցիային կից թիվ 7 արձանագրության 3-րդ հոդվածով նախատեսված պայմաններում, ապա նա իրավունք ունի դատական կարգով պահանջելու իրեն պատճառված ոչ նյութական վնասի հատուցում (նույն օրենսգրքի իմաստով՝ հատուցում անարդարացի դատապարտման համար):

4. Պատվին, արժանապատվությանը կամ գործարար համբավին պատճառված

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

վնասը հատուցվում է նույն օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածով, իսկ հիմնարար իրավունքների խախտման և անարդարացի դատապարտման հետևանքով պատճառված ոչ նյութական վնասը՝ 1087.2-րդ հոդվածով սահմանված կարգին և պայմաններին համապատասխան:

5. Ոչ իրավաչափ վարչարարության հետևանքով պատճառված ոչ նյութական վնասը ենթակա է հատուցման «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.2-րդ հոդվածի համաձայն՝

1. Հիմնարար իրավունքների խախտման և անարդարացի դատապարտման հետևանքով պատճառված ոչ նյութական վնասի հատուցման եղանակը, հիմքը և չափը որոշվում են նույն հոդվածին և նույն օրենսգրքի 162.1-րդ հոդվածին համապատասխան:

2. Ոչ նյութական վնասը ենթակա է հատուցման՝ անկախ հատուցման ենթակա գույքային վնասից:

3. Ոչ նյութական վնասը ենթակա է հատուցման՝ անկախ վնաս պատճառելիս պաշտոնատար անձի մեղքի առկայությունից:

4. Ոչ նյութական վնասը հատուցվում է պետական բյուջեի միջոցների հաշվին: Եթե նույն օրենսգրքի 162.1-րդ հոդվածով սահմանված հիմնարար իրավունքը խախտվել է տեղական ինքնակառավարման մարմնի կամ դրա պաշտոնատար անձի կողմից, ապա ոչ նյութական վնասը հատուցվում է համապատասխան համայնքային բյուջեի միջոցների հաշվին:

5. Ոչ նյութական վնասի հատուցման չափը որոշում է դատարանը՝ ողջամտության, արդարացիության (equitableness) և համաչափության սկզբունքներին համապատասխան:

6. Ոչ նյութական վնասի հատուցման չափը որոշելիս դատարանը հաշվի է առնում ֆիզիկական կամ հոգեկան տառապանքի բնույթը, աստիճանը և տևողությունը, պատճառած վնասի հետևանքները, վնասը պատճառելիս մեղքի առկայությունը, ոչ նյութական վնաս կրած անձի անհատական հատկանիշները, ինչպես նաև այլ վերաբերելի հանգամանքներ:

7. Հատուցման չափը չի կարող գերազանցել՝

1) նվազագույն աշխատավարձի երեքհազարապատիկը՝ նույն օրենսգրքի 162.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին և 2-րդ կետերով, ինչպես նաև նույն հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված իրավունքների խախտման պարագայում,

2) նվազագույն աշխատավարձի երկուհազարապատիկը՝ նույն օրենսգրքի 162.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-9-րդ կետերով նախատեսված իրավունքների խախտման պարագայում:

8. Ոչ նյութական վնասի հատուցման չափը բացառիկ դեպքերում կարող է գերազանցել նույն հոդվածի 7-րդ մասով նախատեսված առավելագույն սահմանը, եթե պատճառված վնասի արդյունքում առաջացել են ծանր հետևանքներ:

9. Ոչ նյութական վնասի հատուցման պահանջը դատարան կարող է ներկայացվել ինչպես նույն օրենսգրքի 162.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված իրավունքի խախտումը հաստատելու պահանջի հետ՝ խախտման մասին անձին հայտնի դառնալու պահից, այնպես էլ այդ իրավունքի խախտումը հաստատող դատական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո կամ ոչ արդարացնող հիմքով քրեական գործի հարուցումը մերժելու կամ քրեական հետապնդում չիրականացնելու կամ քրեական գործով վարույթը կարճելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին քննիչի կամ

դատախազի կայացրած՝ չվերացված կամ չբողոքարկված որոշման մասին այդ անձին հայտնի դառնալու պահից մեկ տարվա ընթացքում:

10. Հայաստանի Հանրապետությունը կամ համայնքը, որը հատուցել է պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի կամ դրա պաշտոնատար անձի որոշման, գործողության կամ անգործության հետևանքով պատճառած վնասը, հետադարձ պահանջի (ռեգրեսի) իրավունք ունի այդ անձի նկատմամբ՝ իր վճարած հատուցման չափով: Հետադարձ պահանջ ներկայացնելու հիմք է հանդիսանում պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի պաշտոնատար անձի մեղքի առկայությունը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ իրավահարաբերության ծագման պահին գործող՝ 19.05.2014 թվականի խմբագրությամբ 162.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ եթե դատական կարգով հաստատվել է, որ պետական մարմնի կամ պաշտոնատար անձի որոշման, գործողության կամ անգործության հետևանքով ֆիզիկական անձի նկատմամբ թույլ է տրվել Կոնվենցիայի 2-րդ, 3-րդ կամ 5-րդ հոդվածներով երաշխավորված իրավունքների խախտում (նույն օրենսգրքի իմաստով՝ կոնվենցիոն իրավունքների խախտում), ապա այդ անձը, իսկ նրա մահվան կամ անգործունակության դեպքում՝ նրա ամուսինը, ծնողը, որդեգրողը, երեխան, որդեգրվածը, խնամակալը իրավունք ունեն դատական կարգով պահանջելու պատճառված ոչ նյութական վնասի հատուցում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ իրավահարաբերության ծագման պահին գործող՝ 19.05.2014 թվականի խմբագրությամբ 1087.2-րդ հոդվածի 7-րդ մասի համաձայն՝ հատուցման չափը չի կարող գերազանցել՝

1) նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկը՝ Կոնվենցիայի 2-րդ կամ 3-րդ հոդվածներով երաշխավորված իրավունքների խախտման պարագայում, ինչպես նաև նույն օրենսգրքի 162.1-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված դեպքում:

2) նվազագույն աշխատավարձի հինգհարյուրապատիկը՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքի խախտման պարագայում:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ իրավահարաբերության ծագման պահին գործող՝ 19.05.2014 թվականի խմբագրությամբ 1087.2-րդ հոդվածի 9-րդ մասի համաձայն՝ ոչ նյութական վնասի հատուցման պահանջը կարող է ներկայացվել նույն օրենսգրքի 162.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված խախտումը հաստատող դատական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ վեցամսյա ժամկետում:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում նախատեսվում է ոչ նյութական վնասի հատուցման հնարավորություն **միայն** ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածներով սահմանված որոշակի պայմանների պահպանման դեպքում՝ հաշվի առնելով նույն հոդվածներով սահմանված սահմանափակումները, որոնց վերլուծությունը հանգում է հետևյալին.

ա) ոչ նյութական վնասի հարուցման համար հիմք հանդիսացող խախտված իրավունքների շրջանակը.

Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ իրավահարաբերության ծագման պահին գործող խմբագրությամբ 162.1-րդ հոդվածը ոչ նյութական վնասի հատուցման իրավունք նախատեսում էր միայն Կոնվենցիայի 2-րդ (կյանքի իրավունք), 3-րդ (խոշտանգումների արգելում), 5-րդ (ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք) հոդվածներով սահմանված իրավունքների խախտման համար, իսկ նույն հոդվածի գործող խմբագրությամբ այդ իրավունքների շրջանակն ընդլայնվել է՝ ներառելով ՀՀ Սահմանադրությամբ և Կոնվենցիայով երաշխավորված հետևյալ հիմնարար իրավունքները՝ կյանքի իրավունքը, խոշտանգման, անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի չենթարկվելու իրա-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

վունքը, անձնական ազատության և անձեռնմխելիության իրավունքը, արդար դատաքննության իրավունքը, անձնական և ընտանեկան կյանքը հարգելու, բնակարանի անձեռնմխելիության իրավունքը, մտքի, խղճի և կրոնի ազատության, սեփական կարծիքն ազատ արտահայտելու իրավունքը, հավաքների և միավորման ազատության իրավունքը, իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունքը, սեփականության իրավունքը:

Ոչ նյութական վնասի հատուցում նախատեսվում է նաև դատապարտյալի համար, եթե վերջինս արդարացվել է Կոնվենցիային կից թիվ 7 արձանագրության 3-րդ հոդվածի պայմաններում (վոխհատուցումը սխալ դատապարտման դեպքում): Ընդ որում, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ եթե առկա չեն նշված արձանագրությամբ սահմանված պայմանները, ապա արդարացված անձն ընդհանուր հիմունքներով իրավունք ունի պահանջել ոչ նյութական վնասի հատուցում:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ոչ նյութական վնասի հատուցում կարելի է պահանջել միայն վերոգրյալ իրավունքներից որևէ մեկի կամ միաժամանակ մի քանիսի խախտման դեպքում:

բ) վերոնշյալ իրավունքները խախտած անձանց շրջանակը.

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում հատուցման է ենթակա միայն պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի կամ պաշտոնատար անձի կողմից պատճառված ոչ նյութական վնասը: Ընդ որում, վերոնշյալ անձանց կողմից կատարված խախտումը չպետք է լինի ենթադրյալ խախտում: Այդ խախտումը պետք է հաստատված լինի դատարանի կամ քրեական հետապնդման մարմնի կողմից: Միաժամանակ նշված սուբյեկտների կողմից կատարված խախտումը հաստատելիս հատուցման համար նշանակություն չունի համապատասխան պաշտոնատար անձի մեղքը, քանի որ ոչ նյութական վնասի հատուցման համար օրենսդիրը որդեգրել է առանց մեղքի պատասխանատվության սկզբունքը՝ սահմանելով, որ այն ենթակա է հատուցման՝ անկախ պաշտոնատար անձի մեղքից: Այդուհանդերձ, պաշտոնատար անձի դեմ պետության կամ համայնքի կողմից հետադարձ պահանջ ներկայացնելիս արդեն կարևորվում է պաշտոնատար անձի մեղքի առկայությունը:

գ) ոչ նյութական վնասի հատուցման հիմքը և հատուցման չափը.

Ոչ նյութական վնասի հատուցման համար հիմք է հանդիսանում ֆիզիկական կամ հոգեկան տառապանքը: Ֆիզիկական կամ հոգեկան տառապանքի առկայությունը հիմնավորելու հարցը Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում քննարկել Եվրոպական դատարանի իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո: Այսպես, Եվրոպական դատարանը, *Dzhabarov and Others v. Bulgaria* գործով 31.03.2016 թվականի վճռով արձանագրելով Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում, հայտնել է այն իրավական դիրքորոշումը, որ ընդհանուր կանոնն այն է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ կետով սահմանված հատուցման տրամադրումը կախված է համապատասխան անձի կողմից նույն հոդվածի նախորդ կետերի խախտմամբ իրեն պատճառված վնասը հիմնավորելու հանգամանքից (*լոես, նուս Wassink v. the Netherlands գործով (գանգապ թիվ 12535/86) Եվրոպական դատարանի 27.09.1990 թվականի վճիռ, կետ 38, Pavletić v. Slovakia գործով (գանգապ թիվ 39359/98) Եվրոպական դատարանի 22.06.2004 թվականի վճիռ, կետ 95, Włoch v. Poland (no. 2) գործով (գանգապ թիվ 33475/08) Եվրոպական դատարանի 10.05.2011 թվականի վճիռ, կետ 32*):

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Այդուհանդերձ, Եվրոպական դատարանը գտել է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտման արդյունքում հոգեկան տառապանքի հետևանքով ոչ նյութական վնասն ունի որոշ առանձնահատկություններ: Գործում է այն կանխավարկածը (որը կարող է հերքվել), որ նշված հոդվածի խախտմամբ ձեռքբերված անձին պատճառում է որոշ հոգեբանական տառապանքներ ոչ միայն ձեռքբերված ընթացքում, այլ նաև դրանից հետո: Նման տառապանքները, որոնք պարտադիր չէ, որ հասնեն հոգեկան խանգարումների մակարդակի կամ արտահայտվեն արտաքին ախտանիշներով, անխուսափելիորեն չեն պահանջում այնպիսի բացառիկ ապացույցների միջոցով հաստատում, ինչպիսիք են հոգեբուժական կամ բժշկական փաստաթղթերը (*պե՛ս, Dzhubarov and Others v. Bulgaria գործով (զանգայրներ թիվ 6095/11, 74091/11 և 75583/11) Եվրոպական դատարանի 31.03.2016 քվակաևնի վճիռ, կեպր 84*): Եվրոպական դատարանը նաև արձանագրել է, որ անօրինական կերպով ձեռքբերված անձին որևէ փոխհատուցման տրամադրման մերժումն այն հիմքով, որ վերջինիս չի ներկայացրել նմանատիպ ապացույցներ, ինքնին խիստ ձևականացված է և համարվում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ կետի խախտում (*պե՛ս, Danev v. Bulgaria գործով (զանգայր թիվ 9411/05) Եվրոպական դատարանի 02.09.2010 քվակաևնի վճիռը, կեպրեր 34-35*):

Եվրոպական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ոչ նյութական վնասի հատուցման հիմք հանդիսացող տառապանքի, մասնավորապես՝ հոգեկան տառապանքի հաստատման համար պետք է հաշվի առնել այն հանգամանքը, որ նման տառապանքը հաստատելու համար ուղղակի ապացույցներ (օրինակ՝ բժշկական փաստաթղթեր, փորձագետի եզրակացություն) կարող են և չներկայացվել: Տառապանքի առկայությունը կարող է հաստատվել ցանկացած ապացույցով, այդ թվում՝ կողմի, նրա հարազատների ցուցմունքներով: Այլ կերպ ասած՝ հոգեկան տառապանքի առկայությունը հիմնավորելու համար չափից ավելի ֆորմալ պահանջները չեն բխի հոգեկան տառապանքի առանձնահատկություններից: Ուստի ցանկացած ապացույց, որը կարող է վկայել հոգեկան տառապանքի առկայության մասին (օրինակ՝ ձեռքբերված չեն պահելու պայմանները, տևողությունը, անձի անհատական հատկանիշները՝ դյուրագրգիռությունը, ներշնչվողականությունը և այլն), պետք է գնահատվի դատարանի կողմից:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով ոչ նյութական վնասի հատուցման համար սահմանված են առավելագույն չափեր, որոնք կարող են գերազանցվել բացառիկ դեպքերում, եթե պատճառված վնասի արդյունքում առաջացել են ծանր հետևանքներ (օրինակ՝ առողջությանը ծանր վնաս): Ոչ նյութական վնասի հատուցման չափը որոշում է դատարանը՝ ողջամտության, արդարացիության (equitableness) և համաչափության սկզբունքներին համապատասխան՝ հաշվի առնելով ֆիզիկական կամ հոգեկան տառապանքի բնույթը, աստիճանը և տևողությունը, պատճառած վնասի հետևանքները, վնասը պատճառելիս մեղքի առկայությունը, ոչ նյութական վնաս կրած անձի անհատական հատկանիշները, ինչպես նաև այլ վերաբերելի հանգամանքներ: Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ վնասի չափը որոշելիս դատարանները պետք է հաշվի առնեն, որ ոչ նյութական վնասի հատուցումը չպետք է ուղղված լինի տուժող կողմի «հարստացմանը»՝ նկատի ունենալով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 12-րդ հոդվածով սահմանված իրավունքների չարաշահման արգելքը: Ընդ որում, Վճռաբեկ դատարանը, Եվրոպական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո, հարկ է համարում արձանագրել, որ ոչ նյութական վնասի հատուցման չափը որոշելիս դատարանները պետք է օժտված լինեն ճկունությամբ՝ մասնավորապես հաշվի առնելով, որ իր բնույթով պայմանավորված՝

ոչ նյութական վնասը հաշվարկի կամ հատակ քանակական գնահատման ենթակա չէ (յրես, օրինակ, Nagmetov v. Russia (զանգասր թիվ 35589/08) գործով Եվրոպական դատարանի 30.03.2017 թվականի վճիռը, կետեր 72-73, Varnava and Others v. Turkey (զանգասրներ թիվ 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 և 16073/90) գործով Եվրոպական դատարանի 18.09.2009 թվականի վճիռը, կետ 224): Վճարել դատարանը կարևորում է, որ ոչ նյութական վնասի չափը որոշելիս դատարանները պետք է առաջնորդվեն ողջամտության, արդարացիության և համաչափության սկզբունքներով՝ հաշվի առնելով գործի բոլոր հանգամանքները, այդ թվում՝ և՛ հայցվորի, և՛ պատասխանողի փաստարկները:

Վճարել դատարանի իրավական դիրքորոշման կիրառումը սույն գործի փաստերի նկատմամբ.

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Երևանի Աջափնյակ և Դավթաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի 08.08.2013 թվականի թիվ ԵԱԴԴ-0060/01/12 քրեական գործով կայացված օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով Մամիկոն Ստեփանյանը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 205-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հանցակազմի բացակայությամբ ճանաչվել է անպարտ և արդարացվել է՝ հռչակելով նրա անմեղությունը: Դատավճռի համաձայն՝ հաշվի առնելով Մամիկոն Ստեփանյանի անձը, նախնական քննության ընթացքում դրսևորած վարքագիծը, գործի քննության ընթացքը, քննիչը պարտավոր չէր ձերբակալել Մամիկոն Ստեփանյանին:

Դատարանը, ոչ նյութական վնասի հատուցման պահանջի մասով կարճելով գործի վարույթը, պատճառաբանել է, որ ՀՀ քաղաքացիաիրավական հարաբերությունները կարգավորող օրենսդրությունը ոչ նյութական վնասի հատուցումը որպես պատասխանավորության տեսակ չի նախատեսում, որպիսի հիմքով վեճը ենթակա չէ դատարանում քննության:

Վերաքննիչ դատարանը Դատարանի նշված եզրահանգումը համարել է իրավաչափ:

Վճարել դատարանը, վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո անդրադառնալով ստորադաս դատարանների եզրահանգումների հիմնավորվածությանը, գտնում է, որ դրանք անհիմն են, քանի որ 19.05.2014 թվականին ընդունված «ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» թիվ ՀՕ-21-Ն ՀՀ օրենքով ոչ նյութական վնասի հատուցման ինստիտուտը ներառվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում: Մինչդեռ Դատարանը, կարճելով գործի վարույթը, իսկ Վերաքննիչ դատարանը, Դատարանի վճիռը թողնելով օրինական ուժի մեջ, սահմանափակել են Մամիկոն Ստեփանյանի՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ և Կոնվենցիայով երաշխավորված դատական պաշտպանության և արդար դատաքննության իրավունքը: Հետևաբար հայցվորի կողմից ներկայացված ոչ նյութական վնասի հատուցման պահանջի մասով առկա է նոր քննության անհրաժեշտություն՝ սույն որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո բացահայտելու համար ոչ նյութական վնասի հատուցման համար անհրաժեշտ պայմանների առկայությունը, մասնավորապես՝ պարզելու համար, թե արդյոք առկա է ոչ նյութական վնասի հատուցման համար հիմք հանդիսացող խախտված իրավունք, արդյոք այն խախտած անձը ներառված է օրենսդրի կողմից սահմանված անձանց շրջանակի մեջ, ինչպես նաև պարզելու համար հոգեկան կամ ֆիզիկական տառապանքի առկայությունը և ոչ նյութական վնասի չափի հիմնավորվածությունը:

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

2) վճռաբեկ բողոքը երկրորդ հիմքով հիմնավոր է հեղուկալ պատճառաբանությանը

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նախկինում կայացրած որոշումներում անդրադարձել է փաստաբանի վարձատրության չափի՝ որպես դատական ծախսի խելամտության որոշման հարցին: ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ փաստաբանի վարձատրության խելամտության հարցը որոշելիս անհրաժեշտ է ամբողջության մեջ հաշվի առնել գործով փաստաբանի կատարած աշխատանքի ծավալը (ապացույցներ հավաքելու և ներկայացնելու անհրաժեշտությունն ու այդ գործողությունները փաստացի կատարելու հանգամանքը, գործի քննությանը մասնակցության աստիճանը), գործի բարդությունը (վիճելի իրավահարաբերության բնույթը, գործի քննության տևողությունը), նմանատիպ գործերով պրակտիկայում ընդունված փաստաբանական ծառայության մատուցման դիմաց վճարվող գումարի չափը, ինչպես նաև դատական ակտով բռնագանձվող գումարի և պահանջվող փաստաբանական վճարի չափի հարաբերակցությունը (*տե՛ս, Ֆերդինանդ Առաքելյանն ընդդեմ Հարություն Պեյրոսյանի թիվ ԵԿԴ/1587/02/10 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 29.06.2012 թվականի որոշումը*):

Եվրոպական դատարանն իր նախադեպային իրավունքում նույնպես բազմիցս անդրադարձել է ծախսերի և ծախքերի խելամտության հարցին և նշել, որ դատարանի նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ դիմումատուն ունի ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցման իրավունք այնքանով, որքանով ապացուցվում է, որ դրանք իրականում կատարվել են, անհրաժեշտ են եղել, և դրանց չափը եղել է ողջամիտ (*տե՛ս, Շամոյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով Եվրոպական դատարանի 07.01.2015 թվականի վճիռը, կետ 48*):

Ընդ որում, **իրական** նշանակում է, որ պահանջ ներկայացրած անձը պետք է փաստաթղթային ողջամիտ ապացույցներ ներկայացնի առ այն, որ վնասն իրականում գոյություն ունի, վնասի հատուցման պահանջը չի կարող հիմնված լինել ենթադրությունների, շահարկումների և ապագայում տեղի ունենալիք հնարավոր կամ անհնարին իրադարձությունների ու փաստերի վրա: **Անհրաժեշտ** նշանակում է, որ պահանջ ներկայացրած անձը պետք է ապացուցի, որ այդ հատուցումն իրոք անհրաժեշտ է իր խախտված իրավունքները վերականգնելու համար և, որ ամենակարևորն է, պետք է ցույց տա իր կրած վնասների ու իր իրավունքների խախտման միջև պատճառահետևանքային կապը: **Ողջամիտ** նշանակում է, որ վնասի հատուցման պահանջի չափը պետք է համարժեք լինի այդ վնասներին, ինչը հնարավոր է ապացուցել միայն հստակ փաստաթղթային եղանակով՝ բացառելով ենթադրությունները և շահարկումները:

Գոգո և Վալի Ամոյաններն ընդդեմ ՀՀ ֆինանսների նախարարության գործով որոշմամբ վերահաստատելով նախկինում կայացված որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները՝ փաստաբանի վարձատրության չափի՝ որպես դատական ծախսի խելամտության հարցի վերաբերյալ, ՀՀ վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ դրանք նմանապես կիրառելի են նաև փաստաբանի վարձատրության չափի՝ որպես արդարացվածին պատճառված նյութական վնասի հատուցման խելամտության որոշման հարցի նկատմամբ, քանի որ փաստաբանին վճարված գումարները՝ անկախ այն հանգամանքից, թե դատական ծախսեր են, թե պատճառված նյութական վնասներ, ինչ դատավարության ընթացքում են վճարվել՝ քաղաքացիական, վարչական, թե քրեական, պետք է լինեն իրականում կատարված և անհրաժեշտ, ինչպես նաև դրանց չափը պետք է լինի ողջամիտ: Ընդ որում, քրեական դատավարության ընթացքում փաստաբանին՝ պաշտպանին, վճարված գումարների իրական լինելը, դրանց անհրա-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ժեշտությունը և ողջամտությունը որոշելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել քրեական դատավարության առանձնահատկությունները, ինչպես նաև քրեական դատավարության ընթացքում կատարած աշխատանքի համար փաստաբաններին վարձատրելու վերաբերյալ արդեն իսկ ձևավորված և արմատավորված դատական պրակտիկայի առանձնահատկությունները:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է նաև, որ ապօրինի դատապարտելու հետևանքով փաստաբանին վճարված իրական, անհրաժեշտ և ողջամիտ գումարները հատուցվում են լրիվ ծավալով (*տե՛ս, թիվ ԵԿԳ/3025/02/11 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 27.11.2015 թվականի որոշումը*):

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Մամիկոն Ստեփանյանի (Պատվիրատու) և փաստաբան Արա Ջաքարյանի (Կատարող) միջև 11.04.2012 թվականին, 08.04.2013 թվականին, 19.09.2013 թվականին և 03.12.2013 թվականին կնքված իրավաբանական ծառայությունների մատուցման մասին պայմանագրերի համաձայն՝ Կատարողը պարտավորվել է թիվ ԵԱԳԳ/0060/01/12 քրեական գործով իրականացնել Պատվիրատուի պաշտպանությունը: Համաձայն 14.04.2012 թվականի թիվ 100, 23.04.2013 թվականի թիվ 239, 20.09.2013 թվականի թիվ 239, 09.12.2013 թվականի թիվ 474 և 11.02.2014 թվականի թիվ 201 անդորրագրերի՝ Մամիկոն Ստեփանյանը փաստաբան Արա Ջաքարյանին վճարել է 1.739.000 ՀՀ դրամ:

Դատարանը, փաստաբանին վճարված 1.740.000 ՀՀ դրամ բռնագանձելու պահանջի մասով հայցը բավարարելով 1.000.000 ՀՀ դրամի չափով, պատճառաբանել է, որ իր եզրահանգումը հիմնված է ՀՀ դատարաններում ձևավորված իրավակիրառական այն պրակտիկայի վրա, որի պայմաններում դատարանները ներկայացուցիչներին վճարվող գումարների գծով դատական ծախսերը փոխհատուցելիս պետք է հիմք ընդունեն ոչ թե փաստաբանական ծառայություն մատուցելու պայմանագրում նշված մատուցվող ծառայության համար վարձատրության չափը, այլ՝ խելամիտ չափը:

Վերաքննիչ դատարանը նշել է, որ փաստաբանի խելամիտ վարձատրության հարցին անդրադառնալով՝ Դատարանը գնահատել է իրավունքի պաշտպանության վրա ծախսված գումարների անհրաժեշտության ու խելամտության ասիմանաբաժանը և եկել հիմնավոր համոզման:

Մինչդեռ վերոգրյալի լույսի ներքո անդրադառնալով սույն գործով հայցը՝ փաստաբանին վճարված գումարի մասով 1.000.000 ՀՀ դրամի չափով բավարարելու վերաբերյալ ստորադաս դատարանների եզրահանգումների հիմնավորվածությանը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ միայն ծախսերի խելամիտ լինելու անհրաժեշտության վկայակոչումը բավարար չէ՝ որոշելու այդ ծախսերի չափը, այլ դատարանները պետք է հիմնավորեն, թե վճարված գումարի որ մասը և ինչ հիմքով, ինչ հանգամանքների հաշվառմամբ են համարել խելամիտ: Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ նշված պահանջի մասով ստորադաս դատարանների կողմից ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածին համապատասխան պատշաճ քննություն իրականացված չլինելու պայմաններում այդ մասով ևս առկա է գործի նոր քննության անհրաժեշտություն:

3) վճռաբեկ բողոքը երրորդ հիմքով հիմնավոր է հեղեյալ պատճառաբանությամբ

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 66-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ արդարացված իրավունք ունի պահանջելու իրեն անօրինական ձեռքակալման, կալանավորման, որպես մեղադրյալ ներգրավելու և դատապարտման հետևանքով պատ-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՏՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ճառված վնասի գույքային հատուցում ամբողջ ծավալով՝ հաշվի առնելով իրական հնարավոր բաց թողնված օգուտները: Նույն հոդվածի 4-րդ մասի 1-ին, 3-րդ և 4-րդ կետերի համաձայն՝ արդարացվածը որպես հատուցում իրավունք ունի ստանալու աշխատավարձը, թոշակը, նպաստները, այլ եկամուտներ, որոնցից նա գրկվել է, **ինչպես նաև վճարված դատական ծախսերը**, փաստաբանին վճարված գումարները:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 67-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ արդարացվածին պատճառված վնասը հատուցվում է քաղաքացիական դատավարության կարգով:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 167-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ քրեական դատավարության կարգով պետական բյուջեի հաշվին ենթակա են հատուցման տուժողի, քաղաքացիական հայցվորի, քաղաքացիական պատասխանողի, կասկածյալի կամ մեղադրյալի օրինական ներկայացուցչի, պաշտպանյալի համար անվճար իրավաբանական օգնություն ցույց տվող պաշտպանի, ընթերակայի, մասնագետի, թարգմանչի, փորձագետի, վկայի կրած հետևյալ ծախսերը՝

1) քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի կանչով ներկայանալու՝ երկաթուղային, ջրային, ավտոմոբիլային, **բացառությամբ տաքսիից**, և տրանսպորտի այլ տեսակներով **երթևեկության արժեքը**, իսկ քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի համաձայնությամբ՝ նաև օդային տրանսպորտով երթևեկության արժեքը:

2) բնակտարածության վարձակալության արժեքը՝ **ծառայողական գործուղումների վճարման համար ընդունված նորմերով**, եթե այդ ծախսերն այլ կերպ չեն հատուցվել:

3) քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի պահանջով մշտական բնակության վայրից դուրս տվյալ անձանց բնակվելու համար **անհրաժեշտ օրապահիկը**, եթե այն այլ կերպ չի հատուցվել. (...):

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 168-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դատական ծախսերը բաղկացած են՝ (...)

2) տուժողին, մասնագետին, փորձագետին, վկային **ներկայանալու և օրապահիկի ծախսերի հատուցման գումարներից**. (...)

8) քրեական գործով վարույթի իրականացման համար **անհրաժեշտ միջոցառումների համար ծախսված գումարներից**:

Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ դատական ծախսերը վճարվում են պետական բյուջեից, եթե նույն օրենսգրքով այլ կարգ սահմանված չէ:

Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր վեհաժողովի կողմից 29.11.1985 թվականին ընդունված «Հանցագործությունների և իշխանության չարաշահման գոհերի համար արդարադատության հիմնական սկզբունքների հռչակագիր» վերտառությամբ թիվ 40/34 բանաձևի «Ա» բաժնի 2-րդ կետում բացահայտված է «տուժողի»՝ որպես հանցագործության գոհի, հասկացության միջազգային իրավական բովանդակությունը, համաձայն որի՝ հանցագործության գոհ է (են) այն անձը (անձինք), ում (որոնց) հանցագործությամբ կամ իշխանության չարաշահմամբ պատճառվել է վնաս, ներառյալ՝ մարմնական կամ բարոյական վնասը, հուզական ապրումները, նյութական վնասը կամ հիմնական իրավունքների էական խախտումները, որոնք օժտված են հատուցման հավասար իրավունքով:

Այդպիսով, անօրինական գործողությունների, հանցագործության և իշխանության չարաշահման արդյունքում վնաս կրած անձինք իրենց կարգավիճակով նույնացվում են, և նրանց նկատմամբ պահանջվում է համարժեք վերաբերմունք:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը, հաշվի առնելով միջազգային իրավունքում առ-

կա վերը նշված մոտեցումները, 14.12.2010 թվականի թիվ ՍԴՈ-929 որոշմամբ արտահայտել է այն իրավական դիրքորոշումը, որ 2005 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 20-րդ հոդվածի 5-րդ մասում ամրագրված «տուժող» հասկացությունն ունի ընդգրկում բովանդակություն և ներառում է ոչ միայն քրեական, այլև քրեադատավարական, վարչական, քաղաքացիաիրավական ու այլ հարաբերություններից և իրենց կամքից անկախ տուժած ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց: Ուստի, 2005 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 20-րդ հոդվածի 5-րդ մասում ամրագրված «տուժող» հասկացությունը նշանակում է նաև **հանրային իշխանության մարմինների ու պաշտոնատար անձանց գործողություններից (անգործությունից) վնաս կրած անձ:**

Ընդ որում, հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի համաձայն՝ անձը տուժողի դատավարական կարգավիճակ է ձեռք բերում որպես այդպիսին ճանաչվելու փաստով, ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ ՀՀ Սահմանադրության նշված դրույթի իմաստով տուժողին հասցված վնասի հատուցման իրավունքը ենթադրում է նաև **արդարացված անձի կրած վնասի հատուցման հարցով** քրեական դատավարությունից դուրս քաղաքացիական դատավարության կարգով համապատասխան հայց հարուցելու իրավունք:

Անդրադառնալով արդարացվածի կատարած դատական ծախսերի հատուցման հնարավորությանը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ արդարացվածը, որպես վնասի հատուցում, քաղաքացիական դատավարության կարգով իրավունք ունի ստանալ նաև ճանապարհածախսի և օրապահիկի գումարների հատուցում՝ նկատի ունենալով, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի համաձայն՝ արդարացվածը, որպես վնասի գույքային հատուցում, իրավունք ունի ստանալ նաև իր կատարած դատական ծախսերը: Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ թեև քրեական դատավարության օրենսդրությամբ ճանապարհածախսը և օրապահիկը, որպես դատական ծախս, նախատեսված են տուժողի, մասնագետի, փորձագետի և վկայի համար, սակայն արդարացվածը միջազգային և սահմանադրական իրավական նորմերի տեսանկյունից նույնպես կարող է դիտվել որպես տուժող պետության հետ փոխհարաբերություններում, բացի այդ, վերջինս տվյալ դատական ծախսերը քաղաքացիական դատավարության կարգով պահանջում է որպես իր կրած գույքային վնասների հատուցում, որը ենթակա է հատուցման ամբողջ ծավալով: Ուստի, Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ արդարացվածին հատուցման ենթակա գույքային վնասը ներառում է քրեական դատավարության կարգով կատարված բոլոր ծախսերը՝ ներառյալ օրապահիկը և ճանապարհածախսը:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ օրապահիկի և ճանապարհածախսի հատուցման իրավունք անձը կարող է ձեռք բերել միայն այն նույն պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում, որը սահմանվել է *Գոգո և Վալի Ամոյաններն ընդդեմ ՀՀ ֆինանսների նախարարության* գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ վերը նշված որոշմամբ:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ արդարացվածն ունի օրապահիկի և ճանապարհածախսի հատուցում ստանալու իրավունք: Ինչ վերաբերում է այդ հատուցման չափերին, ապա Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ ինչպես ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, այնպես էլ Եվրոպական դատարանը բազմիցս նշել են, որ կատարված ծախսերը պետք է լինեն իրական, անհրաժեշտ և ողջամիտ, որոնց բնույթը բացահայտվել է բողոքի նախորդ հիմքի քննության ժամանակ: Վերահաստատելով նախկինում արտահայտված դիրքորոշումը՝ Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ ար-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

դարացվածին հատուցման ենթակա օրապահիկը և ճանապարհաձախսը պետք է լինեն իրական, այսինքն՝ իրականում կատարված լինեն, որի վերաբերյալ անձը պետք է ներկայացնի ողջամիտ ապացույցներ: Ընդ որում, Վճռաբեկ դատարանը կարևորում է, որ դրանք կարող են լինել ինչպես ուղղակի ապացույցներ (օրինակ՝ վճարման անդորրագրեր), այնպես էլ անուղղակի ապացույցներ (օրինակ՝ ապացույց այն մասին, որ անձն իր բնակության վայրից դուրս մասնակցել է դատական նիստերի): Այդ ծախսերը պետք է լինեն անհրաժեշտ, այսինքն՝ արդարացվածը պետք է ապացուցի, որ առանց այդ ծախսերի իր իրավունքների պատշաճ պաշտպանություն իրականացվել չէր կարող: Եվ վերջապես այդ ծախսերը պետք է լինեն ողջամիտ: Ողջամտության չափը որոշելու կապակցությամբ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է հետևյալը.

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 167-րդ հոդվածում սահմանված՝ քրեական դատավարությանը մասնակցող անձանց ծախսերի հատուցման վերաբերյալ կարգավորմամբ մասնավորապես նախատեսված է, որ հատուցման ենթակա բնակատարածության վարձակալության արժեքը որոշվում է ծառայողական գործուղումների վճարման համար ընդունված նորմերով, իսկ ճանապարհաձախսի կապակցությամբ սահմանված է, որ ըստ էության այն հատուցվում է հասարակական տրանսպորտի երթևեկության արժեքին համաչափ: Ինչ վերաբերում է օրապահիկի գումարին, ապա ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքին այս կապակցությամբ հատուկ կարգավորում չի նախատեսում:

Նկատի ունենալով նաև այն, որ ինչպես ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքը բնակատարածության վարձակալության արժեքի, այնպես էլ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքը (59-րդ հոդվածի 8-րդ մաս՝ վկաներին, փորձագետներին և թարգմանիչներին օրապահիկի, գիշերավարձի և ճանապարհաձախսի վճարումները չեն կարող գերազանցել Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած ծառայողական գործուղման ծախսերի առավելագույն չափերը) օրապահիկի, գիշերավարձի և ճանապարհաձախսի վճարումների չափը որոշելու կապակցությամբ հղում են կատարում ծառայողական գործուղման ծախսերին, Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով, մասնավորապես՝ օրապահիկի կապակցությամբ հատուկ կարգավորում նախատեսված չլինելու պարագայում անհրաժեշտ է դրա բնույթը բացահայտել «Գործուղման մեկնած աշխատողների գործուղման ծախսերի հատուցման համար կատարվող վճարումների նվազագույն և առավելագույն չափերն ու վճարման, օտարերկրյա պետություններ ուսման կամ ծառայության գործուղված Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության համակարգի զինծառայողի և նրա ընտանիքի անդամների, օտարերկրյա պետությունում գործող դիվանագիտական ծառայության մարմին ծառայության մեկնող դիվանագետի և նրա ընտանիքի անդամների՝ Հայաստանի Հանրապետությունից օտարերկրյա պետություն մեկնելու կամ օտարերկրյա պետությունից Հայաստանի Հանրապետություն վերադառնալու տրանսպորտային ծախսերի, ինչպես նաև օտարերկրյա պետությունում բնակելի տարածության վարձակալության համար դրամական փոխհատուցման կարգերն ու չափերը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության 29.12.2005 թվականի թիվ 2335-Ն որոշման թիվ 1 հավելվածով սահմանված «Գործուղման մեկնած աշխատողների գործուղման ծախսերի հատուցման վճարման կարգին» համապատասխան:

Նշված կարգի 7-րդ կետի համաձայն՝ գործուղված աշխատողին հատուցվում է օրապահիկը, գիշերավարձը, աշխատանքի հիմնական վայրից գործուղման վայրեր մեկնելու և վերադառնալու ճանապարհաձախսը, ճանապարհին հարկադրական կան-

գառնի ժամանակ հյուրանոցներում և համանման օբյեկտներում տեղերն ամրագրելու վճարը, պետական տուրքերը, մուտքի արտոնագրի ձևակերպման հետ կապված ծախսերը, ինչպես նաև գործուղման հետ կապված կապի (հեռախոս, ֆաքս, ինտերնետ ծառայություն), փաստաթղթերի թարգմանության և վավերացման, գործուղման հետ կապված այլ ծախսեր՝ համապատասխան փաստաթղթերի առկայության դեպքում:

Աշխատանքի հիմնական վայրից մինչև 30 կմ հեռավորությամբ այլ վայր մեկնելու դեպքում գործուղվող աշխատողին հատուցվում է միայն գործուղման ճանապարհաձախարհ:

Աշխատանքի հիմնական վայրից 30 կիլոմետրից ավելի հեռավորությամբ Հայաստանի Հանրապետության տարածքում այլ վայր մեկնելու և նույն օրը վերադառնալու դեպքում գործուղվող աշխատողին հատուցվում են օրապահիկը և աշխատանքի հիմնական վայրից գործուղման վայր (վայրեր) մեկնելու և վերադառնալու ճանապարհաձախարհ:

Նույն կարգի 21-րդ կետի համաձայն՝ պետական և համայնքի բյուջեների միջոցներից հատկացվող օրապահիկի ծախսերի չափը՝ 3000 դրամը, համարվում է նվազագույն, որը նաև առավելագույն է, իսկ 22-րդ կետի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքում և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն գործուղվող աշխատողի համար ճանապարհաձախարհ նվազագույն չափ է համարվում աշխատանքի հիմնական վայրից դեպի գործուղման վայր հասնելու համար անհրաժեշտ գործող միջնարգային կամ միջպետական ավտոբուսային երթուղիների սակագները: Պետական և համայնքային բյուջեների միջոցներից ֆինանսավորման դեպքում առավելագույն չափ է համարվում միկրոավտոբուսային համապատասխան երթուղու սակագինը, իսկ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն օդային ճանապարհով երթևեկելու դեպքում՝ օդանավի տոմսի արժեքը:

Այսպիսով, նկատի ունենալով, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով բացահայտված չէ օրապահիկի գումարի ողջամիտ չափը, իսկ ճանապարհաձախարհի չափը որոշելու կարգը մանրամասնեցված չէ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ արդարացվածին հատուցման ենթակա օրապահիկի և ճանապարհաձախարհի ողջամտությունը որոշելիս, որպես կանոն, ուղենշային պետք է լինի գործուղման մեկնած աշխատողների գործուղման ծախսերի հատուցման համար ՀՀ կառավարության կողմից սահմանված կարգավորումը:

Սույն գործով Դատարանը, ճանապարհաձախարհի և օրապահիկի գումարների բռնագանձման պահանջը մերժելով, պատճառաբանել է, որ ճանապարհաձախարհի և օրապահիկի գումարների վերաբերյալ չեն ներկայացվել անդորրագրեր կամ այլ փաստաթղթեր՝ ծախսված գումարները հիմնավորելու համար:

Վերաքննիչ դատարանը, հիմնավոր համարելով Դատարանի եզրահանգումը, նշել է, որ Մամիկոն Ստեփանյանի կողմից չեն ներկայացվել վերաբերելի և թույլատրելի ապացույցներ այդ ծախսերը փաստացի կատարված լինելու մասին:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Մամիկոն Ստեփանյանը՝ որպես արդարացված, իրավունք ուներ ստանալու իր կատարած ծախսերի, այդ թվում՝ օրապահիկի և ճանապարհաձախարհի փոխհատուցում: Նկատի ունենալով օրապահիկի և ճանապարհաձախարհի գումարների հիմնավորման առանձնահատկությունները՝ Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ դատարանները հաշվի չեն առել, որ նշված ծախսերը կարող են հիմնավորվել նաև անուղղակի ապացույցներով: Ստորադաս դատարանները, մասնավորապես՝ քննության առարկա պետք է դարձնեին թիվ ԵԱԴԴ/0060/01/12

քրեական գործի շրջանակներում Մամիկոն Ստեփանյանի բնակության վայրից մեկնելու հանգամանքը, ճանապարհի երկարությունը, մեկնելու և վերադառնալու ժամկետի տևողությունը և այլն: Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ օրապահիկի և ճանապարհաձախսերի գումարների բռնագանձման պահանջների մասով լրիվ, բազմակողմանի և օբյեկտիվ քննություն չի իրականացվել, ուստի այս պահանջի մասով նույնպես առկա է նոր քննության անհրաժեշտություն:

4) վճռաբեկ բողոքը չորրորդ հիմքով անհիմն է հեղեյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ պետք է ապացուցի իր վկայակոչած փաստերը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ: Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ դատարանի համար որևէ ապացույց նախապես հաստատվածի ուժ չունի, բացառությամբ նույն օրենսգրքի 52-րդ հոդվածով նախատեսված դեպքերի:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նախկինում կայացրած որոշմամբ փաստել է, որ այս կամ այն հանգամանքի առկայության կամ բացակայության մասին դատարանի եզրակացությունը պետք է լինի գործով ձեռք բերված ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման տրամաբանական հետևությունը՝ հաշվի առնելով դրանց համակցությունը և փոխադարձ կապը, կիրառման ենթակա իրավունքը և ներքին համոզմունքը (*յրե՛ս, Ռուզաննա Թորոսյանն ընդդեմ Նվեր Մկրտչյանի թիվ ԵԱԲԴ/1688/02/08 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 01.07.2011 թվականի որոշումը*):

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Նունե Խաչատրյանը և «ՏԱԹԵՎԻԿ» ՍՊԸ-ն Մաշտոցի ՏՀՏ-ի հաշվին են փոխանցել 18.830.351 ՀՀ դրամ՝ որպես արձանագրված շահութահարկի լրացուցիչ գանձման հարկի գումար: Թիվ ՎԴ/3564/05/11 վարչական գործով ՀՀ վարչական դատարանի 19.12.2011 թվականի վճռի համաձայն՝ «ՏԱԹԵՎԻԿ» ՍՊԸ-ի հայցն ընդդեմ ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ Մաշտոցի ՏՀՏ-ի՝ 18.05.2011 թվականի թիվ 1013327 ստուգման ակտն անվավեր ճանաչելու պահանջի մասին, մերժվել է:

Դատարանը, քննելով Հայաստանի Հանրապետությունից 18.830.351 ՀՀ դրամ բռնագանձելու պահանջը, նշել է, որ Մամիկոն Ստեփանյանի կողմից չի ներկայացվել ապացույց առ այն, որ 18.830.351 ՀՀ դրամի չափով շահութահարկի գումարը ենթակա չէր վճարման, քանի որ ՀՀ վարչական դատարանի 19.12.2011 թվականի վճռով հաստատվել է, որ պետության հանդեպ «Տաթևիկ» ՍՊԸ-ն ունեցել է հարկային պարտավորություն, որն էլ վճարվել է:

Վերաքննիչ դատարանը, հիմնավոր համարելով Դատարանի եզրահանգումը, հավելել է, որ Մամիկոն Ստեփանյանը չի ապացուցել իր կողմից վճարում կատարած լինելու հանգամանքը, մինչդեռ վճարման փաստաթղթի համաձայն՝ վճարումն իրականացվել է Նունե Խաչատրյանի և «Տաթևիկ» ՍՊԸ-ի կողմից, որոնք էլ դրա վերադարձի պահանջ կարող են ներկայացնել:

Անդրադառնալով ստորադաս դատարանների եզրահանգումների հիմնավորվածությանը՝ Վճռաբեկ դատարանը դրանք հիմնավոր է համարում և արձանագրում է, որ Մամիկոն Ստեփանյանի կողմից չեն ապացուցվել իր վկայակոչված փաստերը, այն է՝ իր կողմից 18.830.351 ՀՀ դրամի չափով վճարում կատարած լինելը, ինչպես նաև

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՏ
Իշխանություն

այդ գումարն իրեն վերադարձնելու իրավական և փաստական հիմքը: Ավելին, Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում ընդգծել, որ ՀՀ վարչական դատարանի 19.12.2011 թվականի թիվ ՎԴ/3564/05/11 վճռի համաձայն՝ «ՏԱԹԵՎԻԿ» ՍՊԸ-ի հայցն ընդդեմ Մաշտոցի ՏՀՏ-ի՝ 18.05.2011 թվականի թիվ 1013327 ստուգման ակտն անվավեր ճանաչելու պահանջի մասին, մերժվել է: Հետևաբար 18.830.351 ՀՀ դրամ բռնագանձելու պահանջը մերժելու մասով ստորադաս դատարանների եզրահանգումն իրավաչափ է և պատճառաբանված: Ուստի չի հիմնավորվել այս պահանջի մասով դատական սխալի առկայությունը:

4.2 Քննելով Նախարարության վճռաբեկ բողոքը նշված հիմքի սահմաններում Վճռաբեկ դատարանն արչանագրում է հեղեյալը:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Նախարարության վճռաբեկ բողոքը ևս վերաբերում է փաստաբանի ծախսի խելամիտ լինելը որոշելու չափանիշներին, ինչի մասին սույն որոշման մեջ արդեն իսկ անդրադարձ է կատարվել և գործն այդ մասով ևս ուղարկվում է նոր քննություն, ուստի Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերը նշված պատճառաբանություններով Նախարարության վճռաբեկ բողոքը հիմնավոր է և ենթակա է բավարարման:

Նախարարության վճռաբեկ բողոքի դեմ Մամիկոն Սյրեփանյանի կողմից բերված վճռաբեկ բողոքի պարասխանում բերված փաստարկները հերքվում են վերոհիշյալ պարճառաբանություններով:

Այսպիսով, Մամիկոն Սյրեփանյանի վճռաբեկ բողոքի 1-ին, 2-րդ և 3-րդ հիմքերի, Նախարարության վճռաբեկ բողոքի հիմքի առկայությունը Վճռաբեկ դատարանը դիտում է բավարար՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 227-րդ և 228-րդ հոդվածների ուժով Վերաքննիչ դատարանի որոշումը մասնակիորեն բեկանելու և գործը բեկանված մասերով նոր քննության ուղարկելու համար:

5. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները դատական ծախսերի բաշխման վերաբերյալ

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 68-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատական ծախսերը կազմված են պետական տուրքից և փորձագետին, վկային կանչելու, ապացույցները դրանց գտնվելու վայրում գննելու, փաստաբանի խելամիտ վարձատրության և գործի քննության հետ կապված այլ գործողությունների համար վճարման ենթակա գումարներից:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 70-րդ հոդվածի 1-ին կետի 1-ին և 7-րդ ենթակետերի համաձայն՝ պետական տուրքը վճարվում է՝ հայցադիմումների, դատարանի վճիռների և որոշումների դեմ վերաքննիչ և վճռաբեկ բողոքների համար:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 73-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատական ծախսերը գործին մասնակցող անձանց միջև բաշխվում են բավարարված հայցապահանջների չափին համամասնորեն, իսկ նույն հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ վերաքննիչ կամ վճռաբեկ բողոք բերելու հետ կապված դատական ծախսերը գործին մասնակցող անձանց միջև բաշխվում են նույն հոդվածի կանոններին համապատասխան:

«Պետական տուրքի մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի 1-ին մասի «է.1» կետի համաձայն՝ դատարաններում պետական տուրքի վճարումից ազատվում են արդարացվածները՝ իրենց անօրինական ձեռքակալման, կալանավորման, որպես մեղադրյալ ներգրավելու և դատապարտման հետևանքով պատճառված վնասի գույքային հա-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

տուցման հայցերով:

Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ նույն հոդվածի առաջին մասում նշված անձինք տուրքի վճարումից ազատվում են նաև դատարանի վճիռների և որոշումների դեմ վերաքննիչ և վճռաբեկ բողոքների համար:

Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով Մամիկոն Ստեփանյանի ներկայացրած վճռաբեկ բողոքի համար պետական տուրքի հարցին, հարկ է համարում ընդգծել, որ «Պետական տուրքի մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի 1-ին մասի «է.1» կետի հիմքով Մամիկոն Ստեփանյանն ազատված է գույքային վնասի հատուցման պահանջով պետական տուրքի վճարումից:

Նկատի ունենալով, որ վճռաբեկ բողոքների բավարարման արդյունքում Վերաքննիչ դատարանի որոշումը ենթակա է մասնակի բեկանման, իսկ գործը՝ բեկանված մասերով, ուղարկվում է նոր քննության, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բեկանված մասերով դատական ծախսերի բաշխման հարցին պետք է անդրադառնալ գործի նոր քննության ընթացքում: Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի որոշման՝ օրինական ուժի մեջ թողնված մասով դատական ծախսերի բաշխման հարցին, ապա նկատի ունենալով, որ Մամիկոն Ստեփանյանը «Պետական տուրքի մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի 1-ին մասի «է.1» կետի հիմքով ազատված է նյութական վնասի պահանջի մասով պետական տուրքի վճարումից, իսկ 18.830.351 ՀՀ դրամի՝ որպես նյութական վնասի հատուցման պահանջի մասով ստորադաս դատարանի դատական ակտը թողնվում է օրինական ուժի մեջ, Վճռաբեկ դատարանն այդ մասով պետական տուրքի հարցը համարում է լուծված:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-241.2-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Մամիկոն Ստեփանյանի վճռաբեկ բողոքը բավարարել մասնակիորեն, իսկ ՀՀ ֆինանսների նախարարության վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Բեկանել ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 10.03.2016 թվականի որոշման՝ Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի 19.10.2015 թվականի վճիռը՝ 102.000.000 ՀՀ դրամի՝ որպես բարոյական վնասի հատուցման պահանջի մասով գործի վարույթը կարճելու, 1.740.000 ՀՀ դրամի՝ որպես փաստաբանին վճարված գումարի, ինչպես նաև ճանապարհածախսի և օրապահիկի բռնագանձման պահանջների մասերով հայցը մերժելու մասով օրինական ուժի մեջ թողնելու մասերը և այդ մասերով գործն ուղարկել Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարան՝ նոր քննության:

Որոշումը՝ մնացած մասով, թողնել օրինական ուժի մեջ:

2. Բեկանված մասերով դատական ծախսերի բաշխման հարցին անդրադառնալ գործի նոր քննության ընթացքում:

18.830.351 ՀՀ դրամ նյութական վնասի հատուցման պահանջի մասով պետական տուրքի հարցը՝ «Պետական տուրքի մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի 1-ին մասի «է.1» կետի հիմքով, համարել լուծված:

3. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ
(ԱՅՍՈՒՅԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

դռնբաց դատական միատուն, քննության առնելով ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2016 թվականի հոկտեմբերի 10-ի որոշման դեմ դիմող Սիրվարդ Յուրիկի Գևորգյանի ներկայացուցիչ Ռոման Կոնինյանի վճռաբեկ բողոքը,

Պ Ա Ր Զ Ե Ց

Գործի դատավարական նախապատմությունը.

1. 2016 թվականի ապրիլի 14-ին դիմող Սիրվարդ Գևորգյանը հաղորդում է ներկայացրել ՀՀ ոստիկանության Լոռու մարզային վարչության Թումանյանի բաժին այն մասին, որ 1981 թվականին ժառանգությամբ փոխանցված անասնագոմը Հարություն Ամիրջանյանի կողմից ապօրինի քանդվել է, Շնող համայնքի ղեկավար Հովիկ Սահակյանը, հանդիսանալով պաշտոնատար անձ, իր պաշտոնական դիրքը ծառայողական շահերին հակառակ է օգտագործել, կատարել է այնպիսի գործողություններ, որոնք ակնհայտորեն դուրս են եկել իր լիազորությունների շրջանակից, այն է՝ հանրային ճանապարհը տրամադրել է քաղաքացուն, որն ապօրինի շինարարություն է կատարել, չի արգելել հանրային ճանապարհի վրա Հարություն Ամիրջանյանի կողմից պատնեշի կառուցումը, վարչական պատասխանատվության չի ենթարկել զանցանք կատարած անձին:

ՀՀ ոստիկանության Լոռու մարզային վարչության Թումանյանի բաժնի ավագ հետաքննիչ Ք.Արամյանի՝ 2016 թվականի ապրիլի 22-ի որոշմամբ Ս.Գևորգյանի հաղորդման վերաբերյալ նախապատրաստած նյութերով քրեական գործի հարուցումը մերժվել է Հարություն Ամիրջանյանի և Հովիկ Սահակյանի արարքներում հանցակազմի բացակայության հիմքով:

Քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշման դեմ դիմող Ս.Գևորգյանի կողմից Լոռու մարզի դատախազ Գ.Էլիզբարյանին ներկայացված բողոքը 2016 թվականի մայիսի 2-ի որոշմամբ մերժվել է անհիմն լինելու պատճառաբանությամբ:

2. Գատախազ Գ.Էլիզբարյանի որոշման դեմ դիմող Ս.Գևորգյանը 2016 թվականի մայիսի 17-ին բողոք է ներկայացրել Լոռու մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարան (այսուհետ՝ նաև Առաջին ատյանի դատարան)՝ խնդրելով վերացնել բողոքը մերժելու մասին որոշումը, պարտավորեցնել հարուցել քրեական գործ և իրականացնել քրեական հետապնդում:

Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2016 թվականի օգոստոսի 11-ի որոշմամբ դիմող

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Ս.Գևորգյանի բողոքը բավարարվել է, այն է՝ վերացվել է ՀՀ ոստիկանության Լոռու մարզային վարչության Թումանյանի բաժնի ավագ հետաքննիչ Ք.Արամյանի՝ 2016 թվականի ապրիլի 22-ի և Լոռու մարզի դատախազ Գ.Էլիզբարյանի՝ 2016 թվականի մայիսի 2-ի որոշումները:

3. Շահագրգիռ անձ Հ.Ամիրջանյանի ներկայացուցիչ Ա.Սուքիասյանի և Լոռու մարզի դատախազի տեղակալ Մ.Մովսիսյանի վերաքննիչ բողոքների քննության արդյունքում ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի (այսուհետ՝ անս Վերաքննիչ դատարան)՝ 2016 թվականի հոկտեմբերի 10-ի որոշմամբ բողոքները բավարարվել են. այն է՝ Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2016 թվականի օգոստոսի 11-ի որոշումը բեկանվել է, և դիմող Ս.Գևորգյանի բողոքը մերժվել:

4. Վերաքննիչ դատարանի՝ 2016 թվականի հոկտեմբերի 10-ի որոշման դեմ վճռաբեկ բողոք է բերել դիմող Ս.Գևորգյանի ներկայացուցիչ Ռ.Կոնիճյանը:

Վճռաբեկ դատարանի՝ 2017 թվականի փետրվարի 14-ի որոշմամբ Ս.Գևորգյանի ներկայացուցիչ Ռ.Կոնիճյանի վճռաբեկ բողոքն ընդունվել է վարույթ:

Վճռաբեկ բողոքին 2017 թվականի մարտի 9-ին պատասխան է ներկայացրել շահագրգիռ անձ Հարություն Ամիրջանյանի ներկայացուցիչ Արթուր Սուքիասյանը՝ խնդրելով մերժել վճռաբեկ բողոքը և օրինական ուժի մեջ թողնել Վերաքննիչ դատարանի՝ 2016 թվականի հոկտեմբերի 10-ի որոշումը:

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը.

5. Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2016 թվականի օգոստոսի 11-ի որոշման համաձայն՝ «(...) [Ե]լուրների նախապարտաստման ընթացքում վարույթն իրականացնող մարմինը բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ ընկալություն չի կատարել՝ պարզելու, թե վիճելի տարածքում ի վերջո անասնագույն փաստացի եղել է, թե ոչ, բավարարվելով միայն այն հանգամանքով, որ վիճելի տարածքի նկատմամբ Ս. Գևորգյանի սեփականության իրավունքը գրանցված չէ, և այն սեփականության իրավունքով պատկանում է Հ. Ամիրջանյանին:

Մինչդեռ նյութերի նախապարտաստության ընթացքում Ս. Գևորգյանը պնդել է, որ նշված տարածքում իր ընկերակիցն ունեցել է անասնագույն, այն փաստացի տիրապետել են մինչև 2012 թվականը, Շնող գյուղի բնակիչ Ս.Բեկրաշյանն իր բացատրության մեջ նշել է, որ վիճելի տարածքում Ս. Գևորգյանի սկեսրայրին 1980-ական թվականներին թույլատրվել է կառուցել փոքրիկ գույ, որը հետագայում վերածվել է հողաթմբի, Հ. Ամիրջանյանը բացատրություն է տվել, որ նշված տարածքում գտնվել է իր հոր «արաղանոցը», իսկ Շնող համայնքի ղեկավար Հ. Սահակյանը դատարանում հայտնեց, որ նշված տարածքում եղել է ինչ-որ հողաշեն շինություն:

Դատարանը գտնում է, որ վարույթն իրականացնող մարմինը վիճահարույց տարածքում գտնվող շինության մասին վերոգրյալ փաստական փյույվալների առկայության պայմաններում բավարար և անհրաժեշտ միջոցառումներ չի ձեռնարկել պարզելու, թե ի վերջո վիճահարույց տարածքում ինչ շինություն է գտնվել, ում կողմից է այն փաստացի տիրապետվել և օգտագործվել, ինչ նպատակի է ծառայել, երբ և ում կողմից է քանդվել:

Ինչ վերաբերվում է այն հանգամանքին, որ վիճելի տարածքի նկատմամբ Ս. Գևորգյանի սեփականության իրավունքը գրանցված չէ, սպա Դատարանը գտնում է, որ այդ փաստը բավարար չէ հաստատարապես պնդելու, որ վիճելի տարածքում անասնագույն չի եղել և փաստացի չի տիրապետվել Ս. Գևորգյանի ընկերակիցի կողմից: Ինչ վերաբեր-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

վում է այն հանգամանքին, որ վիճելի փարածքի նկատմամբ գրանցված է Հ. Ամիրջանյանի սեփականությունը, սպա Դատարանն արձանագրում է, որ վերջինս այդ իրավունքը գրանցել է վիճարկվող գործողություններից առնվազն մեկ փարի անց, ուստի այդ հանգամանքը ևս չի կարող բացառել, որ վիճելի փարածքում անասնագում է եղել:

Դատարանը գրնում է, որ առանց վերոգրյալ փաստական փյույթների բազմակողմանի և լրիվ սրուզման հնարավոր չէ հիմնավոր եզրահանգման գալ Հ. Ամիրջանյանի ենթադրյալ արարքում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 185-րդ հոդվածով սահմանված հանցակազմի առկայության կամ բացակայության վերաբերյալ: (...)

Դատարանը փաստում է, որ նյութերի նախապարասրությունը ընթացքում չեռք բերված փյույթներով պարզվել է, որ Հ. Ամիրջանյանն իր դարպասին կից փարածքում՝ համայնքին պատկանող հանրային ճանապարհի վրա ինքնակամ պարիսպ է կառուցել՝ օրենքով սահմանված կարգի շրջանցմամբ՝ շինարարության թույլտվության հարցը համայնքի ավագանու նիստում չի քննարկվել, համապատասխան որոշում չի կայացվել, այլ համայնքի ղեկավարը Հ. Ամիրջանյանին միանշյուս բանավոր թույլտվություն է փոխ կառուցել պարիսպը, ինչպես նաև վերջինիս կողմից Հ. Ամիրջանյանի նկատմամբ վարչական պարասխանարկության միջոցներ չեն կիրառվել, իսկ դիմողի ներկայացուցիչը դատարանում հայրենց, որ Հ. Ամիրջանյանի շինարարությունը փաստացի կասեցված չէ: Հեղափոխում՝ 23.03.2016թ. նշված հանրային ճանապարհի գործառնական նշանակությունը փոխվել է, և հողամասը վաճառվել է Հ. Ամիրջանյանին:

Անդրադառնալով Շնող համայնքի ղեկավար Հ. Սահակյանի կատարած ենթադրյալ արարքին վարույթն իրականացնող մարմնի փյույթ գնահատականին՝ Դատարանն արձանագրում է, որ այս առումով ևս վարույթն իրականացնող մարմինը բավարար և անհրաժեշտ միջոցներ չի չեղնարկել պարզելու վերոնշյալ պայմաններում Հ. Սահակյանի ենթադրյալ արարքում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 315.2-րդ հոդվածով նախատեսված հանցակազմի առկայությունը կամ բացակայությունը: (...)

Վերոգրյալի հիման վրա Դատարանն արձանագրում է, որ իրավաչափ չէ վարույթն իրականացնող մարմնի հետևությունը, որ Ս. Գևորգյանի հաղորդման մեջ նշված հանգամանքների կապակցությամբ իրականացված նախնական սրուզման արդյունքում չեռք բերված փաստական փյույթները բավարար են հավաստելու, որ քրեական գործ հարուցելու օրինական հիմքերը բացակայում են: (...)» (տե՛ս նախապատրաստված նյութեր, թերթեր 110-113):

6. Վերաքննիչ դատարանը 2016 թվականի հոկտեմբերի 10-ի որոշմամբ վկայակոչելով ՀՀ վճարեկ դատարանի՝ 2013 թվականի հոկտեմբերի 18-ի՝ Գագիկ Ղևոնդյանի վերաբերյալ թիվ ԵԿԴ/0041/11/13 գործով կայացված որոշումը, նշել է հետևյալը. «(...) Լոռու մարզի ընդհանուր իրավասության [առաջին արյանի] դատարանը հիմք է ընդունել միայն դիմողի հայտարարությունը, թե վիճահարույց փարածքում անասնագում են ունեցել, անտեսելով Հարություն Ամիրջանյանի, Հովիկ Սահակյանի, Սպարտակ Բեկրաշյանի բացատրությունները, պետական մարմիններից սրացված փեղեկավորությունները: Եթե պայմանականորեն էլ ընդունել, որ վիճահարույց փարածքում նախկին դարում ինչ-որ ինքնակամ կառույց է եղել, սպա այն գրնվել է համայնքային ճանապարհի վրա, բնականաբար պատկանել է համայնքին, իսկ համայնքը բողոք չի ներկայացրել, ուստի՝ քրեական գործ չի կարող ՀՀ քրեական օրենսգրքի 185-րդ հոդվածի հատկանիշներով հարուցվել, քանզի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 183-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 185-րդ հոդվածի 1-ին

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

մասով նախատեսված հանցագործությունների վերաբերյալ գործերը հարուցվում են ոչ այլ կերպ, քան փուժողի բողոքի հիման վրա:

(...)

Քրեական վարույթն իրականացնող մարմինը միանգամայն իրավացիորեն է հիմնվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 18-րդ հոդվածի 2-րդ կետի վրա ու ՀՀ քրեական օրենսգրքի 315.2-րդ հոդվածով քրեական գործ չի հարուցել, քանզի համայնքի ղեկավարի գործողությունների հետևանքով վնաս չի պատճառվել ոչ համայնքին, ոչ էլ որևէ ֆիզիկական անձի:

(...)

Ինչ վերաբերվում է Շնոդ համայնքի ղեկավար Հովիկ Սահակյանի կողմից իր պաշտոնական լիազորությունները չարաշահելուն, պաշտոնական լիազորություններն անցնելուն, ապա քրեական վարույթն իրականացնող մարմինը միանգամայն իրավացիորեն հանգել է ճիշտ հետևության, որ նշյալ հոդվածները նյութական հանցակազմեր են ու ավարտված են համարվում օրենսդրի կողմից մարմնանշված որոշակի հարուցված էական վնասի առաջացման պայմաններում: Շնոդ համայնքի ղեկավարի գործողությունների հետևանքով անչանց կամ համայնքի օրինական շահերին վնաս պատճառվելու վերաբերյալ նյութերի նախապատրաստմանը փոխված չենք չեն բերվել:

Վերոգրյալի հիման վրա Վերաքննիչ դատարանը հանգում է այն հետևության, որ առաջին արյանի դատարանը դիմող Ս. Գևորգյանի բողոքը բավարարելիս և «Քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին» ՀՀ սուրիկանության Լոռու մարզային վարչության Թումանյանի բաժնի հետաքննության խմբի ավագ Կեստանյանի 22.04.2016թ., «Բողոքը մերժելու մասին» Լոռու մարզի դատարանի Գ. Էլիզբարյանի 02.05.2016թ. որոշումները վերացնելու բավարար հիմքեր չի ունեցել, ուստի գործով շահագրգիռ անձ Հ. Ամիրջանյանի ներկայացուցիչ Ա. Սուրիսյանի և Լոռու մարզի դատարանի փոխակալ Ս. Մովսիսյանի վերաքննիչ բողոքները պետք է բավարարել, իսկ դատարանի որոշումը բեկանել՝ մերժելով Ս. Գևորգյանի բողոքը» (տե՛ս նախապատրաստված նյութեր, թերթեր 240-265):

Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը.

Վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքերի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

7. Բողոքի հեղինակի կարծիքով Վերաքննիչ դատարանի՝ 2016 թվականի հոկտեմբերի 10-ի որոշումն օրինական և հիմնավոր չէ, դատարանը թույլ է տվել դատական սխալ՝ նյութական և դատավարական իրավունքի խախտումներ, որոնք ազդել են գործի ելքի վրա, որոնց պարագայում կայացված դատական ակտը ենթակա է բեկանման:

7.1 Մասնավորապես՝ բողոքի հեղինակը, անդրադառնալով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 183-րդ հոդվածի 1-ին մասի կիրառման հետ կապված Վերաքննիչ դատարանի դիրքորոշմանը, ընդգծել է, որ վերջինս առանց պատճառաբանելու, հպանցիկ կերպով նշել է միայն, որ անասնագետի նկատմամբ Սիրվարդ Գևորգյանի սեփականության իրավունքը գրանցված չէ, և Հարություն Ամիրջանյանի կողմից Սիրվարդ Գևորգյանի գույքը ոչնչացնելու վերաբերյալ ապացույցներ չկան: Սինչդեռ, ըստ բողոքաբերի՝ վերոգրյալ պատճառաբանությունը հիմնավոր չէ:

Բացի այդ, բողոք բերած անձի համոզմամբ իրավաչափ համարվել չի կարող մաս Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությունը, թե քրեական գործ չի կարող հարուցվել, քանի որ բացակայում է տուժողի բողոքը: Ըստ բողոքաբերի՝ այդ պարա-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

գայում կատարվի այնպես, որ սեփականության իրավունքի ձեռքբերման գործընթացում գտնվող ինքնակամ շինությունը կարող է քանդվել ցանկացած անձի կողմից, իսկ այդ շինությունը տիրապետող ու օգտագործող անձը չի կարող համարվել տուժող և հայցել իրավական պաշտպանություն երրորդ անձանց ոստնձգություններից:

8. Վերագրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը խնդրել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի որոշումը և գործն ուղարկել նույն դատարան՝ նոր քննության կամ, եթե գործի փաստական հանգամանքները հնարավորություն են տալիս, օրինական ուժ տալ Առաջին ատյանի դատարանի որոշմանը:

Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ քրեական գործի հարուցման փուլի նկատմամբ իրականացվող դատական վերահսկողության սահմանների հատկեցման կապակցությամբ առկա է օրենքի միատեսակ կիրառություն ապահովելու խնդիր: Ուստի Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում սույն գործով արտահայտել իրավական դիրքորոշումներ, որոնք կարող են ուղղորդող նշանակություն ունենալ նման գործերով դատական պրակտիկան ճիշտ ձևավորելու համար:

9. Սույն գործով Վճռաբեկ դատարանի առջև բարձրացված իրավական հարցը հետևյալն է. հիմնավորված են արդյոք Վերաքննիչ դատարանի հետևություններն այն մասին, որ Առաջին ատյանի դատարանը քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը վերացնելու բավարար հիմքեր չի ունեցել:

10. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 27-րդ հոդվածի համաձայն՝ «*Հեղաքննության մարմինը, քննիչը, դատախազը պարտավոր են իրենց իրավասության սահմաններում քրեական գործ հարուցել հանցագործության հարկանիշներ հայրենաբերելու յուրաքանչյուր դեպքում, օրենքով նախատեսված բոլոր միջոցառումները շեղմարկել հանցագործություն կատարած անձանց և հանցագործության, ինչպես նաև դրա կատարման հանգամանքները բացահայտելու համար:*

(...)»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 175-րդ հոդվածի համաձայն՝ «*Քրեական գործ հարուցելու՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված առիթների և հիմքերի առկայության դեպքում դատախազը, քննիչը, հեղաքննության մարմինը, իրենց իրավասության շրջանակներում, պարտավոր են քրեական գործ հարուցել:*»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 180-րդ հոդվածի համաձայն՝

«1. Հանցագործությունների մասին հաղորդումները պետք է քննարկվեն և լուծվեն անհապաղ, իսկ գործ հարուցելու առիթի օրինականությունը և հիմքերի բավարար լինելն ստուգելու անհրաժեշտության դեպքում՝ դրանց սրացման պահից 10 օրվա ընթացքում:

2. Նշված ժամկետում կարող են պահանջվել լրացուցիչ փաստաթղթեր, բացարժրություններ, այլ նյութեր, ինչպես նաև կարող է կատարվել դեպքի վայրի զննություն, հանցագործություն կատարելու կասկածանքի բավարար հիմքերի առկայության դեպքում կարող են բերման և անձնական խուզարկության ենթարկվել անձինք, հեղաքորման համար վերցվել նմուշներ, նշանակվել փորձաքննություն:

(...)»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածի համաձայն՝ «1. Քրեական գործ հարուցելու առիթն անօրինական լինելու կամ հիմքերի բացակայության դեպքում դատախազը, քննիչը, հեղաքննության մարմինը որոշում են կայացնում

քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին:

(...)»:

5. Քրեական գործ հարուցելը մերժելու վերաբերյալ բողոքի հիման վրա դատարանը վերացնում է բողոքարկվող որոշումը կամ հաստատում այն: Բողոքարկվող որոշման վերացումը պարտադիր է դարձնում դատախազի կողմից գործի հարուցումը»:

11. Մեջբերված նորմերի համակարգային վերլուծության համատեքստում գործի հարուցման փուլի և դրա կապակցությամբ իրականացվող դատական վերահսկողության սահմանների հարցին Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է իր կողմից կայացված մի շարք որոշումներում՝ արտահայտելով հետևյալ իրավական դիրքորոշումները.

- «(...) Քրեական գործի հարուցման փուլում վարույթն իրականացնող մարմինը պարզում է քրեական գործ հարուցելու առիթների և հիմքերի առկայության կամ բացակայության փաստը: Այս փուլում հանցագործության փաստի հաստատման և անձի մեղքի հարց չի քննարկվում» (տե՛ս Գագիկ Ղևոնդյանի վերաբերյալ 2013 թվականի հոկտեմբերի 18-ի թիվ ԵԿԴ/0044/11/13 որոշման 14-րդ կետը):

- «(...) քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշման դեմ բերված բողոքի քննության ընթացքում դատարանը վերահսկողություն չի իրականացնում նախնական քննության ընթացքի նկատմամբ: Դատարանը չի միջամտում քրեական դատավարության ընթացքին, չի անդրադառնում բողոքարկվող որոշման կայացման համար հիմք հանդիսացած քննչական կամ այլ դատավարական գործողությունների կատարման անհրաժեշտությանը կամ նպատակահարմարությանը: Այս հարցերը գրնվում են նյութերի նախապարաստությունն իրականացնող մարմինների բացառիկ լիազորությունների սահմաններում, (...):

Դատարանի խնդիրն այս դեպքում կայանում է նրանում, որպեսզի պարզվի, թե վիճարկվող որոշումը կայացվել է արդյոք նյութական և դատավարական օրենսդրության պահանջներին համապատասխան և բիում է արդյոք նյութերի նախապարաստության արդյունքում չեռք բերված փաստական փյույվներից» (տե՛ս Գագիկ Ղևոնդյանի վերաբերյալ 2013 թվականի հոկտեմբերի 18-ի թիվ ԵԿԴ/0044/11/13 որոշման 16-րդ կետը):

- «(...) մինչդարական վարույթի նկատմամբ հերազա վերահսկողության շրջանակներում դատական ստուգման ենթարկելով քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշման օրինականությունն ու հիմնավորվածությունը, դատարանը պետք է պարզի, թե հաղորդման մեջ նշված հանգամանքների կապակցությամբ իրականացված նախնական ստուգման արդյունքում չեռք բերված փաստական փյույվները բավարար են արդյոք հավաստելու, որ քրեական գործ հարուցելու օրինական հիմքերը բացակայում են: Բացի այդ, դատարանի խնդիրն է պարզել, թե քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշում կայացնելիս իրավասու մարմնի (պաշտոնատար անձի) կողմից նյութական և դատավարական օրենսդրության պահանջները չպահպանելու հերևանքով խախտվել են արդյոք անձի իրավունքները և ազատությունները:

Ի թիվս այլոց, պարզաբանման ենթակա են հետևյալ հարցերը՝

- 1) պահպանվե՞լ է արդյոք հանցագործությունների մասին հաղորդումների քննարկման՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 180-րդ հոդվածով նախատեսված կարգը,
- 2) առկա՞ են արդյոք քրեական գործի հարուցումը մերժելու՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածով նախատեսված օրինական հիմքերը,
- 3) պահպանվե՞լ են արդյոք քրեական գործի հարուցումը մերժելու՝ ՀՀ քրեա-

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱՎԱՐ
Իշխանություն

կան դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածով նախատեսված պահանջները: (...)» (տե՛ս Գագիկ Ղևոնդյանի վերաբերյալ 2013 թվականի հոկտեմբերի 18-ի թիվ ԵԿԴ/0044/11/13 որոշման 18-րդ կետը):

- «(...) քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը մինչդատարական վարույթի նկատմամբ հետագա դատարական վերահսկողության շրջանակներում ստուգման ենթարկելիս՝ դատարանի խնդիրն է ներկայացված բողոքի հիմքերի և հիմնավորումների սահմաններում պարզել, թե վարույթն իրականացնող մարմինն արդյոք ստուգման է ենթարկել և հաշվի է առել այն հանգամանքները, որոնք կարող էին ազդել քրեական գործի հարուցման հարցը լուծելու վրա կամ հանգեցնել անչի իրավունքների և ազատությունների խախտմանը (...):

[Ը]րեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը մինչդատարական վարույթի նկատմամբ հետագա դատարական վերահսկողության շրջանակներում ստուգման ենթարկելիս դատարանն իրավասու չէ իրավական գնահատական տալ գործում առկա նյութերին, կարծիք հայտնել անչի մեղավորության, գործում առկա (փաստական) փոխյալների թույլատրելիության կամ անթույլատրելիության վերաբերյալ: Քրեական գործի հարուցման հարցը լուծելու փուլում չեռք բերված (փաստական) փոխյալներին դատարանի կողմից փոխված իրավական գնահատականները, նախնական քննության մարմիններին հասցեագրված «բողոքի» ցուցումները, ուղղորդումները դուրս են մինչդատարական վարույթի նկատմամբ դատարական վերահսկողության փրամաքսանությունից» (տե՛ս Վահագն Եղիազարյանի վերաբերյալ 2014 թվականի մարտի 28-ի թիվ ՇԴ/0012/11/13 որոշման 20-րդ կետը):

- «(...) քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին որոշման դատարական ստուգման ընթացքում դատարանը պետք է պարզի՝ արդյո՞ք առկա է քրեադատարական օրենսդրության պահանջների խախտում, իսկ այդպիսի խախտում հայտնաբերելու դեպքում՝ արդյո՞ք այն հանգեցրել է անչի իրավունքների և օրինական շահերի խախտման (...)» (տե՛ս Դավիթ Վարոսյանի վերաբերյալ 2014 թվականի դեկտեմբերի 16-ի թիվ ՇԴ/0005/11/14 որոշման 20-րդ կետը):

12. Վերահաստատելով և զարգացնելով վերը մեջբերված իրավական դիրքորոշումները՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ քրեական գործի հարուցման փուլի իրավական նշանակությունն այնպիսի դատավարական կարգի ապահովման մեջ է, որի պայմաններում կրացառվի քրեադատավարական գործիքակազմի անհիմն և աննպատակահարմար կիրառումը, հետևաբար նաև՝ ոչ հանցավոր իրադարձությունների կապակցությամբ անձանց իրավունքների ու օրինական շահերի սահմանափակումները և հանրային ռեսուրսների վատնումը: Դրանով պայմանավորված՝ քննարկվող փուլի առաջնային խնդիրներից է քրեական գործ հարուցելու առիթի օրինականության, ինչպես նաև հիմքերի բավարարության պարզումը:

Քրեական գործ հարուցելու առիթը պայման է, որի առկայության դեպքում օրենքը լիազորում է իրավասու մարմիններին և պաշտոնատար անձանց մտնել իրավահարաբերությունների մեջ, կատարել գործողություններ, որոնք իրենց միասնությամբ ներկայացնում են քրեական դատավարության սկզբնական փուլի գործունեություն (տե՛ս Էմմա Կարապետյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2007 թվականի հուլիսի 13-ի թիվ ՎԲ-133/07 որոշումը): Առիթն օրենքով սահմանված այն աղբյուրն է, որտեղից իրավասու պաշտոնատար անձը տեղեկություններ է ստանում նախապատրաստվող, կատարվող կամ կատարված հանցագործությունների մասին (տե՛ս Ռուզաննա Նիսազյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2014 թվականի մայիսի 31-ի թիվ ԵԿԴ/0118/11/13

որոշման 20-րդ կետը): Ընդ որում, քրեական գործ հարուցելու առիթը պետք է բավարարի օրենքով նախատեսված և՛ ձևական (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 176-179-րդ հոդվածներով նախատեսված), և՛ բովանդակային պահանջներին (*մասնրամասն տե՛ս Էմմա Կարապետյանի, ինչպես նաև Ռուզաննա Նիսալյանի գործերով Վճռաբեկ դատարանի վերը հիշարակված որոշումները*):

Քրեական գործ հարուցելու հիմքը հանցագործության հատկանիշների առկայության մասին վկայող տվյալներն են: Ընդ որում, քրեական գործ կարող է հարուցվել միայն հանցագործության հատկանիշների վերաբերյալ տվյալների բավարարության դեպքում: Դրանց բավարարության գնահատման կապակցությամբ Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ քրեական գործ հարուցելու համար անհրաժեշտ է ոչ թե հանցակազմի բոլոր տարրերի, այլ սոսկ հանցագործության արտաքին հատկանիշների առկայության հավաստումը: Այս կապակցությամբ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ հանցագործության հատկանիշների առկայության վերաբերյալ ենթադրությունն օբյեկտիվորեն կրում է հավանական բնույթ, քանի որ դրա վերջնական հաստատումը գործի քննության հետագա փուլերի խնդիրն է: Քրեական գործ հարուցելու հիմքերի բավարարությունը ենթադրում է հանցագործության հատկանիշների վերաբերյալ տվյալների այնպիսի համակցություն, որն օբյեկտիվ դիտորդին հնարավորություն կտա ենթադրություն կատարել հանցագործության հավանական առկայության վերաբերյալ: Հանցագործության հատկանիշների առկայության վերաբերյալ ողջամիտ կասկածների դեպքում պետք է հարուցվի քրեական գործ (քրեական վարույթը բացառող հանգամանքների բացակայության դեպքում), քանի որ մման կասկածները կարող են վերացվել միայն բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ քննության միջոցով, ինչն էլ հնարավոր է հարուցված քրեական գործի պայմաններում: Այսինքն՝ քրեական գործի հարուցման հարցը լուծելիս վարույթն իրականացնող մարմինը պետք է ղեկավարվի մման կասկածները հօգուտ լիարժեք քննություն իրականացնելուն մեկնաբանելու սկզբունքով:

13. Քրեական գործ հարուցելու հարցի լուծման վերոհիշյալ առանձնահատկություններն էլ պայմանավորում են քննարկվող փուլի նկատմամբ հետագա (post factum) դատական վերահսկողության սահմանները: Մասնավորապես՝ այս գործառույթն իրականացնելիս դատարանն իրավասու չէ միջամտելու քրեական գործով նյութերի նախապատրաստման ընթացքին, մատնանշելու կոնկրետ քննչական կամ այլ դատավարական գործողությունների կատարման անհրաժեշտությունը՝ այդ կերպ անուղղակիորեն տալով որոշակի գործողությունների կատարման ցուցումներ կամ հանձնարարություններ: Միևնույն ժամանակ Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ դատարանը զրկված չէ քրեադատավարական կարգի պահպանվածության և վիճարկվող որոշմամբ արձանագրված եզրահանգումների իրավաչափության վերաբերյալ իրավական գնահատականներ տալու հնարավորությունից:

Մասնավորապես, քրեական գործի հարուցման փուլի նկատմամբ դատական վերահսկողության խնդիրներով պայմանավորված՝ դատական վերահսկողության սահմանները պետք է ընդգրկեն հետևյալ հարցադրումները.

- ա) արդյոք պահպանվել են «Քրեական գործ հարուցելը» վերտառությունը կրող ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 25-րդ գլխում գետեղված պահանջները,
- բ) արդյոք վիճարկվող որոշմամբ վարույթն իրականացնող մարմնի եզրահանգումները համապատասխանում են նրա կողմից ձեռք բերված տվյալների ամբողջությամբ,
- գ) արդյոք ձեռք են բերվել ողջամտորեն անհրաժեշտ տվյալներ քրեական գործ հարուցելու համար:

րուցելու հարցի լուծման տեսանկյունից իրավական նշանակություն ունեցող հանգամանքները պարզելու համար,

դ) վեր հանված խախտումներն արդյոք հանգեցրել են անձի իրավունքների կամ օրինական շահերի խախտման:

14. Սույն գործի նյութերի ուսումնասիրությունից երևում է, որ նախապատրաստված նյութերով քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին 2016 թվականի ապրիլի 22-ի որոշման և վերջինիս դեմ ներկայացված բողոքը մերժելու մասին դատախազի որոշման դեմ դիմող Սյրվարդ Գևորգյանի բողոքն Առաջին ատյանի դատարանը 2016 թվականի օգոստոսի 11-ին կայացված որոշմամբ բավարարել է՝ նշելով, որ նյութեր նախապատրաստող մարմնի եզրահանգումն այն մասին, որ ձեռք բերված փաստական տվյալները բավարար չեն հավաստելու քրեական գործ հարուցելու օրինական հիմքերի առկայությունը, հիմնավոր չէ:

Մասնավորապես, կայացված որոշմամբ Առաջին ատյանի դատարանը նշել է, որ քրեական վարույթն իրականացնող մարմինը բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ քննություն չի կատարել ըստ էության պարզելու համար՝

ա) վիճելի տարածքում անասնագոմ եղել է, թե՛ ոչ, որի մասին իրենց բացատրություններում նշել են նյութերի նախապատրաստության ընթացքում բացատրություն տված անձինք,

բ) վիճահարույց տարածքում ինչ շինություն է գտնվել, ում կողմից է այն փաստացի տիրապետվել և օգտագործվել, ինչ նպատակի է ծառայել, երբ և ում կողմից է քանդվել,

գ) քրեական օրենքով արգելված արարքի կատարման հատկանիշների հնարավոր առկայությունն այն պայմաններում, երբ նյութերի նախապատրաստման ընթացքում պարզվել է, որ Հ.Ամիրջանյանը համայնքին պատկանող հանրային ճանապարհի վրա ինքնակամ շինություն է կառուցել՝ օրենքով սահմանված կարգի շրջանցմամբ՝ առանց շինարարության թույլտվության հարցը համայնքի ավագանու նիստում քննարկելու, համապատասխան որոշում կայացնելու, այլ համայնքի ղեկավարի միանձնյա բանավոր թույլտվությամբ, ինչպես նաև առանց Հ.Ամիրջանյանի նկատմամբ վարչական պատասխանատվության միջոցներ կիրառելու:

Վերոգրյալի հիման վրա Առաջին ատյանի դատարանն արձանագրել է, որ առանց վերոնշյալ հանգամանքների պարզման հնարավոր չէ հիմնավոր եզրահանգման գալ քրեական օրենքով արգելված արարքի հատկանիշների առկայության մասին (*տե՛ս սույն որոշման 5-րդ կետը*):

Մինչդեռ Վերաքննիչ դատարանը 2016 թվականի հոկտեմբերի 10-ի որոշմամբ բեկանելով Առաջին ատյանի դատարանի որոշումը և մերժելով Ս.Գևորգյանի բողոքը, նշել է, որ վիճահարույց տարածքում անասնագոմի առկայության կապակցությամբ Առաջին ատյանի դատարանը հիմք է ընդունել միայն դիմողի հայտարարությունը՝ անտեսելով Հարություն Ամիրջանյանի, Հովիկ Սահակյանի, Մպարտակ Բեկթաշյանի բացատրությունները, պետական մարմիններից ստացված տեղեկատվությունը, ինչպես նաև հայտնել, որ եթե նույնիսկ վիճահարույց տարածքում նախկին դարում ինչ-որ ինքնակամ կառույց է եղել, ապա այն գտնվել է համայնքային ճանապարհի վրա, որը բնականաբար պատկանել է համայնքին, իսկ համայնքը բողոք չի ներկայացրել, ուստի՝ քրեական գործ չի կարող հարուցվել:

Անդրադառնալով Շնող համայնքի ղեկավարի գործողություններին՝ Վերաքննիչ դատարանը նշել է, որ դրանց հետևանքով անձանց կամ համայնքի օրինական շահերին վնաս պատճառվելու վերաբերյալ նյութերի նախապատրաստմամբ տվյալներ

ձեռք չեն բերվել, հետևաբար քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը եղել է իրավաչափ:

Միևնույն ժամանակ Վերաքննիչ դատարանը նշել է, որ ներկայացված հաղորդման հիման վրա քրեական գործ չի կարող հարուցվել, քանի որ վիճահարույց տարածքը գտնվել է համայնքի վրա և պատկանել վերջինիս, ուստի քրեական գործ կարող է հարուցվել ոչ այլ կերպ, քան տուժողի բողոքի հիման վրա, մինչդեռ համայնքի կողմից բողոք չի ներկայացվել (*տե՛ս սույն որոշման 6-րդ կետը*):

15. Նախորդ կետում մեջբերված փաստական հանգամանքները գնահատելով սույն որոշման 10-13-րդ կետերում շարադրված իրավական նորմերի և արտահայտված իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Առաջին ատյանի դատարանը կայացված որոշմամբ իրավական գնահատականի է արժանացրել նյութերը նախապատրաստող մարմնի եզրահանգումները և նշել փաստական տվյալներ ձեռք բերելու անհրաժեշտության մասին այն հանգամանքների կապակցությամբ, որոնք ունեն էական նշանակություն՝ ներկայացված հաղորդմամբ քրեական գործ հարուցելու հարցը լուծելու համար:

Մասնավորապես, Առաջին ատյանի դատարանը քրեական գործի հարուցման փուլի նկատմամբ իրականացվող դատական վերահսկողության սահմաններում եզրահանգել է, որ ներկայացված հաղորդման կապակցությամբ քրեական գործի հարուցման հարցը լուծելիս էական նշանակություն ունի պարզել, թե արդյոք անասնագոմ գոյություն ունեցել է թե ոչ և եթե քանդվել է այն, ապա ինչպիսի հանգամանքներում:

Միևնույն ժամանակ համայնքի ղեկավարի կողմից Հ.Ամիրջանյանին ինքնակամ պարիսպ կառուցելու համար բանավոր թույլտվություն տալու, ինչպես նաև նրա նկատմամբ վարչական պատասխանատվության միջոցներ չկիրառելու վերաբերյալ ձեռք բերված փաստական տվյալների առկայության պարագայում Առաջին ատյանի դատարանը եզրահանգել է, որ այդ կապակցությամբ անհրաժեշտ է իրականացնել բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ քննություն:

Մինչդեռ Վերաքննիչ դատարանը, բեկանելով Առաջին ատյանի դատարանի որոշումը, արտահայտել է վերացական և ենթադրությունների վրա հիմնված դիրքորոշումներ անասնագոմի գոյության, վերջինիս պատկանելության մասին, որոնք չեն բխում նախապատրաստված նյութերով ձեռք բերված տեղեկություններից, փաստերից և փաստական տվյալներից:

Նման պայմաններում ընդունելի չեն կարող համարվել նաև Շնող համայնքի ղեկավարի գործողությունների արդյունքում էական վնաս չպատճառելու վերաբերյալ Վերաքննիչ դատարանի դատողությունները՝ հաշվի առնելով, որ այդ կապակցությամբ ևս նյութերի նախապատրաստման ընթացքում որևէ փաստական տվյալ ձեռք չի բերվել, ուստի այդ հարցը կարող է քննարկվել բացառապես քրեական գործի հարուցման հարցը լուծելու հաջորդող քրեական վարույթի ընթացքում:

Ինչ վերաբերում է ինքնակամ կառույցի՝ համայնքին պատկանելու և վերջինիս բողոքի բացակայության պայմաններում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 185-րդ հոդվածով քրեական գործ հարուցելու անթույլատրելիության վերաբերյալ Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանություններին՝ Վճռաբեկ դատարանն իր համաձայնությունն է արտահայտում բողոքաբերի՝ սույն որոշման 7.1-րդ կետում նշված փաստարկին և արձանագրում, որ քրեադատավարական իրավահարաբերություններում իրավական պաշտպանություն հայցելու մեխանիզմները չեն կարող կախման մեջ դրվել քաղաքացիական իրավահարաբերությունները կարգավորող նորմերից, բացառությամբ այն

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

դեպքերի, երբ պաշտպանության առարկան կազմող իրավահարաբերություններն իրենց բնույթով ենթակա են կարգավորման բացառապես քաղաքացիական իրավա- նորմերի գործադրման արդյունքում (*mutatis mutandis* *լրենս ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ Լ. Ավերիսյանի վերաբերյալ թիվ ԵԿԿ/0176/01/09 գործով 2011 քվակաանի փերրրվարի 29-ի որոշման 30-րդ կերրր, Վ. Մաքևոյանի վերաբերյալ թիվ ԵՇԿ/0037/01/11 որոշման 25-27-րդ կերրրերր, Ռ. Բալասանյանի վերաբերյալ թիվ ԵԿԿ/0199/01/13 գործով 2014 քվակաանի դեկերենբերի 16-ի որոշման 19-րդ կերրր*):

Սույն գործի շրջանակներում հայցվող իրավական պաշտպանության առարկան է կազմում անձի կողմից ենթադրաբար տիրապետվող և օգտագործվող շինության նկատմամբ հնարավոր ոչ իրավաչափ գործողությունների կանխումը, որի կապակ- ցությամբ քրեադատավարական կառուցակարգերի գործադրումը չի կարող պայմա- նավորվել անձի սեփականության իրավունքի՝ քաղաքացիական օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ձևակերպված լինելու պարտադիր պահանջի հետ: Հակառակ պարագայում հայցվող իրավական պաշտպանության մեխանիզմը կդառնա ձևա- կան: Վերջիվերջո, անձի սեփականության իրավունքը կարող է խախտվել ոչ միայն այն դեպքում, երբ անձը հանդես է եկել գույքի սեփականատիրոջ կարգավիճակով, այլ նաև այն դեպքում, երբ նա ունեցել է «օրինական ակնկալիք» այդ գույքի ձեռքբերման վերաբերյալ (*լրենս Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ Belane Nagy v. Hungary գործով 2016 քվակաանի դեկերենբերի 16-ի վճիռը, գանգաար թիվ 53080/13, 72- 79-րդ կերրրերր*) (Օրինակ, երբ ավտոմեքենա ձեռք բերելու և մինչև իր անվամբ գրան- ցելու պահն այն ենթարկվում է հանցավոր ոտնձգության, անձը պետք է իրավունք ունենա այդ ավտոմեքենայի սեփականության իրավունքի ձեռք բերման «օրինական ակնկալիքի» ուժով քրեադատավարական կառուցակարգերի գործադրմամբ հայցելու իրավական պաշտպանություն): Այլ կերպ, Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ գույ- քի տիրողոսային սեփականատեր չլինելու հանգամանքը դեռևս չի բացառում նրա՝ են- թադրյալ հանցավոր արարքից առաժաժ լինելու հնարավորությունը: Ուստի Վերաքննիչ դատարանի հետևությունն այն մասին, որ քրեական գործ չի կարող հարուցվել, քանի որ բացակայում է վիճահարույց տարածքի սեփականատեր հանդիսացող համայնքի բողոքը, իրավաչափ է:

Ամփոփելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատա- րանի հետևություններն այն մասին, որ Առաջին ատյանի դատարանը քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը վերացնելու բավարար հիմքեր չի ունեցել, հիմ- նավորված չեն:

16. Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը եզրահանգում է, որ Սիրվարդ Գևորգյանի կողմից ներկայացված հաղորդման հիման վրա քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը վերացնելու վերաբերյալ Առաջին ատյանի դատարանի որոշման օրի- նականության և հիմնավորվածության ստուգման ընթացքում Վերաքննիչ դատարանի կողմից թույլ են տրվել քրեադատավարական օրենքի՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենագրքի 27-րդ, 185-րդ հոդվածների խախտումներ, որոնք էական են, քանի որ ազ- դել են գործով ճիշտ որոշում կայացնելու վրա, ինչը, ՀՀ քրեական դատավարության օրենագրքի 398-րդ և 406-րդ հոդվածների հիման վրա՝ Վերաքննիչ դատարանի որոշու- մը բեկանելու հիմք են:

Միևնույն ժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով դատական ակտ կայացնելիս Առաջին ատյանի դատարանը դատական սխալ թույլ չի տվել, կա- յացված որոշումն օրինական է, հիմնավորված և պատճառաբանված, ուստի պետք է

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

օրինական ուժ տալ Առաջին ատյանի դատարանի որոշմանը:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության (2005 թվականի փոփոխություններով) 91-րդ, 92-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 16-րդ, 39-րդ, 43-րդ, 361.1-րդ, 403-406-րդ, 419-րդ, 422-423-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրքի 20-րդ հոդվածով՝ Վճռաբեկ դատարանը

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Դիմող Սիրվարդ Յուրիկի Գևորգյանի բողոքի վերաբերյալ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2016 թվականի հոկտեմբերի 10-ի որոշումը բեկանել և օրինական ուժ տալ Լոռու մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի՝ 2016 թվականի օգոստոսի 11-ի որոշմանը՝ հիմք ընդունելով Վճռաբեկ դատարանի որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

2. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում դատական նիստերի դահլիճում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ԲԱՐԵՄԱՂԹԱՆՔ

ՀՀ դատավորների միությունը շնորհավորում է

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական և վարչական
պալատի դատավոր
Մամիկոն ԳՐՄԵՅԱՆԻ ծննդյան 60-ամյակը,

ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի դատավոր
Ռուզաննա ԲԱՐՍԵՂՅԱՆԻ ծննդյան 60-ամյակը,

ՀՀ Տավուշի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության
դատարանի դատավոր
Զոյա ԶԱՔԻՆՅԱՆԻ ծննդյան 60-ամյակը,

ՀՀ վարչական դատարանի դատավոր
Արթուր ԾԱՏՈՒՐՅԱՆԻ ծննդյան 55-ամյակը,

ՀՀ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության
դատարանի դատավոր
Մնացական ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻ ծննդյան 55-ամյակը,

ՀՀ Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության
դատարանի դատավոր
Նապոլեոն ՕՀԱՆՅԱՆԻ ծննդյան 55-ամյակը,

ՀՀ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության
դատարանի դատավոր
Արսեն ԲԱՐԱՅԱՆԻ ծննդյան 50-ամյակը,

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ՀՀ Արմավիրի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության
 դատարանի դատավոր
Արթուր ԱԳԱՄՅԱՆԻ ծննդյան 50-ամյակը,

ՀՀ Արմավիրի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության
 դատարանի դատավոր
Վահե ԽԱԼԱԹՅԱՆԻ ծննդյան 50-ամյակը,

ՀՀ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության
 դատարանի դատավոր
Կարինե ՊԵՏՐՈՍՅԱՆԻ ծննդյան 45-ամյակը,

ՀՀ Արագածոտնի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության
 դատարանի դատավոր
Արթուր ՄԱՐԳԱՐՅԱՆԻ ծննդյան 40-ամյակը,

*մաղթում նրանց առողջություն, անսպառ եռանդ
 և մասնագիտական արդյունավետ գործունեություն:*

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 1 - 2 (223-224)

ԴԱՏԱԿԱՆ
 Իշխանություն